

D 3
MEY

BMS001005088
S2229
Grize Literatuur

13/10-77 S2229

dr. E. Boekmanstichting
Bibliotheek

dr. E. Boekmanstichting
Bibliotheek

Oriëntaties van auteurs op lezers en op de functies van literatuur.
Een analyse bij de leden van de Vereniging van Letterkundigen van
de konsekwenties van economische, artistieke, kommunikatieve stand-
punten op beroepsmatig schrijven.

Sociologisch Instituut
Nijmegen, 1974.

Doktoraal-stage Wim Meyer
Projektleider: Drs. G.J. Muskens.

82229

dr. E. Boekmanstichting
Bibliotheek

D 3
312.3
D 3a
310.1
313.1
D 2a
307.1

Deel I - Verslag van het onderzoek.

Oriëntaties van auteurs.

Inleiding.

De huidige stand van de discussie over de maatschappelijke plaats en taak van literatuur en schrijvers heeft een sterk economisch aksent. Gezien de onbevredigende economische situatie waarin veel schrijvers verkeren, is dit niet onbegrijpelijk.

Echter, wegens de ontwikkelingen in de uitgeverwereld en het beleid van het ministerie van C.R.M. tendeert die discussie in een voor veel schrijvers niet aantrekkelijke richting. Het economische aksent in de discussie omtrent het schrijverschap blijft n.l. beperkt tot de mogelijkheden die de auteur heeft om door middel van het vervaardigen van literatuur in zijn levensonderhoud te voorzien. In principe wordt er daarbij vanuit gegaan dat de schrijver als een kleine middenstander zijn produkten via de vrije markt aan de man moet kunnen brengen. Alle problemen zouden dus uit de wereld zijn als iedere nederlander braaf zijn hoeveelheid literatuur zou konsumeren en de auteur zich van een redelijk inkomen kon verzekeren. (Voorop gesteld dat dat met het kleine nederlandstalige afzetgebied überhaupt te realiseren is).

Nu verbaasd er zich tegenwoordig nauwelijks noch iemand over dat b.v., om maar iets te noemen, Philips in staat is uiterst goedkope gloeilampen te produceren die praktisch onverslijtbaar zijn, maar er wel voor uitkijkt om die op de markt te brengen. Met andere woorden dat het feit dat een produkt gemaakt wordt om op de vrije markt verhandeld te worden duidelijk van invloed is op dat produkt zelf.

Als het produkt evenwel literatuur heet schijnt men te denken dat de wijze waarop die wordt geproduceerd en verspreid verder van geen enkel belang is, althans niet van invloed is op de aard, c.q. de inhoud ervan.

In de discussie en de gedane onderzoeken is deze samenhang tussen de omstandigheden waaronder literatuur geproduceerd wordt en de aard, inhoud van die literatuur in elk geval niet of nauwelijks ter sprake gekomen.

In dit onderzoek zullen daarom de economische aspecten van het schrijverschap gelijktijdig en in samenhang met andere aspecten gezien worden. Die andere aspecten zijn: "de kommunikatie met lezers", die via literatuur tot stand komt, "artistieke vakmanschap" en de "literaire produktie" van schrijvers, ofwel de feitelijke praktijk van het schrijverschap.

Gezien de schaarse informatie die er over dit onderwerp bestaat, kan dit onderzoek niet anders dan een verkennend karakter dragen.

De centrale categorieën van waaruit wij dit onderwerp behandelen zijn de diverse oriëntaties van auteurs.

Nagegaan zal worden of deze categorieën relevant zijn en met welke meer structurele variabelen zij samenhangen.

Met name de meetbaarheid van deze categorieën, t.w. de diverse soorten oriëntaties, achten wij van belang voor verder sociologisch onderzoek naar literatuur, de producenten en het vervaardigingsproces ervan.

Het belang van dit onderzoek ligt dan ook in het feit, dat op grond van de resultaten ervan verdere uitbouw van de literatuursociologie en op praktische bruikbaarheid gericht literatuursociologisch onderzoek mogelijk wordt gemaakt. Hierdoor ligt de vraagstelling van het onderzoek en de belangrijkste soort konklusies die eruit getrokken zullen worden in vragen die de fundamentele opbouw van een sociologie omtrent (de productie van) literatuur stelt. Dergelijk (voor)onderzoek is een noodzakelijk onderdeel op de weg naar een praktisch bruikbare bijdrage van de sociologie in maatschappelijke probleemgebieden. Niemand zal ontkennen, dat plaats en functie van de auteur in de samenleving steeds problematischer wordt.

De oriëntatie van de auteur wordt opgevat als een subjektieve uitdrukking van de objektieve gegevens van zijn (veranderde of veranderende) positie en functie in de samenleving. Met andere woorden, de oriëntatie zegt iets over zijn positie als literair producent in een kapitalistisch productieproces. Naast deze "vertaling" van de sociale situatie van aktor functioneren oriëntaties ook als leidraad bij zijn handelen. Het bewustzijn dat men van een bepaalde situatie heeft werkt dus weer terug op die situatie. In deze interesseren wij ons voor de vervaardiging van manuskripten door auteurs en de keuze-mogelijkheden die zij hebben t.a.v. de uitgave en de verspreiding ervan, omdat dit de activiteiten bij uitstek zijn waardoor een auteur auteur is.

In de oriëntatie van de auteur brengen wij een onderscheiding aan tussen twee soorten: 1) oriëntaties gebaseerd op de historische "objektiviteit". Dat zijn publieks-, isolatie-, en marktorientatie. 2) oriëntaties, gebaseerd op de "objektiviteit" van de dubbele karakter van een waar of wel funktionele objektiviteit, die onder kapitalistische voorwaarden geproduceerd worden: gebruikswaardeoriëntatie en ruilwaardeoriëntatie.

Veranderingen in de posities van auteurs in een historisch perspectief of wel "historische objektiviteit" en de functies die literatuur heeft (gekregen) in de samenleving of wel "funktionele objektiviteit" vormen de centrale categorieën van de theorie die wij in dit hoofdstuk zullen expliciteren.

Door aan te tonen dat de onderscheiden soorten oriëntaties relevant zijn, maken wij de theorie over de objektieve aspecten in het schrijversschap plausibel.

De keerzijde van oriëntaties, het actieve, gedragleidende moment, heeft betrekking op iemands praktisch als schrijver. Over deze praktijk en de belangrijkste "keuzen" die hierin zitten kan via de vragenlijst materiaal verzameld worden. Door dit aan oriëntaties te koppelen zal het "gedragleidende" van oriëntaties zichtbaar worden.

Onze materiaalverzameling en de interpretatie van dit materiaal is in de eerste plaats erop gericht na te gaan of de boven aangegeven vormen van oriëntatie bestaan, in welke vorm, of en zo ja in hoeverre ze met elkaar in verbinding staan en of ze te relateren zijn aan andere meer structurele en daarmee rechtstreeks naar objektieve aspecten van het schrijver zijn verwijzende variabelen. Via deze weg hopen wij een vorm van plausibiliteit door empirisch materiaal te vinden voor een overigens niet in zijn totaliteit kwantificeerbare en/of falsificeerbare theorie.

Met andere woorden zij trachten een theorie over structurele en functionele aspecten van het schrijverschap te "bewijzen" door te onderzoeken of de in het licht van deze aspecten te verwachten oriëntaties van auteurs op lezers en op de functies van literatuur adekwaat zijn.

In de tweede plaats moet, zoals boven al werd aangeduid, het materiaal gegevens opleveren over het gedragsleidende aspect van de oriëntaties bij de literaire activiteit van auteurs.

Het uitgangspunt van onze theorie is, dat een auteur een producent is van kultuurgoederen. Dit uitgangspunt betekent dat de auteur zich op twee belangrijke niveau's laat bestuderen. Het niveau van de produktie in onze samenleving, waarbij elementen als warenproduktie, produktiekrachten, produktieverhoudingen, loonarbeid, kapitaal en "kleine warenbezitter" een rol spelen. Dit niveau, van vervaardiging van (kultuur)goederen, is dat van de onderbouw. Het tweede niveau is dat van de bovenbouw, waarvan kultuur, maar nu inhoudelijk gezien, een onderdeel vormt. Voor deze studie zullen wij gebruik maken van een materialistisch referentiekader, aangezien ons inziens op die manier door de aandacht te konsentreren op de materiële bepaaldheden van literatuur en de producenten ervan een theorie geëxpliciteerd wordt, die de noodzakelijke verhulling van de "objektiviteit" van posities en functies van auteurs op adekwate wijze kan wegnemen en zo de ware gedaante ervan laten zien.

In het aangekondigde hoofdstuk I, de theorie van dit onderzoek, handelt par. 1 over cultuur en de functie die deze als bovenbouwverschijnsel in het proces van maatschappelijke verandering kan spelen. Par. 2 geeft enig zicht op de historische achtergronden die van invloed zijn geweest op de oriëntaties van auteurs, terwijl par. 3 handelt over warenproductie, de produktie van literatuur in dat kader en de betekenis ervan voor oriëntaties van auteurs. De theorieën in par. 2 en par. 3 zullen resulteren in de benoeming van soorten oriëntaties, die met het historische en het produktieve aspekt samenhangen.

In par. 4 zal de uitwerking van de beide soorten oriëntaties en de manier waarop ze zich laten registreren behandeld worden.

In par. 5 zal enerzijds aandacht besteed worden aan een aantal structurele variabelen, te weten autobiografische kenmerken van auteurs, zijn sociaal-ekonomische positie, zijn relatie met de uitgeverij en zijn relatie met andere auteurs, met name met de organisaties van auteurs.

Deze structurele variabelen geven de mogelijkheid de oriëntaties terug te plaatsen in een meer realistische achtergrond dan enkel onze theorie en de "hoofden van auteurs".

Anderzijds zullen daar de variabelen, betrekking hebbende op de literaire activiteiten van auteurs benoemd worden.

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 tenslotte zullen de resultaten van het onderzoek besproken worden.

Dit onderzoek heeft plaats gehad in de vorm van een schriftelijke enquête onder de leden van de Vereniging voor Letterkundigen. De resultaten van het onderzoek gelden dan ook in eerste instantie voor de leden van de V. v.L.. Daar echter de overgrote meerderheid van de nederlandse schrijvers lid is van de V.v.L. kunnen de resultaten, onder enig voorbehoud, gezien worden als geldend voor alle nederlandse schrijvers.

Er werden bij de enquête 617 vragenlijsten verzonden, waarvan wij er 225 ingevuld terug ontvingen.

Dat is ongeveer 36% van het verzonden aantal; hetgeen voor schriftelijke enquêtes vrij goed te noemen is.

Voor de realisering van dit projekt zijn wij dank verschuldigd aan het bestuur van de Vereniging voor Letterkundigen dat zo vriendelijk was om toestemming te verlenen voor een enquête van de leden van haar vereniging. Tevens danken wij allen die zich de moeite getroost hebben om de vragenlijst in te vullen.

Tenslotte danken wij in het bijzonder Drs. G. Muskens voor de vele goede diensten die hij ons als begeleider bewezen heeft.

HOOFDSTUK I - THEORETISCHE UITGANGSPUNTEN WAARAAN DE SOORTEN ORIENTATIES
ONTLEEND WORDEN.

Par. 1. Betekenis van de relatieve autonomie van de bovenbouw voor het proces van maatschappelijke verandering.

Kultuur ¹⁾ en daarmee literatuur is een bovenbouw verschijnsel en bezit als zodanig een relatieve autonomie t.o.v. de onderbouw.

Deze relatieve autonomie van de bovenbouw houdt enerzijds in dat de bovenbouw autonoom is, dus zijn eigen interne wetmatigheden kent, en anderzijds dat deze autonomie relatief is, d.w.z. beperkt. De onderbouw is het n.l. die in laatste instantie steeds de bovenbouw bepaalt. Daarom kunnen fundamentele maatschappelijke veranderingen alleen plaats vinden door een verandering van de onderbouw. Dat neemt niet weg dat een verandering van de bovenbouw stuwend kan werken t.o.v. een verandering van de onderbouw. Voor een omwenteling van de onderbouw is het b.v. nodig dat er een mentaliteit ontstaat die dit mogelijk maakt. Doch als deze mentaliteitsverandering niet resulteert in een verandering in de onderbouw leidt ze tot niets en wordt gewoon in het systeem geabsorbeerd. De uiteindelijk beslissende rol speelt dus steeds de onderbouw. Er zijn evenwel omstandigheden waaronder toch de bovenbouw de beslissende rol kan spelen, n.l. als de produktiekrachten reeds onteigend zijn. Een voorbeeld hiervan is de kulturele revolutie in China.

Mao Tse-tung zegt hierover: "Vanzelfsprekend spelen de produktiekrachten, de praxis en de economische basis in het algemeen de hoofdzakelijke beslissende rol, ( ). Men moet echter ook erkennen dat onder bepaalde voorwaarden de produktieverhoudingen, de theorie en de bovenbouw aan de beurt kunnen komen, de beslissende, de hoofdrol te spelen" ²⁾.

In de kapitalistische maatschappij, wordt de tegenspraak tussen produktiekrachten en produktieverhoudingen echter nog steeds bepaald door de hoofdtogenspraak tussen loonarbeid en kapitaal. Daarom zal de politieke en kulturele verandering hier nooit de uiteindelijke beslissende rol kunnen spelen, hetgeen niet betekent dat ze niet stuwend kan werken t.o.v. een verandering van de onderbouw d.m.v. een mentaliteitsverandering (zie boven). Essentiëel is echter dat zo'n mentaliteitsverandering pas zinvol is indien ze een verandering van de onderbouw helpt bewerkstelligen. Zij kan hierbij alleen maar helpen omdat een verandering van de bovenbouw op zichzelf nooit een verandering van de onderbouw ten gevolge zal hebben. De kapitalistische maatschappij zal in staat zijn de verandering in te voeren met in stand houding van de bestaande verhoudingen.

Daarom zal de bovenbouw, en in ons geval met name literatuur, er op gericht moeten zijn een verandering van de onderbouw te bewerkstelligen.

De auteur moet zich in dit proces dienstbaar maken. Hierbij moet hij beseffen dat het uiteindelijk alleen het proletariaat kan zijn dat een werkelijke maatschappelijke verandering kan bewerkstelligen.

Over de mogelijkheden die de auteur heeft om aan dit proces mee te werken zullen we aan het einde van dit hoofdstuk nog te spreken komen als we het zullen hebben over de theorieën van Walter Benjamin.

Het klasse karakter van literatuur.

Onder het begrip cultuur wordt door Marx en Engels verstaan: "Die auf Erkenntnis der objektiven Notwendigkeiten gegründete Herrschaft des Menschen über sich selbst, die Gesellschaft und die äussere Natur".

Het beslissende nieuwe aan dit cultuurbegrip van de klassieke marxisten is, dat zij het binnen de wetmatigheden van de totaal-maatschappelijke ontwikkeling plaatsen. Zij laten zien hoe de ontwikkeling van de produktiewijzen en de produktieverhoudingen die hiervan het gevolg zijn, en die de mensen in staat stellen de natuur te beheersen, voor de ontwikkeling van de maatschappelijke en kulturele verhoudingen beslissend zijn. Zij laten in feite dus zien dat de bovenbouw uiteindelijk steeds bepaald wordt door de onderbouw.

Nu brengt de aard van de kapitalistische produktieverhoudingen met zich mee, dat het arbeidsprodukt van de loonafhankelijke producenten hun niet dient tot beheersing van hun natuurlijke en maatschappelijke levensvoorwaarden, maar zich door de kapitaaleigenaars voor zichzelf toegeëigend wordt. De aard van deze produktieverhoudingen bepalen nu vgl. Marx de aard van de cultuur.

Aangezien de kapitaaleigenaars als bezitters der produktiemiddelen over arbeidsvoorwaarden en vormgeving van de produktie beslissen, heeft cultuur in de kapitalistische klassenmaatschappij noodzakelijkerwijze klasse-karakter. M.a.w. de wijze waarop en de maatschappelijke verhoudingen waaronder 'n produkt tot stand komt heeft invloed op het produkt zelf. Deze invloed zal ook tot uitdrukking komen in de inhoud van het werk.

Naast deze meer algemeen-maatschappelijke betekenis van de relatieve autonomie van de maatschappelijke bovenbouw t.o.v. de maatschappelijke onderbouw, heeft diezelfde relatieve autonomie o.i. ook een meer direkte betekenis voor de tot standkoming van bovenbouwverschijnselen en daarmee voor de praktijk van een auteur. Deze tot standkoming is een onderdeel van de

produktie in een samenleving. Dit betekent, dat bovenbouwverschijnselen als literaire werken gemaakt worden binnen de grenzen en mogelijkheden, die de produktie en produktievormen in een samenleving kennen. Hiermee staan literaire werken met hun voeten in de economische verhoudingen, die produktie en produktievormen bepalen. Hierdoor worden literaire werken, zowel qua vorm en inhoud, geplaatst binnen de grenzen, die de economische verhoudingen stellen en zijn de variatiemogelijkheden voor literaire werken begrensd: de autonomie van het kunstwerk is relatief door de manier waarop het in een samenleving geproduceerd wordt. Meer in concreto betekent dit, dat een schrijver in zijn literaire keuzemogelijkheden beperkt is door b.v. het feit, dat hij naar een uitgever moet, de distributie van boeken op een bepaalde wijze georganiseerd is en de afzetmogelijkheden van boeken bepaald worden door allerlei kenmerken van de literaire konsumptie.

Voor de nu volgende theorieën en daarmee voor het onderzoek over plaats en taak van auteurs speelt deze economische begrenzing van hun autonomie een grote rol.

Par. 2. De oriëntatie van de auteur in historisch perspectief.

Zoals wij in de inleiding reeds stelden zal een van de soorten oriëntaties die wij onderscheiden gebaseerd zijn op de historische "objektiviteit". Binnen deze soort is een onderscheid te maken naar publieks-, markt-, en isolatieoriëntatie.

In de historie, in het proces van maatschappelijke veranderingen, krijgen bepaalde soorten oriëntatie gestalte, zin en betekenis.

Dergelijke historisch gegroeide oriëntaties hebben o.i. als eigenschap, dat ze niet zozeer na elkaar komen, dat de ene ophoudt als de nieuwe er is, maar dat ze, wellicht met enige inhoudelijke veranderingen blijven bestaan, ook nadat de maatschappelijke situatie waarin ze ontstaan zijn, veranderd is. Dit betekent dat de oriëntaties, die wij herleiden op historische aspecten van de positie van auteurs, in verschillende tijden, in verschillende maatschappelijke konstellaties ontstaan zijn, maar dat ze ook in deze tijd nog een eigen zin en betekenis hebben.

Het vóór industriële tijdperk.

Het onderscheid tussen publieks- en marktorientatie is pas relevant sinds het begin van de industriële revolutie.

Hiervóór, en in afnemende mate tot de tijd dat de uitgeverij zich in toenemende mate is gaan industrialiseren en kapitaliseren, stond de schrijver

in een paternalistische relatie met de bourgeoisie, zijn opdrachtgeefster. Hij voelde zich, hoewel hij geen deel uitmaakte van de bourgeois klasse, hiermee verbonden, hing haar idealen aan en verwoorde deze.

Als zodanig vervulde hij een duidelijke functie. De schrijver zag zichzelf als iemand die een sociale rol speelt, bestaande uit het leveren van werk, dat een beweging van kunstenaar naar publiek was.

Met andere woorden, lezers zijn voor de schrijver een publiek, of te wel een sociaal tamelijk homogeen soort mensen, aan de schrijver bekend (in de zin van "hij kent de soort") en met wie hij zich verbonden voelt. Ook in deze tijd bestaat zo veronderstellen wij een dergelijke, bijna klassiek te noemen, oriëntatie van auteurs op lezers nog. Het is de eerste oriëntatie, die wij onderscheiden onder de naam publieksoriëntatie.

De industriële revolutie.

De ontwikkeling van handenarbeid naar machinale bewerking proletariseerde de arbeiders-klasse en maakte de beperkingen die tijdens het mercantilisme de landbouw en primitieve industrie moesten beschermen en de prijzen, en dus ook de lonen, laag houden, hinderlijk. Nu de industrie zich n.l. begon te ontwikkelen was het van belang dat de uitvoer niet belemmerd werd, terwijl er door de proletarisatie van de arbeiders-klasse voldoende loonarbeid beschikbaar was, zonder dat het gevaar bestond dat het loon zou stijgen ³⁾.

De "liberale" kapitalisten, die zich nu sterk genoeg voelden om de adel te weerstaan, leidden het volk in een strijd tegen privileges ⁴⁾. Voor hen gold alleen de macht van het kapitaal en privileges stonden deze in de weg. Ze voerden deze strijd in naam van vrijheid, gelijkheid en broederschap. Deze bevrijding van de mens uitte zich in de literatuur als een terugkeer naar de natuur, de mens los van sociale relaties, opgevoed in en door de natuur, b.v. J.J. Rousseau.

Het verbond van het volk met de bourgeoisie leidde in de Franse Revolutie echter tot een revolutionaire eis voor vrijheid van het proletariaat. Het bestaan van een proletariaat vormt evenwel samen met het voorhanden zijn van kapitaal de basisvoorwaarde voor het kapitalisme. Dus moet het proletariaat blijven bestaan. Hierom reageerde de bourgeoisie met het intrekken van haar eisen, verloor haar massabasis en keerde terug naar haar vroegere bondgenootschap met de adel, nu echter als machtigste partij in dat verbond.

Tijdens de industriële revolutie zijn de "idyllische", paternalistische relaties veranderd in "gevoelloze" economische relaties.

Met het economischer worden van arbeidsrelaties, in het kader van zijn schepende arbeid krijgt de schrijver steeds minder opdrachten en is steeds meer genoodzaakt voor een vrije markt te produceren.

Dit heeft het gevolg dat de eervolle positie, die hij vroeger had, verloren gaat, terwijl zijn inkomen in ieder geval onzeker en in zeer veel gevallen gering wordt.

Reeds zeer vroeg ervaren, vooral de van huis uit onbemiddelde schrijvers, de spanning die dat teweeg brengt.

Het lot van de auteur in deze tijd is dat de ellende van de wereld, inclusief zijn eigen ellende, hem niet met rust laat. Toch dwingt anderzijds de aard van de tijd hem de klasse te ondersteunen die deze veroorzaakt, de bourgeoisie.

De proletarische revolutie heeft n.l. nog niet het stadium bereikt waarin sommige intellectuelen uit de bourgeoisie de historische beweging in zijn geheel begrijpend, zich met hen kunnen verbinden en werkelijk spreken voor lijdende mensheid en voor een klasse die de meerderheid van de mensheid omvat. In dit perspectief keert de schrijver zich teleurgesteld van de werkelijkheid af en schrijft zich zijn eigen droomwereld.

Kunst is dan niet meer belangrijk als een beweging tussen kunstenaar en publiek, maar wordt waardevol an sich. Zo schrijft b.v. Keats in deze tijd dat hij eeuwig door zou kunnen schrijven en zijn werk telkens na beëindiging verbranden.

Samenvattend kunnen we stellen dat er twee (samenhangende) processen zijn die ertoe geleid hebben dat de schrijver zich van zijn publiek afwendde en zijn werk als waardevol op zichzelf ging beschouwen. Dat zijn enerzijds de opkomst van de markt en anderzijds het verraad van de bourgeoisie aan haar idealen.

De isolatie-oriëntatie is echter niet de enig mogelijke reactie op de opkomst van de vrije markt. In plaats van het te verwerpen, kan de schrijver het vrije markt principe ook aanvaarden en er op die manier zijn voordeel mee proberen te doen door zijn boekenproductie af te stemmen op de behoefte van de markt. In dat geval hebben wij te maken met een marktoriëntatie.

Zoals in het begin vermeld betekende het ontstaan van nieuwe soorten oriëntaties niet dat de oude verdwenen; zij bleven naast elkaar bestaan.

Soorten oriëntaties.

Wij onderscheiden nu dan ook:

publieksoriëntatie: de schrijver oriënteert zich op 'n publiek als leespubliek, dat hem bekend is. Dat wil dan niet zeggen dat hij de individuen uit dat publiek persoonlijk moet kennen, maar wel dat hij vertrouwd is met hun leefpatroon.

marktoriëntatie: de schrijver oriënteert zich op factoren die met de verkoop van zijn werk te maken hebben, hetgeen kan inhouden dat hij zich op bepaalde lezersgroepen richt, maar dan niet als op 'n publiek dat zijn werk leest, met alle konsekwenties die dat voor het schrijven inhoud, maar omwille van de verkoop.

Aangezien dit het gezichtspunt is waarvan verwacht mag worden dat het 't meest overeenkomt met de ideeën van uitgevers en anderen die betrokken zijn bij de literatuur produktie en verspreiding, kan marktoriëntatie in de huidige omstandigheden de meest adekwate oriëntatie genoemd worden.

Om verwarring met de term publieksoriëntatie te voorkomen zullen wij in het vervolg als wij het hebben over publiek als kooppubliek spreken over anonieme markt. Indien er sprake is van een bepaalde groep uit die anonieme markt, waarop de schrijver of uitgever zich richt, zullen wij gebruik maken van de term marketing doelgroep.

isolatieoriëntatie: deze is te definiëren in termen van de beide bovenstaande oriëntaties, n.l. als de afwezigheid van beide. Hierbij dient een onderscheid gemaakt te worden tussen afwezigheid, b.v. als gevolg van weinig belangstelling en nadrukkelijke afwijzing van de twee bovenstaande oriëntaties, waarbij zich de vraag stelt in hoeverre deze afwijzing ideologisch is. Juist om die afwijzing en het ideologische er in, gaat het ons (l'art pout l'art).

In het vervolg zullen wij deze scheiding in oriëntaties beschouwen als 'n analytische scheiding. Dit betekent dat wij er van uitgaan dat elke schrijver 'n bepaalde mate van elk van bovenstaande oriëntaties kan hebben, terwijl de sterkte van elk der oriëntaties uiteen kan, misschien zelfs moet lopen.

De beide "extreme" oriëntaties (publieks- en marktoriëntatie), komen ook tot uitdrukking in het dubbele karakter, in de tweezijdige funktie van het boek, het produkt van de auteur: het gebruik, dat men ervan kan maken, en de waarde, die in de ruil, de verkoop gerealiseerd wordt. Hiermee komen we op het tweede aspekt van onze theorie omtrent de objektiviteit in de positie en funktie van de auteur.

Par. 3. Het dubbele karakter van het boek - oriëntatie op de funktie van het boek.

In deze paragraaf zal de tweede soort oriëntatie, gebaseerd op de dubbele funktionaliteit van het boek aan de orde komen.

Wij zullen zien dat het boek zowel een gebruikswaardefunktie als een ruilwaardefunktie bezit. Op beide funkties kan een auteur zich oriënteren bij de vervaardiging van zijn manuskript.

In het hier volgende zullen beide funkties van het boek in het kader van de z.g. waren-theorie aan de orde komen.

Gebruikswaarde.

Een boek is in de eerste plaats een konkreet voorwerp, dat door zijn eigenschappen menselijke behoeften kan bevredigen. Als nuttig voorwerp wordt het boek tot gebruikswaarde, en heeft een gebruiksfunktie.

Men spreekt eerst van waar wanneer het boek voor de ruil, in onze samenleving voor en/of via geld, wordt gemaakt. Dat twee goederen tegen elkaar te ruilen zijn, is het gevolg van het feit, dat alle produkten in deze maatschappij iets gemeenschappelijks, waarde bezitten, op grond waarvan zij met elkaar te vergelijken zijn. Het is immers duidelijk dat alles wat ruilbaar is, vergelijkbaar is en dat alles wat vergelijkbaar is, minstens één gemeenschappelijke eigenschap moet bezitten. Wat zijn nu de eigenschappen van de afzonderlijke waren?

Vooreerst bezitten ze alle een aantal natuurlijke eigenschappen. Maar noch gewicht, kleur, inhoud, zingevingskracht, lengte enz. kan een gemeenschappelijke maat voor ruilbaarheid zijn. De natuurlijke eigenschappen bepalen de gebruikswaarde van de waar en zij verwijzen dus naar het konkrete warenlichaam of de "natuurlijke vorm". Het nut maakt het ding dus tot gebruikswaarde. De gebruikswaarde kan de een of andere persoonlijke behoefte van de mens bevredigen, of als produktiemiddel dienen voor het vervaardigen van materiële goederen. Maar ook gebruikswaarde alleen maakt een ding nog niet tot waar: ook bronwater wilde vruchten of een persoonlijke mededeling hebben gebruikswaarde. Dingen worden pas waren wanneer ze worden geproduceerd voor de ruil, de verkoop.

Het is intussen duidelijk geworden dat de gebruikswaarde niet als gemeenschappelijke maat van de waren kan dienen. Integendeel: het mechanisme van de ruil impliceert juist, dat steeds gebruikswaarden van verschillende kwaliteiten geruild worden; het is volkomen zinloos om dezelfde gebruikswaarden tegen elkaar te ruilen. Teneinde door te dringen tot het gemeenschappelijke van de waar, is het nodig te abstraheren van de gebruikswaarde.

Ruilwaarde.

We moeten abstraheren van nuttige kwaliteiten omdat die geen gemeenschappelijkheid laten zien. Op deze wijze blijft over een kwantitatieve equivalentie tussen goederen. Deze kwantitatieve equivalentie bestaat uit de arbeidstijd die maatschappelijk noodzakelijk is om allerlei goederen te vervaardigen en de kosten die nodig zijn om die arbeidstijd zgn. te reproduceren, of te wel in leven te houden, niet verloren te laten gaan. De kosten ter reproductie van de voor de vervaardiging benodigde arbeidstijd per produkt is zijn ruilwaarde en op grond hiervan is de verhouding van het ene produkt t.o.v. het andere te berekenen. Met andere woorden, de abstraktie van het nuttige karakter van produkten, op grond waarvan ze niet ruilbaar zijn leidt tot de ruilwaarde van de begrippen waardoor ze wel ruilbaar zijn.

De ruilwaarde van de waren belichaamt dus de maatschappelijk noodzakelijke arbeid die voor de vervaardiging ervan wordt gebruikt, of te wel de arbeid die gezien de ontwikkeling van het technisch apparaat van een bepaalde maatschappij nodig is.

Dat is gemakkelijk te zien: materiële goederen, die wel nuttig zijn, maar geen verbruik van arbeid vereisen (b.v. lucht), hebben ook geen waarde (kosten niets). Daarentegen hebben waren, waarvan de vervaardiging zeer veel arbeid vereist, grote waarde (b.v. diamant).

De ruilwaarde is de verschijningsvorm van de waarde van de waar.

Zij geeft de kwantitatieve verhouding aan waarin kwalitatief van elkaar verschillende gebruikswaarden geruild worden, welke verhouding naar tijd en plaats veranderd.

De ruilwaarde uitgedrukt in geld is de prijs. Als we dit weten, is het nog duidelijker dat de waarde van de waar de voor de vervaardiging ervan noodzakelijke arbeid belichaamt: zo zijn waren, die vroeger duur waren in veel gevallen aanzienlijk goedkoper geworden, nadat de hoeveelheid arbeid, die nodig was voor hun vervaardiging, minder was geworden door de ontwikkeling van de techniek en de produktieorganisatie.

Het zou te ver voeren in te gaan op de kosten van technische ontwikkelingen en daarmee samenhangende diepte-investeringen. Wij willen volstaan met de opmerking, dat deze ook het produkt zijn van menselijke arbeid en als zodanig een prijs hebben. Is deze prijs lager en het rendement groter dan het laten voortbestaan van een oude produktiewijze, dan is het logisch dat ze ingevoerd worden in een produktieproces.

De warenmaatschappij waarin wij leven en in het bijzonder de warenruil, is ondenkbaar zonder produktieorganisatie en daarmee arbeidsdeling. Immers: dat de gebruikswaarden van verschillende waren (een jas en een stapel linnen b.v.) verschillen, doordat zij alle verschillende menselijke behoeften kunnen bevre-

digen, impliceert, dat ook de vormen van de arbeid, die deze gebruikswaarden produceren (de verschillende soorten nuttige arbeid, b.v. kleermaker en wever) kwalitatief van elkaar verschillen.

Zou, dat niet zo zijn dan zou het n.l. geen zin hebben om de produkten van de arbeid tegen elkaar te ruilen, omdat iedereen dan alles zelf wel zou maken. De definiëring van de waardegrootte van een waar als de hoeveelheid arbeid, die maatschappelijk noodzakelijk is om haar te produceren, vergt nog een precisering. De maatschappelijk noodzakelijke arbeid wordt steeds uitgedrukt in eenheden eenvoudige arbeid: gekwalificeerde arbeid wordt met een min of meer meetbare koëfficiënt tot een veelheid van eenheden eenvoudige arbeid herleid.

De waardebepaling laat zien, dat de waarde in geen enkel opzicht een natuurlijke eigenschap van het arbeidsprodukt zelf is, maar de onmiddellijke uitdrukking van een maatschappelijke verhouding tussen producenten.

Deze maatschappelijke verhouding tussen producenten heeft voor de mensen nu de schijn van 'n verhouding tussen dingen, waarmee we de kern van wat Marx als het fetisj karakter van de waar beschreven heeft raken.

Deze omkering, van een verhouding tussen producenten in een tussen dingen, vindt haar oorsprong in het gegeven, dat de waarde van de waar, de hoeveelheid noodzakelijke arbeid, slechts kan worden uitgedrukt in haar relatie tot de waarde van andere waren.

Omdat de ruilwaardeverhouding tussen dingen slechts in deze dingen zelf kan worden uitgedrukt, verschijnt ze als een maatschappelijke verhouding van deze dingen zelf.

De schrijver als producent van niet kwantificeerbare arbeid.

Wat is nu de betekenis van bovenstaande warentheorie voor het literaire produkt?

Het produktie-proces voorzover het de auteur betreft, is reeds afgesloten als het manuskript met de maatschappij in aanraking komt. Om het op de markt van de kapitalistische warenproduktie te kunnen brengen moet het zelf een warenkarakter aannemen. Dat wil zeggen dat het een gebruiks- en een ruilwaarde moet hebben. De moeilijkheid is nu dat de waarde van het manuskript niet zonder meer vastgesteld kan worden. Maatschappelijk noodzakelijke arbeidstijd voor de vervaardiging ervan bestaat niet omdat een schrijver zich moeilijk in het keurslijf der "tijdschrijverij" laat persen en daarnaast omdat de Nederlandse schrijver voor een in verhouding tot zijn inspanningen meestal te klein taalgebied schrijft. Een kapitalistisch produktie-proces van de zogenaamde bewustzijn-industrie is echter wel aanwezig, uitgeverijen, drukkerij-

en, distributie, tele-kommunikatie-systemen etc. maar omdat de auteur, evenmin als zijn manuskript onderworpen is aan de waardewetten, op grond waarvan de waarde wordt bepaald aan de hand van de maatschappelijk noodzakelijke arbeid, bepaalt de uitgever de prijs ervan naar eigen maatstaf. Ook de uitgever kan echter van een waar, die buiten de waardewetten om geproduceerd werd, de waarde niet bepalen. Van de andere kant heeft hij ze nodig. Hij moet het honorarium van de schrijver dus bepalen aan de hand van de waarde die hij zelf na het produktie-proces in de uitgeverij bij de verkoop hoopt te realiseren.

Aan de waardevorming binnen dit proces is de auteur op geen enkele manier verbonden.

Niet de auteur dus, maar het afgewerkte manuskript is direkt als 'n soort grondstof met het produktie-proces verbonden. De auteur zelf valt buiten het materiële produktie-proces. Hij treedt als een soort kleine warenbezitter het hoogontwikkelde uitgeverskapitaal tegemoet, als zijn arbeid beëindigd is en zich in zijn manuskript gemanifesteerd heeft.

Hij kan weliswaar gegevens verstrekken over de gebruikswaarde maar niet over de ruilwaarde van zijn manuskript.

Dit maakt het voor hem nog moeilijker om in te zien dat ook de ruilwaarde van de waar boek, waarin hij zijn vroegere manuskript herkent, niet de ruilwaarde van dat manuskript is.

Het inkomen van de auteur wordt hier niet bepaald door de hoeveelheid maatschappelijk noodzakelijke arbeidstijd, de ruilwaarde, maar door de verkoopprognoses. Deze worden opgesteld door de uitgever.

Wij zien dus dat wat in het voorgaande gezegd werd over de waarde c.q. de prijs, van een bepaalde arbeid, n.l. dat deze bepalend is voor de ruilwaarde, niet opgaat voor het literair manuskript. De waarde hiervan wordt zoals gezegd bepaald door de uitgever.

Een faktor van het grootste belang, die hierbij een rol speelt, en die het voor de uitgever wel haast onmogelijk maakt om de schrijver de ware (ruil-)waarde voor zijn arbeid te betalen, is het kleine nederlandse taalgebied, hetgeen de afzetmogelijkheden natuurlijk zeer beperkt. Gezien dit feit lijkt het dan ook onwaarschijnlijk dat er een oplossing voor het probleem gevonden kan worden zonder overheidssteun, tenminste als het schrijversschap blijft bestaan in de huidige vorm, hetgeen natuurlijk geen apriori is (zie Walter Benjamin einde par. 3.).

Gezien het belang van de uitgever bij de waarderealisering van het boek is het zinvol hier aan hem enige aandacht te besteden.

De uitgever.

De traditionele uitgeverij heeft lang vastgehouden aan patriarchaal-idyllische werkmethoden v.g.l. par. 2.). De uitgever had een bepaalde opvatting over literatuur en wat hij uitgaf paste in dat perspektief. Ieder manuskript werd persoonlijk beoordeeld en zakelijke kwesties werden individueel geregeld. Grote risico's van kwalitatieve aard werden op de koop toegenomen.

Tegenwoordig verdwijnen uitgeverijen met een "eigen gezicht", met een programma dat een consistent geheel vormt. De verschillende programma's en assortimenten lijken op elkaar, als de nieuwe modellen van diverse auto-merken. Iedere uitgeverij probeert een pakket van uitgaven samen te stellen waarin voor iedere marketing doelgroep iets naar zijn gading te vinden is.

Het grote uitgeverskoncern van tegenwoordig, dat ook in Nederland het gangbare type begint te worden, is een rationeel georganiseerd industrieel bedrijf. Door een grote kapitaalinvestering in het technische apparaat ontstaat de noodzaak van een grote, konstante produktie die zo snel mogelijk moet worden afgezet. Planning van een konstante toevoer van o.a. manuskripten en planning van de afname neemt daarbij de centrale plaats in. Omdat het apparaat moet blijven draaien, kan de uitgever vaak niet afwachten tot er iets nieuws geschreven wordt. Stagnaties worden opgevangen door bloemlezingen, herdrukken, kunstboeken enz., maar ook door kontrakten voor periodieke levering van manuskripten voor bepaalde roman-series. Het zelfde geldt voor een konstante regelmatige afzet waarbij gebruik gemaakt wordt van boekenklubs, inteken-series enz.. De distributie wordt steeds meer gecontroleerd door het opkopen van boekhandels en kiosken.

Het zal in deze kontekst duidelijk zijn, dat er ook op het gebied van de literaire produktie, de verwerving van manuskripten, sterke tendenties zijn naar kalkulatie in het kader van het uitgevers-apparaat.

Enkele overwegingen in het kader van het warenkarakter van literatuur.

- Ofschoon iedereen weet dat een literair werk ook een marktartikel is wordt dit gezien als iets bijkomstigs, een uiterlijke en toevallige eigenschap van het boek die niets te maken heeft met de inhoud ervan. Alhoewel er geen empirische gegevens bestaan die de onjuistheid van het bovenstaande aantonen zou het geïllustreerd kunnen worden met een verwijzing naar de historische ontwikkeling zoals die geschetst is in par. 2.. Daar bleek dat de opkomst van de markt een duidelijk invloed had, zowel op de positie van de auteur als op zijn opvattingen over litera-

tuur en de manier waarop die in zijn werk tot ontwikkeling kwamen.

In feite zijn wij er in onze theorie bij de onderscheiding van de oriëntaties gebaseerd op historische objectiviteit van uitgegaan dat het fenomeen markt een belangrijke invloed heeft op de literatuur opvatting van de auteur en dus ook op de konkrete inhoud van het boek.

- De opvatting dat het feit dat het boek 'n marktartikel is niets te maken heeft met de inhoud ervan dient binnen het kader van de ontwikkelde warentheorie gezien te worden als een valsbewustzijn dat tot het gevolg heeft dat het produkt los gezien wordt van zijn produktiewijze, zodat de materiële bepaaldheden (i.c. de konkrete verhouding tussen produktiekrachten en produktieverhoudingen) uit het zicht verdwijnen en de maatschappelijk noodzakelijke schijn voor het wezen wordt aangezien.

Deze schijn wordt door de warenproduktie zelf meegeproduceerd.

- Het literaire produkt, van welke aard dan ook, kan in deze maatschappij zijn gebruikers alleen bereiken via de markt. Zo wordt datgene wat niet konform is aan de behoeften van dat moment tot economische en daarom ook intellectuele onmacht gedoemd.

Hier zou op zich weinig tegen in te brengen zijn, ware het niet dat behoeften zich niet autonoom ontwikkelen en manifesteren. Tegenwoordig zijn er hele industrietakken die zich richten op het kreëren van behoeften. Dit maakt het niet onwaarschijnlijk dat de behoeften vaak meer die van het produktie-apparaat zijn dan van de konsument.

- Wat we bij veel schrijvers zien, n.l. dat de produktie van de tekst onafhankelijk verondersteld wordt van de verandering die deze tekst ondergaat door de toevoeging van de ruilwaarde in het proces van technische reproductie en de maatschappelijke verhoudingen waarbinnen dit plaats vindt, heeft zijn vervolg in de kritiek, die elk geschrift beschrijft alsof het uit de lucht komt vallen en die de betekenis definiëert los van de receptie.

Na in het voorgaande aandacht te hebben besteed aan literatuur en de invloeden die deze ondergaat doordat het boek een warenkarakter aanneemt, nu enige opmerkingen over de positie van de auteur en zijn bewustzijn van die positie.

Middenklasse positie en bewustzijn.

Elders in deze par. vergeleken wij de auteur als producent van manuscripten met een kleine warenbezitter. Als zodanig is zijn klassepositie gelegen in wat men zou kunnen noemen de middenklasse: hij is geen kapitalist,

want hij beschikt niet over een hem meerwaarde opleverend produktieapparaat en hij is geen proletariër, omdat hij niet in loondienst van een kapitalist werkt. (Uiteraard zijn er naar beide zijden wel uitzonderingen). De naam middenklasse duidt dus reeds op de tussenpositie tussen bourgeoisie enerzijds en proletariaat anderzijds die het wezen ervan uitdrukt. Dat iemand lid is van een middenklasse betekent sociologisch o.a. dat hij zichzelf ziet als lid van een klasse die gescheiden is van het proletariaat, 'n afscheiding van de onderste laag dus.

Een scheiding die op zichzelf al een aanduiding is voor de sterke overeenkomst met dat proletariaat.

Deze overeenkomst bestaat uit de heersende tendens tot proletarisering van de middenklasse, waar de auteur deel van uitmaakt, tengevolge van de toenemende loonafhankelijkheid.

Deze toenemende nivellering van het verschil tussen middenklasse en proletariaat resulteert in een middenklassebewustzijn dat nu juist het verschil in positie benadrukt. In dit licht is het een soort mentaal verzet tegen tendenzen in de "objektieve werkelijkheid".

Dit klassebewustzijn waarin de middenklasse positie zich uitdrukt is ideologisch te noemen voorzover het de kleine warenbezitter belet in te zien dat hij niet op voet van gelijkheid staat met het uitgeverskapitaal en hem zijn ogen doet sluiten voor de tendenzen tot onteigening van zijn warenbezit en tot proletarisering van zijn positie.

Wat het begrip "ideologie" betreft gaan we uit van de paper "Ideologie" van H. Spoeltman en J. Langeveld, Ideologie omvat dan: maatschappelijk-noodzakelijke schijn t.a.v. het objekt en maatschappelijk-noodzakelijk vals bewustzijn t.a.v. het subjekt.

Dit betekent, dat van de ene kant de sociale situatie waarin iemand verkeert hem a.h.w. dwingt om die situatie anders te zien dan zij in werkelijkheid is, van de andere kant, dat die iemand die situatie ook anders opvat dan zij is, i.c. dat de auteur "gedwongen" is zijn positie t.o.v. het uitgeverskapitaal te zien als een gelijkwaardige positie en zijn ogen te sluiten voor tendenzen tot onteigening en proletarisering; daarnaast dat hij zijn positie ook als zodanig ziet.

Naar zijn plaats in het produktie-proces, is de schrijver iemand die weliswaar vrij is in zijn produktie, maar die zijn produkten niet direkt aan de man kan brengen. Dat kan hij slechts via het produktieproces van de uitgeverij. Naarmate het proces een massaler karakter aanneemt, kunnen de schrijvers gemakkelijk de kant van de direkte loonarbeid opgedreven worden. De

betrekkelijke onafhankelijkheid van de auteur moet dan plaats maken voor een toenemende afhankelijkheid van het kapitaal.

Als zodanig manifesteert zich de bovengenoemde tendens tot onteigening en proletarisering b.v. bij de lektuur-schrijvers.

De lektuur-auteurs zijn een duidelijk voorbeeld van de afnemende bewegingsvrijheid die de schrijver heeft, naargelang hij meer in een direkte loonafhankelijke of daarmee vergelijkbare situatie moet zorgen voor de oplevering van een konstante, van te voren vastgestelde stroom van manuskripten aan de hand van tevoren opgegeven sjablonen. Steeds meer lektuur-schrijvers zijn verplicht een bepaalde hoeveelheid en een bepaald soort werk binnen bepaalde tijd af te leveren.

Deze ontwikkeling zou er waarschijnlijk toe leiden dat de auteur zijn ware positie beter doorziet, ware het niet dat er nog 'n faktor is die bijdraagt tot zijn middenklasse bewustzijn.

Hij voelt zich n.l. omdat hij geestelijke produkten aflevert verheven boven de arbeider die materiële produkten vervaardigd.

Hij vat geestelijke arbeid op als autonoom, waardoor hij zijn werkelijke positie niet kan doorzien.

Misschien is de geestelijkheid van bepaalde soorten arbeid wel de meest doorslaggevende ideologiserende faktor waar het erom gaat dat een situatie iemand "dwingt" deze anders op te vatten dan zij is en die iemand dat ook doet.

In dit licht gaat ideologie onder kapitalistische voorwaarden functioneren als rechtvaardiging van de arbeidsdeling die die geestelijke van materiële produktie onderscheidt.

Alvorens nu in par. 4. nader in te gaan op de oriëntaties van de auteur zoals wij die afgeleid hebben uit een theorie omtrent zijn positie in de samenleving zullen wij eerst enige aandacht besteden aan de theorieën van Walter Benjamin.

Hierin wordt naar onze mening zeer goed aangegeven hoe bovenstaande theorieën toegepast kunnen worden in de praxis van de schrijver. Zodat enerzijds de vervreemding tussen auteur en publiek opgeheven kan worden en anderzijds de auteur dienstbaar kan zijn in het proces van maatschappelijke verandering. Als zodanig sluit dit stuk aan bij par. 1., waar gesproken wordt over de betekenis van de relatieve autonomie van de bovenbouw voor de mogelijkheid tot maatschappij-verandering. Het verwoordt onze meer praktisch-normatieve opvatting over taken en mogelijkheden van schrijverschap in onze samenleving.

Walter Benjamin, De auteur als producent.

Benjamin stelt in dit werk tendens en kwaliteit van een literair werk centraal. Onder tendens wordt verstaan het afstemmen van zijn activiteiten op wat voor het proletariaat in de klassenstrijd nuttig is.

De tendens van een werk kan pas politiek juist zijn als ze ook literair juist is. Dat betekent dat een politiek juiste tendens een literaire tendens insluit.

De literaire tendens die impliciet of expliciet in elke juiste politieke tendens ligt opgesloten maakt de literaire kwaliteit van het werk uit.

Een dialektische benadering van het bovenstaande kan met het geïsoleerde ding, boek, roman niets doen. Zij zal het boek moeten plaatsen in het geheel van maatschappelijke verhoudingen. In marxistische kring is dit vaker gedaan, alleen begon men telkens te groot. Men stelde zich gewoonlijk de vraag hoe het werk stond t.o.v. de maatschappelijke produktie-verhoudingen. Dat is weliswaar een belangrijke, maar tevens ook zeer moeilijke vraag. Het is beter zich, in plaats hiervan, of op z'n minst hieraan voorafgaande af te vragen: hoe staat een werk in de produktie-verhoudingen.

Deze vraag betreft onmiddellijk de functie van het werk in de literaire produktie-verhoudingen van een tijd.

Ze heeft m.a.w. onmiddellijk betrekking op de literaire techniek van het werk.

Dit begrip techniek vormt het dialektische aangrijpingspunt van waaruit de juiste verhouding tussen tendens en kwaliteit bepaald kan worden. Aan de formulering: de politieke tendens van een werk houdt zijn literaire kwaliteit in omdat ze zijn literaire tendens inhoudt, kunnen we nu een preciese bepaling toevoegen door te zeggen dat deze literaire tendens kan bestaan in een voor- of achteruitgang van de literaire techniek.

Als voorbeeld diene hier Tretjakow, die een onderscheid maakt tussen een opererend en een informerend schrijver.

De opererende schrijver geeft het meest tastbare voorbeeld van de functionele afhankelijkheid tussen de juiste politieke tendens en de progressieve literaire techniek.

De opererende schrijver, schrijft niet alleen over konkrete problemen, hij grijpt ook actief in, zoals Tretjakow b.v. meewerkte aan de ontwikkeling van de kollektieve boerderijen.

De auteur verlaat zelf zijn ivoren toren en neemt een taak in het maatschappelijk proces op zich.

De scheiding tussen auteur en publiek wordt behalve door bovenstaande ook verminderd doordat het publiek geactiveerd wordt tot zelf schrijven. Schrijven is dan de verwoording van de dagelijkse arbeidservaring.

Doordat de literatuur aan breedte wint wat ze aan diepte verliest, kan het onderscheid tussen schrijver en publiek, dat de burgerlijke pers op konventionele manier handhaaft, opgeheven worden.

De lezer staat immers ten allen tijden klaar om een schrijver te worden.

De arbeid zelf komt aan het woord. En haar presentatie door het woord maakt deel uit van het vakmanschap dat nodig is voor de uitoefening ervan.

Het is de literarisering van de bestaansverhoudingen die de anders onoplosbare antinomiën (tussen tendens en kwaliteit) overwint, en het is het toneel van de ongeremde vernedering van het woord waarop haar redding wordt voorbereid.

De plaats van de intellectueel (schrijver) in dit proces moet gedefiniëerd worden op grond van zijn plaats in het produktie-proces. Hij moet niet wellwillend naast het proletariaat staan en zich solidair, verbonden enz. voelen, maar hij moet inzien dat hij in wezen tot dat proletariaat behoort.

Brecht stelde de intelligentia de eis: geen leverancier van het produktie-apparaat te zijn zonder het tegelijkertijd binnen de grenzen van het mogelijke in socialistische richting te veranderen.

Het leveren aan het produktie-apparaat zonder het -- binnen de grenzen van het mogelijke -- te veranderen, is zelfs dan een hoogst aanvechtbare handelwijze, als het geleverde materiaal van revolutionaire aard schijnt.

We staan n.l. voor het feit dat het burgerlijke produktie- en publikatie-apparaat in staat is ontstellende hoeveelheden revolutionaire thema's op te nemen, zelfs te propaganderen, zonder daarmee zijn eigen voortbestaan en het voortbestaan van de klasse in wier bezit ze zich bevindt in twijfel te trekken.

De auteur moet inzien hoe pover hij is en moet zijn om van voren af aan te kunnen beginnen en ophouden met het ten toonspreiden van de al lang vervalste rijkdom van de creatieve persoonlijkheid in nieuwe meesterwerken.

Zijn arbeid moet nooit alleen maar arbeid aan produkten, maar steeds tevens arbeid aan de middelen van produktie zijn.

M.a.w. zijn produkten moeten naast en vóór hun oeuvre-karakter een organiserende functie hebben. En hun organisatorische bruikbaarheid mag geenszins beperkt blijven tot een propagandistische.

De tendens alleen is niet genoeg. Ze moet tevens iets nuttigs maken van degenen die haar hebben.

De tendens is een noodzakelijke voorwaarde, maar nooit voldoende. Daarvoor is verder nodig dat de schrijver instrueert en leert.

Een auteur die de schrijver niets leert, leert niemand iets.

Maatgevend is dus het modelkarakter van de produktie, dat ten eerste in staat is andere producenten tot produktie te brengen (ook lezers tot schrijvers), en ten tweede hem een verbeterd apparaat ter beschikking stelt. Dit apparaat is des te beter naarmate het meer konsumenten tot produktie brengt, kortom in staat is uit lezers of toeschouwers medewerkers te maken.

Voorbeeld van een dergelijk model is het epische theater van Brecht.

Dit theater gaat, i.p.v. mee te doen aan de konkurrentie-strijd met radio en T.V., een konfrontatie aan met deze nieuwe kommunikatiemiddelen. Tracht ze toe te passen en ervan te leren. Zo gebruikt Brecht b.v. de onderbreking, afkomstig van het montage procédé b.v. in de fotografie, teneinde een nauwere band tussen toneel en publiek te bewerkstelligen.

Hij onderbreekt hiermede de handeling, om de nadruk te leggen op de situatie. Brechts ontdekking is niets anders dan dat de belangrijkste montage methoden bij film en radio weer van vaak uitsluitend modieuze procédés tot een menselijk gebeuren worden gemaakt.

De verbetering van de techniek heeft konsekwenties voor de politieke tendens. In het bovenstaande is de schrijver slechts één eis gepresenteerd: de eis om na te denken, over zijn plaats in het produktie-proces.

Wij kunnen er zeker van zijn dat dit nadenken bij de schrijver vroeger of later tot konstateringen leidt die hun solidariteit met het proletariaat op de meest nuchtere wijze funderen.

De solidariteit van de specialist met het proletariaat - dat is het begin van deze oplossing - kan nooit onmiddellijk zijn. De activisten van de Nieuwe Zakelijkheid konden doen wat ze maar wilden: ze konden echter niet het feit uit de wereld helpen, dat zelfs de proletarisering van de intellektueel bijna nooit een proletariër maakt. Waarom niet? Omdat de burgerlijke klasse hem in de vorm van een zeker ontwikkelingsniveau een produktiemiddel heeft megegeven, dat hem op grond van het voorrecht van onderwijs met haar, maar meer nog haar met hem solidair maakt.

Aragon heeft in ander verband verklaard: "De revolutionaire intellektueel blijkt eerst en vooral een verrader te zijn van de klasse waaruit hij voortkomt". Dit verraad bestaat bij de schrijver in een procédé, dat hem in plaats van een leverancier van het produktie-apparaat tot een ingenieur maakt, die het als zijn taak ziet dit apparaat aan te passen aan de doeleinden van de proletarische revolutie. Dat is geen onmiddellijke werking, maar ze bevrijdt niettemin de intellektueel aan een zuiver destruktieve taak. Naarmate hij er

meer in slaagt de socialisering van de geestelijke produktiemiddelen te bevorderen, wegen ziet om de intellektuele arbeider in het produktie-proces zelf te organiseren, hoe juister de tendens, hoe hoger noodzakelijkerwijs ook de technische kwaliteit van zijn werk is. En aan de andere kant: hoe nauwkeuriger hij zodoende op de hoogte is van zijn eigen positie in het produktie-proces, des te minder zal hij geneigd zijn zich als "intellektueel" aan te dienen. Het intellect moet en zal verdwijnen, want de revolutionaire strijd speelt zich niet af tussen het kapitalisme en het intellect maar tussen het kapitalisme en het proletariaat.

Par. 4. Oriëntaties op lezers en op de functies van literatuur-konkretisering.

Inleiding.

In dit hoofdstuk zullen oriëntaties van auteurs op lezers en op de functies van literatuur, zijnde hun produkten, aan de orde komen.

Immers, voorzover oriëntaties enerzijds subjektieve uitingen zijn van de objektieve gegevenheden en tendenties, die wij in het vorige hoofdstuk benoemd hebben, anderzijds richting geven aan het handelen van auteurs in dezelfde objektieve kontekst, zijn zij belangrijke en meetbare indikaties voor de betekenis van de in Hoofdstuk I ontwikkelde theorie over de historische veranderingen in de positie van de auteur en over de functies van literatuur in de samenleving.

Volgens deze theorie was de auteur vroeger, vóór de industriële revolutie, deel van 'n groep. Hij verwoordde het leven, de gedachten en gevoelens van die groep. Zijn werk kwam vanzelf bij die groep terecht, werd er voorgedragen, gespeeld etc.. Met de opkomst van de burgerlijke maatschappij werd deze relatie met zijn publiek verstoord. De waardering die de schrijver vroeger ontving bij de groep verdween door de afwezigheid van zo'n groep.

De schrijver kwam, mede doordat schrijven an sich 'n typisch individuele bezigheid is die bovendien niet past in het kapitalistische prestatie mechanisme, in een geïsoleerde positie terecht.

Wij zien in dit stadium van de historische ontwikkeling dus een nieuw schrijvers type ontstaan, n.l. de schrijver die zichzelf buiten de maatschappij stelt en elke invloed van en op de maatschappij ontkent.

Behalve bovenstaande factoren speelde hier waarschijnlijk mee: teleurstelling in die maatschappij. Verder is het 'n beveiliging vooraf tegen kritiek op zijn werk, samenhangend met de onzekere positie i.v.m. het uitblijven van waardering voor zijn werk.

Door deze positie kwam zijn werk ook geïsoleerd te staan.

Dit maakte weer de erkenning ervan en daarmee de erkenning van de auteur moeilijker.

Deze isolatie-positie is echter slechts één reactie op de opkomst van de kapitalistische markt, 'n andere is dat de auteur schrijven ging zien primair als 'n bezigheid om geld te verdienen.

De uitwerking van de theorie van hoofdstuk I valt in dit hoofdstuk uiteen in twee paragrafen:

1. Een benoeming van de door ons van belang geachte oriëntaties binnen het kader van onze theorie.
2. Een uiteenzetting over de metingswijze van deze oriëntaties.

Par. 4.1. Benoeming van de oriëntaties.

Uit Hoofdstuk I kwamen een aantal factoren naar voren die iets zeggen over wat wij noemden de objektieve kontekst van oriëntaties.

Deze factoren zijn onder te verdelen in twee groepen:

- A. De historische objectiviteit en daarin voorkomende aspecten die van belang zijn m.b.t. de oriëntatie van de auteur. Deze aspecten zijn aspecten van één geheel en zijn slechts analytisch te onderscheiden. Het is dus niet zo dat 'n bepaalde auteur slechts één bepaalde oriëntatie heeft, hoewel dat theoretisch wel mogelijk is. Het zal echter veelal zo zijn dat 'n auteur 'n bepaalde mate van alle oriëntaties heeft, waarbij dan wel de sterkte van oriëntatie tot oriëntatie kan, of misschien zelfs moet verschillen.

De historie wordt niet gezien als een opeenvolging van afgesloten fasen, waarbij het een in het ander overgaat en dan ophoudt te bestaan. Het oude blijft al dan niet veranderd bestaan in het nieuwe. Voor oriëntaties in het kader van historische objectiviteit betekent dit, dat b.v. publieksoriëntatie niet ophoudt te bestaan bij het ontstaan van een isolatie-oriëntatie, maar in een bepaalde vorm blijft bestaan in de tijd, waarin de isolatie-oriëntatie ontstond. Hetzelfde geldt t.a.v. een oriëntatie op de mogelijkheden met schrijven geld te verdienen. De historische objectiviteit kristalliseert zich uit in de relatie auteur-lezer en daarmee in de oriëntatie van de auteur op lezers.

1. Publiek: 'n auteur kan al of niet functioneren binnen bepaalde publieken waarvoor hij een nuttige taak vervuld.

In dit kader is het mogelijk dat, een auteur zich bij zijn literaire produktie oriënteert op dergelijk publiek. Wij spreken in dat geval van publieksoriëntatie.

2. **Isolatie:** de schrijver isoleert zich enerzijds van de verspreiding van literatuur en de functies die zij in de samenleving kan vervullen en vindt anderzijds geen waardering in die samenleving. Beide processen beïnvloeden en versterken elkaar wederzijds. Een auteur kan zich dus in negatieve, afwijzende zin oriënteren op lezers en daarmee zijn oriëntatie richten op zichzelf en zijn scheppingen puur. Wij kunnen hier spreken van isolatie-oriëntatie. Deze is te definiëren in termen van publieks- en marktorientatie en houdt dan de afwezigheid van beide in. Echter niet afwezigheid zonder meer, maar actieve, bewuste afwijzing. (Hierbij rijst dan ook de vraag in hoeverre hier ideologische aspecten in aanwezig zijn in die zin dat de isolatie-oriëntatie aan de positie van de auteur de schijn van vrije kleine warenbezitter en aan de auteur het vals bewustzijn, dat hij nog steeds een vrij handelend (economisch) subjekt is, geeft (zie hoofdstuk I, par. 3., middenklasse-positie van de auteur)).
3. **Het kapitalistisch productie- en distributie systeem:** dit kan enerzijds bekeken worden vanuit het oogpunt van waarderealiserings (zie B), anderzijds echter is het ook een bepaalde fase in het historisch ontwikkelingsproces van de positie-verandering van de auteur, die voor deze betekende dat lezers voor hem anonieme kopers op de economische markt werden. Sinds de opkomst van deze markt was het voor de auteur mogelijk zich er op te oriënteren. In dat geval spreken we van markt-oriëntatie. Het ontstaan van een markt betekende echter niet dat iedere auteur er zich op ging oriënteren, het kon ook juist aanleiding zijn voor 'n andere oriëntatie.
- B. De functionele objectiviteit of de functie van het boek.

Ook de in Hoofdstuk I aan de orde gekomen dubbele functionaliteit van de waar boek, n.l. de gebruiks- en de ruilwaarde ervan, zijn beide aspecten van de objectieve werkelijkheid van de auteur, waaraan hij zijn oriëntaties ontleent. Hierbij gaat het om de betekenis, die het literaire product of de literatuur heeft voor de schrijver: de mogelijkheid om werk te maken dat een bepaalde nuttige (niet-economische) functie voor de lezer of voor hemzelf kan vervullen en/of de mogelijkheid om via het schrijven van boeken o.a. te voorzien in zijn eigen behoefte aan geld door zijn schrijverscapaciteiten zo goed mogelijk te verkopen.

  1. **Gebruikswaarde-functie.**

Er is een onderscheid te maken naar gebruiksfuncties, b.v. amusements-, emancipatoire-, informatieve functie e.d..

De betekenis, die de schrijver hecht aan het feit, dat hij iemand is die iets kan maken dat een bepaalde functie voor mensen heeft zal zijn doen en laten als auteur beïnvloeden.

De hierop betrekking hebbende oriëntatie noemen wij gebruikswaarde-oriëntatie.

2. Ruilwaarde-functie.

Een boek is, behalve een nuttig voorwerp, ook een waar.

In dit ruilwaarde karakter komt 'n maatschappelijke verhouding tussen producenten naar voren.

Het ruilwaarde karakter van een boek is niet iets dat eenvoudig aan het boek toegevoegd wordt als het af is, maar heeft invloed op de tot standkoming ervan (zie Hoofdstuk I). De auteur wordt er dus ook door beïnvloed. In dit verband zullen wij, indien de auteur zich oriënteert op dit ruilwaarde karakter, spreken van ruilwaarde-oriëntatie.

M.b.t. bovenstaande dient nog opgemerkt dat met name de publieksoriëntatie en de gebruikswaarde-oriëntatie waarschijnlijk niet in alle gevallen en voor alle schrijvers hetzelfde is, maar dat hierbij onderverdelingen mogelijk zijn naar het soort publiek en de konkrete gebruikswaarde functies, waarop de auteur zich oriënteert. Er zijn meerdere mogelijkheden om konkrete publieken en functies te benoemen.

Par. 4.2. De procedure van de faktor-analyse en het waarom van het gebruik ervan.

Faktor-analyse is een mathematische techniek die ons op de eerste plaats in staat stelt de schaalbaarheid van een verzameling items na te gaan en waarmee we verder kunnen nagaan of er klusters van samenhangende items zijn die terug wijzen naar bepaalde theoretische variabelen, in ons geval de vijf voornoemde oriëntaties.

De procedure is als volgt:

1. Toetsing van het bestaan van de theoretisch veronderstelde oriëntaties t.a.v. lezers en t.a.v. de functie van literatuur via faktor-analyse. Deze theoretisch veronderstelde oriëntaties zijn dan de beide kompleksen oriëntaties, n.l. enerzijds de oriëntaties die aspecten zijn van de uitdrukking van de historische objectiviteit en anderzijds de oriëntaties die samenhangen met de funktionele objectiviteit.

Deze toetsing betekent nagaan of de operationalisaties per oriëntatie zodanig met elkaar samenhangen, dat we kunnen spreken van een unidimensioneel konsept. Dit betekent dat de indicatoren waarin de diverse oriëntaties uiteen gelegd zijn per oriëntatie samenhangen. Een item dat bedoeld is als 'n indikator voor publieksoriëntatie moet dan dus significant samenhangen met alle andere items waarin publieksoriëntatie uiteen gelegd is en niet of

- duidelijk minder met de item die verwijzen naar b.v. marktorientaties.
2. Indien dit het geval is, dient te worden nagegaan of de drie oriëntaties op lezers en de twee t.a.v. functies een onderlinge samenhang vertonen of niet. Dit betekent dus ook dat 'n bepaalde mate van b.v. publieksoriëntatie iets zegt over b.v. isolatie-oriëntatie. Verder wordt er gekeken of de oriëntaties op lezers samenhangen met de oriëntaties op functies.
  3. Indien bovenstaande samenhangen niet gevonden worden, dan wordt in ieder geval de plausibiliteit van de methode om oriëntaties, afgeleid uit een theorie omtrent objectieve ontwikkelingen in de positie van auteurs, te meten, twijfelachtig. In dat geval kunnen we wel bekijken of de desondanks gevonden dimensies op een of andere wijze benoembaar zijn en desondanks te interpreteren in een al dan niet aangepaste theorie, die dan weer als hypothese voor nader onderzoek kan dienen.

Par. 5. Strukturele variabelen en literaire activiteit.

Inleiding.

Zoals in de inleiding op deze probleemstelling reeds gesteld is, zullen de soorten oriëntaties, t.w. publieks-, isolatie-, en marktorientatie, c.q. de mate waarin auteurs bepaalde oriëntaties erop na houden, op de eerste plaats gerelateerd worden aan een aantal variabelen betreffende zijn positie als schrijver, waardoor deze nogal ideeële konsepties duidelijker teruggeplaatst worden in sociale, meer objectieve, kenmerken van de posities van schrijvers (Par. 1.). Op de tweede plaats zal het gedragleidende aspekt van oriëntaties onderzocht worden door relatering van de oriëntaties aan een aantal hier te noemen indicatoren voor literaire activiteit.

Par. 5.1. Strukturele variabelen.

De structurele variabelen die hier behandeld worden kunnen wij onderscheiden in:

I Persoonskenmerken ofwel autobiografische kenmerken.

Deze zeggen iets over de mogelijkheden die de bepaalde schrijver heeft gehad tot het opdoen van bepaalde ervaringen, ervaringen die bijdragen tot de vorming van bepaalde sterktes voor oriëntatie-mogelijkheden en die mede ertoe hebben geleid, dat hij de schrijver is, die hij is.

II Relaties met anderen, die van belang zijn voor de produktie en verspreiding van literatuur.

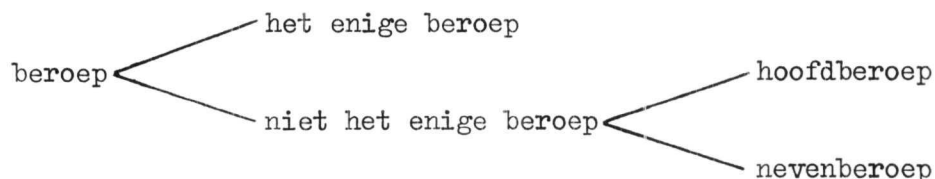
Uitwerking.

ad I. Autobiografische kenmerken.

- a. leeftijd
- b. geslacht
- c. schrijven als nevenberoep, c.q. hoofdberoep, c.q. enige beroep.
Schrijven is vaak niet de enige bezigheid van een auteur. De belangrijkste oorzaak hiervan is wel het meestal geringe inkomen dat de auteur ermee verdient.

Vandaar dat er een onderscheid te maken is tussen auteurs voor wie schrijven een nevenberoep is en hen die het als hoofdberoep uitoefenen. Neven- en hoofdberoep zijn onderscheidingen van de categorie auteurs voor wie schrijven niet de enige inkomenstenbron is.

Auteurs die schrijven als enige inkomenbron hebben, vallen hier dus buiten. Dergelijke auteurs vormen een aparte categorie. Schematisch kunnen wij de onderscheiding als volgt weergeven:

Zie hiervoor ook het onderzoek van Dr. A. van der Zwan, De sociale positie van de auteur in Nederland, Den Haag, 1972 en de schriftelijke enquête voor de Vereniging voor Letterkundigen van Inter-marco Delamar, Amsterdam, 1970.

Uit genoemde onderzoeken is over de kwestie hoofd-nevenberoep reeds feitelijke informatie bekend (andere soorten nevenberoepen, inkomensstructuur, etc.). In ons onderzoek zullen we er dan ook slechts kort op ingaan, terwijl de gegevens achteraf vergeleken kunnen worden.

Tegelijkertijd komt hiermee de inkomensstructuur van de auteur ter sprake, aangezien dat het criterium is op grond waarvan bepaald wordt wat hoofd- en wat nevenberoep is, c.q. of de auteur van schrijven alleen kan leven.

- | Bij de auteurs die naast schrijven nog een ander beroep uitoefenen zal bovendien nagegaan worden of dat andere beroep er een is dat nauw verwant is aan schrijven of niet. Hiermee zal onderzocht kunnen worden of en zo ja, in hoeverre de al dan niet literair gerichte beroepssituatie van invloed is op de oriëntatie van de auteur.

- d. maatschappelijke oriëntatie.
- e. aantal publikaties, gerelateerd aan het aantal jaren dat men schrijft, m.a.w. de produktiviteit.

ad II. A. Relatie auteur - uitgever.

Wij hopen uit deze relatie met name een beeld te krijgen over wat we in par. 3. van Hoofdstuk I, de middenklasse positie van de auteur, genoemd hebben de tendens tot onteigening en proletarisering van schrijvers.

- a. Wel/geen kontrakt.
- b. Wel/niet schrijven in opdracht.
- c. Wel/geen vastgestelde levertermijn.
- d. Wel/niet vast voor een bepaalde uitgeverij schrijven.

Van belang is hierbij ook de tijdsduur dat men aan een bepaalde uitgeverij is verbonden, aangezien het verschil uitmaakt of men 1 maand of 10 jaar van het actieve schrijverschap voor vast aan een uitgeverij is verbonden.

- e. Kontakt met uitgever berust op zakelijkheid of persoonlijke loyaliteit. Bedoeld wordt of de auteur de uitgever ziet als iemand met wie hij een bepaalde zakelijke relatie aangaat of iemand die hem helpt zijn werk onder het publiek te verspreiden.
- f. Uitgever heeft wel/geen inspraak over de inhoud.
- g. Uitgever heeft wel/geen inspraak over de schrijfstijl.

B. Relatie met literaire organisaties.

- a. Lid van nog andere literaire organisaties buiten de Nederlandse Vereniging van Letterkundigen of niet.
- b. Bezoekt wel/niet vergaderingen.
- c. Is actief/passief betrokken bij de organisatie.

Hierbij wordt ook geïnformeerd naar het soort activiteiten waar men bij betrokken is, resp. geweest is.

Par. 5.2. Indikatoren voor literaire aktiviteit.

Wij beogen hiermee inzicht te verkrijgen in de werkwijze van de auteur, om zodoende na te kunnen gaan of er een wezenlijk verschil in werkwijze te konstateren valt tussen auteurs met verschillende oriëntaties.

- a. Wat voor soort literatuur schrijft hij.
- b. Aard van de werkzaamheden b.v. schrijven voor uitgever, radio, T.V., toneel, etc..
- c. Schrijft vrijwel elke dag volgens min of meer vaststaand werkschema/ schrijft als hij er zin in heeft.
- d. Verwerkt aktuele gebeurtenissen of ervaringen (al of niet bewerkt) of niet.
- e. Past schrijftaal aan aan lezers of schrijft zoals hij dat zelf goed vindt.
- f. Maakt vooraf een al of niet uitgebreid schema dat hij daarna invult/ begint te schrijven en al schrijvende ontstaat er een boek.
- g. Praat tijdens de tot standkoming van het boek er met anderen over of niet.
- h. Doet pogingen om zijn eigen arbeidstijd te verkorten of niet.

Voor verifikatie van de theorie, zoals deze in het voorgaande is verwoord, is een schriftelijke enquête als vorm van gestandaardiseerd kwantitatief onderzoek onder schrijvers (= leden van de Nederlandse Vereniging voor Letterkundigen) gedaan. Dit om de theorievorming op het gebied van de sociale opstelling van auteurs bij aktiviteiten als schrijven te kunnen baseren op "harde" argumenten, althans argumenten die harder zijn dan een betoog, waarvan op grond van de huidige wetenschappelijke kennis de werkelijkheids- waarde niet vast te stellen is. Door alleen al de meetbaarheid van de verwachte oriëntaties aan te tonen, komt de literatuursociologie in deze een goed eind op weg. In dit kader is het onderzoek erop gericht de relevantie van de onderscheide soorten oriëntaties aan te tonen om zodoende de theorie omtrent de "objektieve" aspecten in positie en funktie van de schrijver, die in het subjektieve vlak tot uiting komen in de oriëntaties van auteurs, plausibel te maken.

Idealiter hadden wij verwachtingen moeten formuleren omtrent de relaties tussen structurele kenmerken van schrijvers en hun oriëntaties en tussen de invloed van sterktes van de oriëntaties op literaire aktiviteiten. Gezien het grote gebrek aan feitelijke kennis over deze materie zijn wij er niet aan begonnen. Enkel hebben wij getracht belangrijke aspecten van de

positie van auteurs en van hun literaire activiteiten aan te geven. Of en zo ja wat voor relaties er zijn tussen oriëntaties en deze beide groepen variabelen, willen wij vaststellen aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek.

Deze uitkomsten moeten dan de basis vormen voor meer toegespitste (onderzoekbare) hypothesen hieromtrent.

Voetnoten bij hoofdstuk I.

- 1) Cultuur wordt hier gebruikt in ruime sociologische zin en staat dus voor het totaal van menselijke verworvenheden, die door meerderen worden gedeeld en aan anderen overdraagbaar zijn.
Als we het hebben over cultuur in de engere zin van de "hogere" uitingen van de menselijke geest: wetenschap, kunst en literatuur zullen wij deze met name noemen. In ons geval zullen wij dan dus v.n.l. over literatuur spreken.
- 2) Citaat uit Kreimeier, Grundsätzliche Überlegungen zu einer materialistischen Theorie der Massenmedien, pg. 84.
- 3) Vóór de industriële revolutie was landbouw het voornaamste middel van bestaan. Het mercantilisme was er op gericht die landbouw te beschermen tegen buitenlandse concurrentie d.m.v. handelsbeperkingen. Behalve de landbouw beschermen hadden deze handelsbeperkingen ook ten doel de prijzen en dus ook de lonen laag houden, omdat men (de bourgeoisie die de opkomende industrie bezat) bang was voor 'n tekort aan loonarbeid dat het loon zou doen stijgen.
Na de industriële revolutie werden deze handelsbeperkingen echter lastig. Ze beletten de invoer van grondstoffen en de uitvoer van eindproducten, beide noodzakelijk voor de ontwikkeling van de industrie. Terwijl de vrees voor een tekort aan loonarbeid door de proletarisatie van de loonarbeider ongegrond werd. Het werd dus belangrijk dat de wetten en regels die het mercantilisme kenmerkten verdwenen. Om dit te bewerkstelligen riep de burgerij het proletariaat onder zijn vaandel en voerde het aan in een strijd tegen wetten, voorschriften en privileges (tegen de landadel) in naam van vrijheid, gelijkheid en broederschap .
- 4) Privileges waren de voorrechten die de adel kreeg van het hof. Deze rechten vormden eigenlijk de basis van de machtsverdeling. De bourgeoisie wilde dit systeem van machtsverdeling vervangen door de macht van het kapitaal.

HOOFDSTUK II - ORIENTATIES VAN AUTEURS.

Inleiding.

In dit hoofdstuk zullen wij de diverse oriëntaties van auteurs en hun onderlinge samenhang beschrijven.

Wij zullen dat doen zowel aan de hand van de faktor-analyse van de uitspraken uit de vragenlijst als aan de hand van de theoretische uitgangspunten uit hoofdstuk I.

De eerste van de beide groepen auteursoriëntaties bestaat uit de oriëntaties die gebaseerd zijn op de historische ontwikkeling van de maatschappelijke positie van de auteur. Dit zijn publieksoriëntatie, isolatie-oriëntatie, effekt-gerichte publieksoriëntatie en marktoriëntatie. Van deze oriëntaties is de effekt-gerichte publieksoriëntatie tot nu toe niet als een aparte oriëntatie besproken. In onze theoretische uitgangspunten hebben wij deze steeds gezien als een onderdeel van publieksoriëntatie. Bij de faktoranalyse van de uitspraken met betrekking tot deze "lezersoriëntatie" kwam de effektgerichte publieksoriëntatie echter als een aparte oriëntatie naar voren.

Als gevolg van deze afsplitsing heeft de term publieksoriëntatie in het vervolg alleen nog betrekking op schrijven als een vorm van kommunikatie tussen zender en ontvanger, terwijl effekt-gerichte publieksoriëntatie betrekking heeft op schrijven als 'n mogelijkheid om bij de ontvanger (lezer) een bepaald effekt te bereiken.

De tweede groep oriëntaties is gebaseerd op de dubbele funktionaliteit van de "waar" in een kapitalistische samenleving, zoals die beschreven wordt in de materialistische waretheorie.

Tot deze groep behoren ruilwaarde-oriëntatie en gebruikswaarde-oriëntatie.

Par. 2. Lezersoriëntatie.

(A - blz. 43.a)

De samenhang tussen de vier factoren is als volgt:

Tabel 1.

	publieks-oriëntatie	isolatie-oriëntatie	effekt-gerichte publieksoriëntatie	markt-oriëntatie
publieksoriëntatie	1			
isolatie-oriëntatie	<u>-0.1490</u>	1		
effekt-gerichte publieksoriëntatie	-0.0308	-0.0318	1	
marktoriëntatie	<u>0.1664</u>	-0.0344	-0.0911	1

De mate van samenhang in bovenstaande tabel kan variëren van +1 (zeer hoog) via 0 (geen samenhang) tot -1 (zeer laag, maar in omgekeerde richting als bij +1). Het significante niveau is hierbij .05, hetgeen betekent dat de gevonden samenhangen voor 95% betrouwbaar zijn.

Van de korrelaties uit tabel 1 zijn er slechts twee redelijk sterk, t.w.:

- 1) Tussen publieksoriëntatie en isolatie-oriëntatie bestaat een negatieve samenhang van .15.

Dit wil zeggen: Naarmate een schrijver meer (massa)kommunikatief georiënteerd is, vat hij het schrijverschap minder vaak op als een geïsoleerde activiteit.

Wij herinneren er hier aan dat de diverse oriëntaties slechts analytisch te scheiden zijn. Het is dus niet zo dat 'n bepaalde auteur slechts één bepaalde oriëntatie heeft, hoewel dat theoretisch wel mogelijk is. Het zal echter veelal zo zijn dat 'n auteur een bepaalde mate van alle oriëntaties heeft, waarbij dan wel de sterkte van oriëntatie tot oriëntatie kan, of misschien zelfs moet verschillen.

- 2) Tussen publieksoriëntatie en marktorientatie bestaat een positieve samenhang van .17.

Dit betekent dat (massa)kommunikatief gerichte schrijvers relatief vaak een sterke marktorientatie hebben.

Nu zullen wij achtereenvolgens de diverse lezersoriëntaties beschrijven. Hierbij zullen wij zowel van de resultaten van de faktoranalyse als van de theoretische uitgangspunten gebruik maken.

Publieksoriëntatie.

Bij faktoranalyse van de uitspraken die betrekking hebben op lezersoriëntaties, scoorden op faktor I de volgende uitspraken uit de vragenlijst hoog:

	skore
uitspraak 2: Schrijven is voor mij primair kommunikatie met lezers	.67
uitspraak 11: Om te kunnen schrijven is kontakt met lezers voor mij een essentiële voorwaarde	.65
uitspraak 13: Om te kunnen schrijven moet ik mij kunnen inleven in de leefwereld van mijn lezers	.77
uitspraak 14: Ik vind mijn boeken goed als ze een hoge oplage halen	.59
uitspraak 18: Ik blijf schrijven, ook al zou ik niet gelezen worden	-.55
uitspraak 24: Voor iemand iets schrijven is voor mij belangrijker dan schrijven an sich	.71
uitspraak 27: Taal en vorm pas ik aan, aan het bevattingsvermogen van mijn lezers.	.64

Van deze uitspraken verdienen er twee een nadere toelichting, aangezien ze enigszins uit de toon vallen. In de eerste plaats is dat uitspraak 14. Deze was in eerste instantie bedoeld als 'n indikator voor marktoriëntatie. De term "een hoge oplage halen" kan echter ook opgevat worden als "veel mensen bereiken". Wij veronderstellen dat dat hier gebeurd is, waardoor uitspraak 14 is gaan functioneren als een indikator voor publieksoriëntatie.

Uitspraak 18 is een uitspraak m.b.t. isolatie-oriëntatie, die met de overige uitspraken negatief samenhangt. Door deze negatieve samenhang is ook deze uitspraak gaan functioneren als een indikator voor publieksoriëntatie. Indien men uitspraak 18 n.l. omkeert verandert hij in: "Ik blijf alleen schrijven als ik gelezen wordt".

De overige uitspraken duiden allen op het (massa)kommunikatieve aspekt van schrijven, en dus op publieksoriëntatie.

Door middel van de oriëntaties hebben wij de zelfopvatting van schrijvers onderzocht. In het geval van de publieksoriëntatie betekent dit, dat de schrijver zichzelf ziet als 'n kommunikatievakman die bij uitstek de deskundigheid bezit om dingen te maken die door lezers (of ruimer: literaire konsumenten) gelezen kunnen worden. Hierbij gaat de auteur er van uit dat er lezers zijn, c.q. dat hij gelezen wordt (door groepen) in de samenleving. In dit laatste ligt ook de quint-essence van het "kontakt" tussen lezer en schrijver. "Kontakt" duidt niet op persoonlijk kontakt, maar op kontakt tussen de auteur als auteur en de lezer als lezer. Het wezenlijke van dit "kontakt" is, dat het literaire werk als medium fungeert tussen auteur en lezer. Als medium in die zin, dat het enerzijds een relatie tot stand brengt, anderzijds het verschil tussen de zender van literaire produkten via het medium naar ontvangers en juist dit medium benadrukt. Het feit dat er tussen literaire producent en literaire konsument 'n kontakt bestaat duidt dan ook in de eerste plaats op de aard van dat medium en de houding die de schrijver er tegenover inneemt.

Isolatie-oriëntatie.

Op faktor II scoorden de volgende uitspraken uit de vragenlijst hoog:

	skore
uitspraak 8 : In onze samenleving vind ik lezers op de eerste plaats anonieme kopers van boeken, zijnde handelsartikelen	.54
uitspraak 12 : Wie mijn boeken kopen interesseert mij niet, als mijn boeken maar verkocht worden	.51

	skore
uitspraak 21 : Een boek is naar mijn mening in onze samenleving primair een handelsartikel	.50
uitspraak 23 : Mijn schrijverschap is het best gekarakteriseerd met de term: "l'art pour l'art"	.60
uitspraak 28 : Schrijven is voor mij eigenlijk wat de tachtigers noemden een allerindividueelste expressie van een allerindividueelste emotie.	.48

Van deze uitspraken verwijzen er twee direkt naar isolatie-oriëntatie, n.l. uitspraak 23 en 28. De overige uitspraken zijn evenwel enigszins problematisch.

Voorzover ze een geringe interesse in wat er met het boek gebeurd uitdrukken, zouden de uitspraken 8 en 12 ook als uitspraak m.b.t. isolatie-oriëntatie gefungeerd kunnen hebben. Kennelijk heeft uitspraak 21 iets soortgelijks gedaan, hoewel het naar onze mening een indikator voor marktoriëntatie was. Ofschoon de benoeming van deze faktor als isolatie-oriëntatie aan de hand van bovenstaande uitspraken dus enigszins betwistbaar is hebben wij toch gedacht dit te kunnen doen, mede door de aard van de overige faktoren.

Isolatie-oriëntatie nu is de houding van de auteur die zichzelf, zijn positie als schrijver in de samenleving ervaart als losstaand van zijn maatschappelijke postie en de maatschappelijke verhoudingen waarbinnen hij leeft. Hierdoor kan hij ook zijn manuskripten en het scheppingsproces daarvan niet anders als los daarvan zien, los ook van de functies, zowel maatschappelijk als economisch, die dat werk vervult of kan vervullen. Schrijven, en schrijver zijn, is voor hem, zoals de tachtigers het reeds uitdrukten, de meest individuele expressie van zijn meest individuele emoties. Het spreekt vanzelf dat deze houding niet op zichzelf staat, het is een van de wijzen, waarop het bewustzijn van schrijvers door bepaalde (historische) ontwikkelingen van de samenleving en van het schrijverschap gevormd kan worden.

Het feit dat hij zichzelf, als schrijver, en zijn werk ziet als losstaand van zijn maatschappelijke omgeving, is dan ook het gevolg van een feitelijk maatschappelijk isolement als schrijver.

Een isolement dat mogelijk geworden is sinds na de industriële revolutie de schrijver genoodzaakt is om voor een vrije markt te produceren (zie historisch overzicht). Sinds die tijd is ook de voorheen voor iedereen duidelijke maatschappelijke positie en functie van de auteur vervallen.

Dit gekombineerd met het feit dat schrijven an sich, noodzakelijkerwijs al een individualistische bezigheid is, maakt duidelijk dat er een vorm van schrijverspraksis kon ontstaan waarvan de literaire producenten zelf zich afvroegen, of zelfs stelden dat hij geen direkte maatschappelijke betekenis heeft. Volgens hen werd hij noch beïnvloed door de maatschappelijke situatie, noch oefende hij zelf invloed uit op die maatschappelijke situatie.

Op den duur werd dit maatschappelijk isolement zelfs verheven tot een noodzakelijke voorwaarde om überhaupt te kunnen schrijven. Ook nu nog is het beeld van de kunstenaar, die in zijn eentje op een tochtige zolderkamer naar het geflakker van zijn kaars tuurt, feitelijk aktueel, gezien onze onderzoeksresultaten.

Kunst is er om zichzelf wille; l'art pour l'art.

Effekt-gerichte publieksoriëntatie.

Op faktor III scoorden de volgende uitspraken uit de vragenlijst hoog:

	skore
uitspraak 16 : Experimenteren met de taal is voor mij als schrijver erg belangrijk	.57
uitspraak 17 : Bibliotheken zijn een belangrijk kanaal tussen mij, als schrijver, en mijn lezers	.57
uitspraak 20 : Boekrecensies geven mij inzicht in de begrijpelijkheid van mijn boeken voor anderen.	.56

De twee aspecten van schrijversoriëntaties die uit deze uitspraken naar voren komen zijn belangstelling voor taalexperimenten en feed-back. Feed-back houdt in dat de schrijver tracht te weten te komen of zijn werk overkomt bij de lezer en hoe het overkomt. Wij hebben deze faktor dan ook, vooral vanwege het belang van feed-back, effekt-gerichte publieksoriëntatie genoemd.

Effekt-gerichte publieksoriëntatie vormt inhoudelijk gezien eigenlijk een onderdeel van de uit de historische analyse van de schrijverspositie naar voren gekomen publieksoriëntatie.

In onze probleemstelling hebben wij tussen beide oriëntaties geen onderscheidt gemaakt, maar hebben ze beschouwd als verschillende aspecten van dezelfde oriëntatie. Bij de faktoranalyse van de onderzoeksgegevens kwamen deze beide aspecten, t.w. kommunikatie-gerichtheid en effekt-gerichtheid, echter naar voren als twee onderscheiden oriëntaties.

Publieksoriëntatie omvat nu alleen nog de oriëntatie van de (massa)kommunikatievakman, die weet dat als hij iets schrijft, dat terecht komt bij een publiek. Omdat hij dat weet, weet dat er vraag naar is en hij zichzelf beschouwt als 'n kommunikatievakman die aan die vraag kan voldoen, schrijft hij. Of hij met dat schrijven nog een andere bedoeling heeft, of hij bepaalde ideeën of opvattingen heeft die hij bij dat publiek over wil brengen, of hij dat publiek van iets bewust wil maken etc. is iets dat er al of niet bij kan komen, maar niets met het wezen van deze oriëntatie te maken heeft. Dit laatste aspect kwam uit de onderzoeksresultaten naar voren als een aparte oriëntatie, n.l.:

Effekt-gerichte publieksoriëntatie. Deze oriëntatie heeft betrekking op schrijven als 'n mogelijkheid om bij de ontvanger een bepaald effect te bewerkstelligen. Belangrijk is niet in de eerste plaats dat de lezer leest wat de auteur schrijft, maar dat dat lezen op de lezer een bepaald door de schrijver bedoeld effect zal hebben. Vandaar ook het belang van feed-back voor deze auteurs, aangezien zij zo iets te weten kunnen komen over het effect dat hun werk heeft.

(F - blz. 43.b.)

Marktoriëntatie.

De volgende uitspraken uit de vragenlijst scoorden hoog op faktor IV:

	skore
uitspraak 3 : Het is nuttig, dat ik mij als schrijver ook op andere wijzen dan via mijn boeken verkoop, m.a.w. dat ik mijn eigen manager c.q. public relations mannen	.54
uitspraak 7 : Ik vind het erg belangrijk om met schrijven geld te verdienen	.51
uitspraak 10 : Ik vind lovende boekrecensies belangrijk omdat zij goede reclame zijn voor het betreffende boek	.65
uitspraak 25 : Ik vind reclame voor boeken belangrijk omdat het de verkoop ervan bevordert.	.70

Al deze uitspraken hebben betrekking op aspecten die met de verkoop van het boek te maken hebben. Verkoop staat hier niet in functie van het bereiken van meer lezers etc., maar is van belang om geld te verdienen.

Deze oriëntatie op die aspecten van het boek die met de verkoop, c.q. verkoopbaarheid van het boek te maken hebben, hebben wij marktorientatie genoemd.

Onder marktorientatie verstaan wij de oriëntatie van de auteur die schrijven en schrijverschap vooral ziet als een mogelijkheid om via verkoop van het literaire produkt op de markt te voorzien in zijn levensonderhoud. Natuurlijk zal elke auteur zich genoodzaakt zien om zijn werk te verkopen om zodoende aan geld te komen.

Het specifieke van een marktorientatie is echter dat dit voor de auteur met deze oriëntatie het voornaamste argument om te schrijven is. Tengevolge hiervan zal hij dus ook zijn wijze van schrijven en de inhoud van het geschrevene aanpassen aan de eisen die gesteld worden door de verkoopbaarheid van zijn werk op de markt. Hij weet dat er vraag is naar bepaalde literatuur en als literair vakman is hij in staat en bereid aan die vraag te voldoen. Wat dit laatste betreft lijkt zijn positie op die van de auteur met een publieksoriëntatie. Beide weten zij dat er behoefte bestaat aan een bepaald soort literaire arbeid, waarin ze dan gaan voorzien. De overeenkomst tussen deze beide oriëntaties is overigens niet zo verwonderlijk als wij bedenken dat van de "lezersoriëntaties" juist deze twee de sterkste samenhang (.17) vertonen (zie par. 1.).

Aangezien het literaire produkt, van welke aard dan ook, in deze maatschappij zijn konsument vrijwel alleen kan bereiken via de markt, mag deze oriëntatie op factoren die met de verkoopbaarheid van zijn werk via die markt te maken hebben de meest adekwate genoemd worden. Deze oriëntatie biedt enerzijds de schrijver meer "financiële" overlevingskansen en sluit anderzijds het best aan bij de eisen en ideeën van uitgevers en anderen die betrokken zijn bij de produktie en verspreiding van literatuur.

(B - blz. 43.a)

Par. 2. Oriëntaties op funkties van het boek.

Daar het literaire produkt in de kapitalistische samenleving een warenkarakter aanneemt is de materialistische warentheorie er op van toepassing. Deze warentheorie onderscheidt aan een "waar" een dubbele funktie, n.l. een gebruikswaarde funktie en een ruilwaarde funktie (zie hoofdstuk I). Wij zijn er van uitgegaan dat een auteur zich bij zijn literatuurproduktie op beide funkties kan oriënteren.

Wij zullen zien dat de beide oriëntaties die wij aan deze theorie ontleend hebben uit de onderzoeksresultaten minder duidelijk naar voren komen dan de lezersoriëntaties.

(C - blz. 43.a)

Bij de faktoranalyse van de functie-oriëntatie bleken zij samen .57 van de totale variantie (gemeenschappelijkheid der uitspraken) te verklaren. De korrelatie tussen ruilwaarde- en gebruikswaarde oriëntatie is vrij klein en bedraagt .05.

Nu zullen wij de verschillende functie-oriëntaties bespreken. Daarbij maken wij gebruik van de resultaten van de faktoranalyse en van de theoretische uitgangspunten.

Ruilwaarde oriëntatie.

De volgende uitspraken uit de vragenlijst scoorden bij faktoranalyse hoog op faktor I van de functie-oriëntaties:

	skore
uitspraak 3 : Aan de hand van oplagecijfers van andere boeken en marketing onderzoek op het gebied van boeken kan ik te weten komen hoe en waarvoor ik het beste kan schrijven	.73
uitspraak 8 : Als schrijver lever ik een goede prestatie, als ik een manuskript vervaardig in een korte tijd, vergeleken met de hoogte van het honorarium ervoor	.69
uitspraak 10 : Elke suksesformule voor het schrijven van boeken vind ik zeer nuttig	.74
uitspraak 15 : Als schrijver behoort ik goed te letten op de verhouding tussen mijn produktiviteit, mijn inkomsten en mijn kosten.	.57

(D - blz. 43.a.)

Wat betreft de hoogte van de skores op deze faktor dient nog vermeld te worden dat deze (evenals bij de gebruikswaarde oriëntatie) kunstmatig enigszins verhoogd zijn. Dit laatste is het gevolg van het feit dat van de oorspronkelijke 15 uitspraken m.b.t. functie-oriëntaties er 9 weg gelaten zijn, die om diverse redenen problematisch waren.

(E - Daar door de weglating van deze uitspraken de relaties tussen de zes overblijvende uitspraken niet meer verstoord worden, zijn de skores op de faktoren kunstmatig hoog.

Het begrip ruilwaarde belichaamt volgens de materialistische warentheorie de maatschappelijk noodzakelijke arbeid die voor de vervaardiging van een waar wordt gebruikt, oftewel de arbeid die gezien de ontwikkeling van het technisch apparaat van een bepaalde maatschappij nodig is.

In hoofdstuk I hebben wij evenwel gezien dat de ruilwaarde van een manuscript niet vast te stellen is en dat het honorarium van de schrijver bepaald wordt aan de hand van de waarde die de uitgever na het produktieproces in de uitgeverij bij de verkoop hoopt te realiseren.

Oriëntatie op de ruilwaarde-functie die literatuur in deze maatschappij vervult komt voor de auteur dan neer op aandacht voor die aspecten van het literair produkt die bij het op de markt brengen ervan verkoop bevorderend werken. Dit betekent dat er voor wat de zelfopvatting van de auteur betreft in wezen geen verschil bestaat tussen ruilwaarde-oriëntatie en marktoriëntatie. In beide gevallen is het een oriëntatie die gericht is op de verkoopbaarheid van het literaire produkt. (Wij verwijzen hier alvast naar par. 3. waar de samenhang tussen beide oriëntaties ter sprake komt).

Het onderscheidt tussen ruilwaarde-oriëntatie en marktoriëntatie is dan ook niet het gevolg van een verschil in houding tegenover het literaire produkt, maar vloeit voort uit de twee manieren waarop wij zelfopvattingen van auteurs hebben bekeken. Enerzijds als samenhangend met de veranderingen in de positie van de auteur zoals die zich historisch voorgedaan hebben, en anderzijds ontleent aan de dubbele functionaliteit van de waar in de materialistische waretheorie.

Gebruikswaarde oriëntatie.

Bij faktoranalyse scoorden de volgende uitspraken hoog op faktor II van de functie-oriëntaties:

	skore
uitspraak 6 : Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet kunt vervangen door het andere	.85
uitspraak 11 : Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet met het andere kunt vergelijken.	.86

Beide uitspraken hebben betrekking op gebruikswaarde oriëntatie. Van de diverse aspecten van gebruikswaarde oriëntatie is echter alleen de uniciteit van het literaire werk overgebleven.

Aangezien de uniciteit toch wel een belangrijk aspekt is zullen wij deze faktor, ondanks de wat magere faktoranalyse resultaten, gebruikswaarde oriëntatie noemen.

Een boek is hier een konkreet voorwerp, dat door zijn eigenschappen menselijke behoeften kan bevredigen. Als nuttig voorwerp wordt het boek tot gebruikswaarde en heeft een gebruiksfunctie (zie hoofdstuk I).

De natuurlijke eigenschappen bepalen de gebruikswaarde van de "waar" en zij verwijzen dus naar het konkrete warenlichaam of de natuurlijke vorm. Het nut maakt het ding dus tot gebruikswaarde. De gebruikswaarde kan de een of andere persoonlijke behoefte van de mens bevredigen.

Een schrijver heeft een gebruikswaarde-oriëntatie indien hij zichzelf opvat als iemand die literair werk kan produceren dat een bepaalde niet-ekonomische functie heeft voor hemzelf of voor andere mensen.

Net zoals een boek diverse functies kan vervullen b.v. amusements-, emancipatoire-, informatiefunctie etc., kan een schrijver zich op diverse functies, die literatuur kan vervullen, oriënteren.

Uit bovenstaande zouden wij kunnen afleiden dat gebruikswaarde oriëntatie een redelijke mate van samenhang zou moeten vertonen met oriëntaties uit de groep lezersoriëntaties. Vooral met effekt-gerichte publieksoriëntatie, die toch gericht is op het bereiken van een bepaald effekt bij de lezer en dus op het vervullen van een bepaalde functie, zou zo'n samenhang aannemelijk lijken.

Hetgeen wij echter reeds stelden voor functie-oriëntaties in zijn geheel, n.l. dat ze uit de onderzoeksresultaten nogal onduidelijk naar voren komen, geldt in nog sterkere mate voor de gebruikswaarde oriëntatie. Door deze onduidelijkheid is ook de relatie met de overige oriëntaties zwak. Het sterkst is die samenhang nog met isolatie-oriëntatie; kennelijk doordat de gebruikswaarde oriëntatie door de faktoranalyse gereduceerd is tot het belang van de uniciteit van het boek. Deze uniciteit vormt ook een aspekt van isolatie-oriëntatie, daar een louter individuele kunstuiting vanzelf ook als uniek ervaren zal worden. In par. 3. komen wij op deze samenhang nader terug.

Par. 3. Samenhang tussen de diverse auteursoriëntaties.

In een tabel ziet de samenhang tussen de verschillende oriëntaties er als volgt uit:

Tabel 2.

	publieks- oriëntatie	isolatie- oriëntatie	effekt-ge- richte pu- blieksor.	markt- oriëntatie	ruilwaarde- oriëntatie	gebruikswaarde- oriëntatie
ruilwaar- de oriën- tatie	<u>0.3629</u>	<u>0.2021</u>	<u>-0.1660</u>	<u>0.1922</u>	1.0000	
gebruiks- waarde- oriënta- tie	-0.0830	<u>0.1301</u>	0.0804	0.0332	-0.0061	1.0000

Van de bovenstaande samenhangen die voldoende sterk zijn hebben wij er twee reeds besproken in par. 1., n.l. de samenhang tussen publieksoriëntatie en enerzijds isolatie-oriëntatie en anderzijds marktorientatie.

De resterende samenhangen komen nu ter sprake.

- 1) Tussen ruilwaarde-oriëntatie en publieksoriëntatie bestaat een positieve samenhang van .36.

Iemand met een ruilwaarde-oriëntatie zal dus ook relatief vaak een publieksoriëntatie hebben, d.w.z. zichzelf opvatten als een (massa)kommunikatievakman.

Het is overigens opvallend dat ruilwaarde-oriëntatie een redelijk sterke samenhang vertoont met alle lezersoriëntaties.

- 2) Tussen ruilwaarde-oriëntatie en isolatie-oriëntatie bestaat een positieve samenhang van .20.

Dit betekent dat een auteur die zich oriënteert op de ruilwaarde functie van literatuur zijn werk relatief vaak opvat als een geïsoleerde activiteit.

Opvallend is dat er tussen marktorientatie en isolatie-oriëntatie niet zo'n samenhang bestaat.

- 3) Tussen ruilwaarde-oriëntatie en effect-gerichte publieksoriëntatie bestaat een negatieve samenhang van .17.

Deze samenhang komt overeen met de samenhang tussen marktorientatie en effect-gerichte publieksoriëntatie.

Het betekent dat een auteur met een ruilwaarde-oriëntatie relatief zelden ook een effect-gerichte publieksoriëntatie heeft.

- 4) Tussen ruilwaarde-oriëntatie en marktorientatie bestaat een positieve samenhang van .19.

Iemand met een ruilwaarde-oriëntatie heeft dus ook relatief vaak een marktorientatie.

5) Tussen gebruikswaarde-oriëntatie en isolatie-oriëntatie bestaat een positieve samenhang van .13.

Een auteur met een gebruikswaarde-oriëntatie heeft ook relatief vaak een isolatie-oriëntatie. Deze laatste samenhang wordt waarschijnlijk vooral bepaald door het belang van de uniciteit van het literaire werk (zie par. 2.).

Van bovenstaande korrelaties is alleen die tussen ruilwaarde-oriëntatie en isolatie-oriëntatie niet volgens onze verwachtingen. Wij zouden verwacht hebben, gezien de overige samenhangen, dat er tussen ruilwaarde-oriëntatie en isolatie-oriëntatie een negatieve samenhang bestaat. Verder verklaren zowel publieksoriëntatie en isolatieoriëntatie samen als publieksoriëntatie en marktoriëntatie samen .56 van de ruilwaarde oriëntatie .

Tot slot van dit hoofdstuk over de auteursoriëntaties kunnen wij konkluderen dat gebleken is dat de verschillende oriëntaties empirisch aantoonbaar zijn; hoewel dat voor wat betreft de oriëntaties die afgeleid zijn van de funktionele objektiviteit nogal zwak was. De reden hiervan is waarschijnlijk dat het moeilijk is om de materialistische waretheorie te operationaliseren in uitspraken die herkenbaar zijn voor iemand die met die theorie niet bekend is, vanuit zijn konkrete situatie. Hij kan namelijk alleen reageren op bepaalde aspecten van die theorie die zich in zijn ervaringswereld manifesteren.

De empirische aantoonbaarheid van de oriëntaties betekent, zoals wij in hoofdstuk I stelden, dat wij daarmee in het empirisch materiaal weliswaar geen afdoend "bewijs", maar wel een vorm van plausibiliteit gevonden hebben voor de in hoofdstuk I geëxpliciteerde theorie omtrent de "objektieve" aspecten in de positie en functie van de schrijver, die in het subjektieve vlak tot uiting komen in de oriëntaties van auteurs.

Hoofdstuk II.

- A) Om te beginnen zullen wij de resultaten van de faktoranalyse bespreken. Faktoranalyse ¹⁾ is 'n wiskundige techniek die tot doel heeft een groot aantal afzonderlijke gegevens te reduceren tot een klein aantal hanteerbare dimensies. Er ontstaan zo een aantal groepen van uitspraken, die allen op dezelfde onderliggende dimensie wijzen. Bij faktoranalyse van de uitspraken m.b.t. lezersoriëntaties verkregen wij zo twee oplossingen, een met drie en een met vier factoren. De oplossing met vier factoren bleek daarbij de beste. Samen verklaren deze vier factoren 39% van de totale variantie in de antwoorden op de uitspraken, dus ongeveer 2/5 van alle individuele meningen over alle afzonderlijke uitspraken wordt door de vier dimensies gerepresenteerd.
- B) Men dient echter wel te beseffen dat die marketing-oriëntatie niet ongemerkt aan het boek voorbij gaat, evenmin als elke andere houding ten aanzien van het boek, maar van invloed is op de totstandkoming ervan en dus ook inhoud, vorm en kwaliteit van het uiteindelijke produkt.
- C) Achteraf bleek de operationalisatie van deze functie-oriëntaties minder geslaagd. Het bleek moeilijk de materialistische waren-theorie te operationaliseren in uitspraken die, voor iemand die met die theorie niet bekend is, vanuit zijn konkrete situatie herkenbaar zijn.
- D) Daar alle bovenstaande uitspraken betrekking hebben op een houding die gericht is op de realisering van de ruilwaarde van het boek via de verkoop, gericht dus op aspecten die met het boek in zijn functie van verkoopbaarheid te maken hebben, noemen wij faktor I ruilwaarde-oriëntatie.

1) In de bijlage zal deze techniek uitgebreider aan de orde komen.

- E) 1) De volgende uitspraken diskrimineren niet, dus vrijwel alle schrijvers denken er hetzelfde over, en dan nog wel in ekstreme termen (zeer eens, dan wel zeer oneens)
- De verkoopprijs van een boek is de werkelijke waarde ervan.
  - Ik vind dat uit de verkoopcijfers van boeken eerst blijkt wat ze waard zijn.
  - Het schrijvershonorarium voor een manuscript is voor mij de werkelijke waarde ervan in geld uitgedrukt.
- Om uitspraken te "mogen" faktoranalyseren moeten de antwoorden zich spreiden over de hele schaal, dus van zeer eens tot zeer oneens gaan.
- 2) De volgende uitspraken hebben te weinig te maken met de andere uitspraken dus zeggen niets over "oriëntaties op de functie van het boek". ¹⁾
- Ik vind dat de waarde van een boek enkel wordt bepaald door de inhoud ervan.
  - Een manuscript dat niet als boek uitgegeven wordt is voor mij niet af.
  - Ik vind het niet onmogelijk, gezien de aard van het schrijverschap, (kollektieve) arbeidsovereenkomsten voor schrijvers met uitgevers af te sluiten.
  - Ik vind de beste boeken die, die in de loop van de geschiedenis hun waarde blijken te behouden.
- 3) De volgende uitspraken zijn niet plaatsbaar op ieder der factoren, tengevolge van onduidelijkheid van de termen in de uitspraken, dus het was voor de beantwoordende schrijvers niet duidelijk wat wij precies bedoelden.
- Ieder boek is voor mij op zichzelf waardevol.
  - Als het voornaamste probleem in de literaire wereld ervaar ik het lage inkomen van de schrijver.

F) Daarnaast ken men veronderstellen, dat voor schrijvers met een effekt-gerichte publieksoriëntatie het taal- en vormexperiment, als ook bibliotheken een belangrijke rol spelen: indien een schrijver overtuigd is van de juistheid van zijn boodschap aan het publiek, dan zal hij naar middelen zoeken, om deze boodschap zo goed mogelijk over te brengen aan mensen. Voor de schrijver dienen zich kennelijk als middelen aan: het taal- en vormexperiment, oftewel pogingen, steeds opnieuw en steeds vernieuwd, een goede versie van zijn boodschap te maken. Het is in dit licht niet verwonderlijk, dat een groot aantal schrijvers (en ook andere scheppende kunstenaars) in de dertiger jaren vanwege het belang van hun boodschap toendertijd (antifascisme op progressieve basis) het taal- en vormexperiment zo sterk benadrukt hebben (vgl. hoofdstuk I, par. 3.).

1) Deze uitspraken hebben een extreem lage kommunaliteit als gevolg van slecht opgeloste operationaliseringsproblemen.

De bibliotheek is kennelijk in de ogen van deze schrijvers een middel om een in hun werk en ideeën geïnteresseerde groep lezers te bereiken, zonder dat het bereiken van deze groep voor ieder apart boek een koop-activiteit van de kant van de lezer veronderstelt.

HOOFDSTUK III - STRUKTURELE GEGEVENS EN GEDRAGSASPEKTEN BETREFFENDE HET SCHRIJVERSCHAP.

Inleiding.

Wij hebben in ons onderzoek, behalve aan de in hoofdstuk II beschreven oriëntaties aandacht besteed aan een aantal structurele- en gedragsaspecten van het schrijverschap. Deze aspecten van de positie van de schrijver vormen voor iedere schrijver zelf de achtergrond van zijn oriëntaties. Met andere woorden de aard van de schrijverspositie, de materiële omstandigheden van die positie, is medebepalend voor de oriëntatie die de auteur heeft.

Anderzijds vormt zijn oriëntatie ook weer een leidraad bij het handelen van de auteur.

Deze aspecten uit de schrijverspraxis, die wij in dit hoofdstuk zullen behandelen, vallen grosso modo uiteen in:

- een aantal meer algemene aspecten, zoals geslacht, burgerlijke staat, inkomen enz.,
- een aantal aspecten met meer direkte literaire betekenis, zoals het soort werk dat men schrijft, de media waarvoor geschreven wordt enz..

Par. 1. Algemene structurele gegevens.

Par. 1.1. Geslacht en burgerlijke staat, bezien in het licht van de noodzaak om geld te verdienen.

De vier aanvankelijke categorieën m.b.t. de burgerlijke staat, t.w. gehuwd, ongehuwd, samenlevend en gehuwd geweest, hebben wij samengetrokken tot de twee categorieën gehuwd en ongehuwd. Hierbij hebben wij de categorie samenlevend onder gehuwd laten vallen en de categorie gehuwd geweest onder ongehuwd.

Dit onderscheid tussen gehuwd en ongehuwd is van belang met betrekking tot gehuwde en ongehuwde vrouwen. Gehuwde vrouwen bevinden zich immers doorgaans in een positie die hen vrijstelt van de noodzaak om in eigen levensonderhoud te voorzien (de emancipatie van man en vrouw is helaas nog niet zover dat dit niet meer zou gelden).

Daarnaast, en waarschijnlijk daarom, vormt deze groep ook wat de aard van hun literaire produktie betreft volgens J.A. Straver ^{*)} een aparte katego-

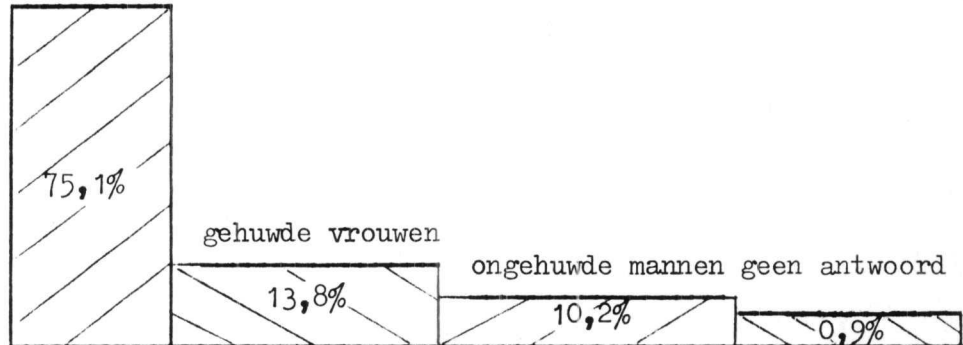
---

*) J.A. Straver, Het literaire werk als waar, Utrecht, september '71, p. 61 en 62.

rie, te weten auteurs van serie- en boekenklubsromans.

Tussen gehuwde en ongehuwde mannen hebben wij geen onderscheid aangehouden daar dit verder geen praktische betekenis heeft. Doorgaans moeten beide categorieën mannen nu eenmaal geld verdienen om in hun levensonderhoud en dat van de hunnen te voorzien. Op deze manier zijn wij nu gekomen tot drie categorieën, t.w. mannen, gehuwde vrouwen en ongehuwde vrouwen.

figuur 1. mannen Geslacht en burgerlijke staat.

De verhouding tussen het aantal mannen en het aantal vrouwen is dus 75,1% mannen en 24,0% vrouwen.

Wanneer wij de verhouding vergelijken met de resultaten van het duitse onderzoek "Der Autorenreport" ^{*)}, zien wij dat de verhouding in de BRD 79% mannen en 21% vrouwen bedraagt.

Ons onderzoeksmateriaal komt dus, wat de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen betreft, aardig overeen met dat uit "Der Autorenreport".

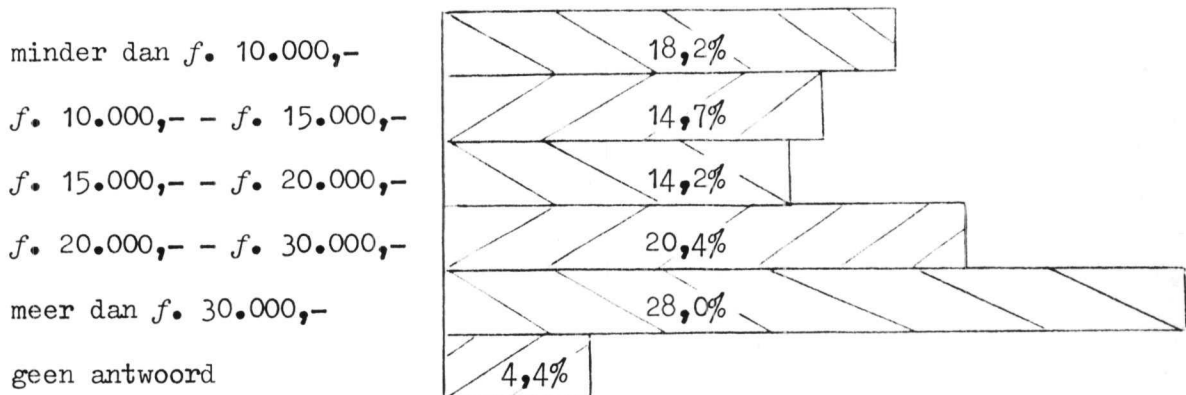
Par. 1.2. De inkomensstructuur.

Het bruto inkomen per jaar van de nederlandse schrijver, inclusief alle eventuele literaire of niet-literaire neveninkomsten, geeft het volgende beeld te zien:

---

^{*)} K. Fohrbeck, A.J. Wiesand, Der Autoren report. Reinbek bei Hamburg, 1972, pp. 255.

Figuur 2. Inkomensstructuur.

Wij zien dat 47,1% van de nederlandse schrijvers een bruto jaar inkomen heeft dat minder is dan f. 20.000,-.

In de V.v.L. enquête ^{*)} wordt een onderscheid gemaakt naar totaal inkomen van auteurs met een literair hoofdberoep en auteurs met een niet-literair hoofdberoep.

Wij geven in de onderstaande tabel de betreffende cijfers.

Tabel Inkomen en de aard van het hoofdberoep.

Totaal inkomen	Hoofdberoep [%] niet-literair	Hoofdberoep [%] literair
minder dan f. 5000,-	13	15
f. 5000,- / f. 10.000,-	5	31
f. 10.000 / f. 15.000,-	13	30
f. 15.000 / f. 25.000,-	25	14
f. 25.000,- en meer	44	10
Totaal	100	100

Hieruit blijkt dat het totaal inkomen van schrijvers met een niet-literair hoofdberoep beduidend hoger ligt.

^{*)} Schriftelijke enquête voor de Vereniging voor Letterkundigen, januari 1970.

Par 1.3. Maatschappijvisie.

Wij hebben vijf soorten maatschappijvisie onderscheiden in een opklimmende reeks van konservatief tot progressief.

Terwille van de overzichtelijkheid zullen wij ze hier eerst weergeven zoals dat in de vragenlijst is geschied.

1. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat zij bestaat uit een grote hoeveelheid individuen, die, hoewel zij op velerlei wijzen van elkaar verschillen, gezamenlijk een harmonisch geheel vormen.

Kort samengevat komt het hierop neer: de maatschappij is een harmonische verzameling individuen.

2. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats gevormd wordt door groeperingen (standen, klassen, zuilen, geslachten, leeftijdsgroepen, etc.), die een harmonisch geheel vormen.

In het kort: de maatschappij is een harmonische verzameling groeperingen.

3. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats gevormd wordt door maatschappelijke groeperingen, die in een voortdurende belangenstrijd gewikkeld zijn.

Kort samengevat: de maatschappij is een verzameling maatschappelijke groeperingen in een voortdurende belangenstrijd.

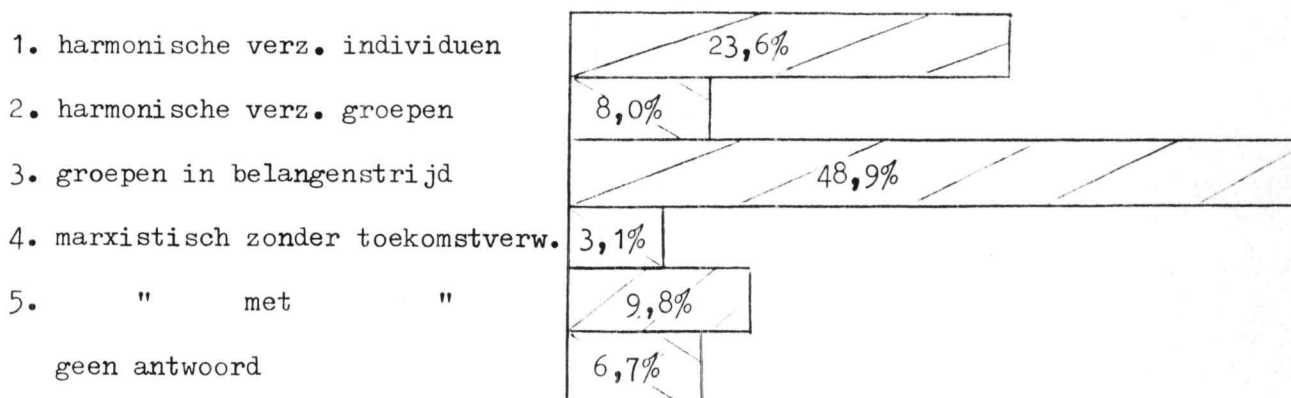
4. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats bestaat uit twee klassen, kapitaalbezitters en loonarbeiders, die wat betreft hun belangen lijnrecht tegenover elkaar staan.

In het kort: marxistische maatschappijvisie zonder bepaalde toekomstverwachting.

5. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats bestaat uit twee klassen, kapitaalbezitters en loonarbeiders, die wat betreft hun belangen lijnrecht tegenover elkaar staan, en waarbij de klasse der loonarbeiders tenslotte de klasse der kapitaalbezitters zal doen verdwijnen.

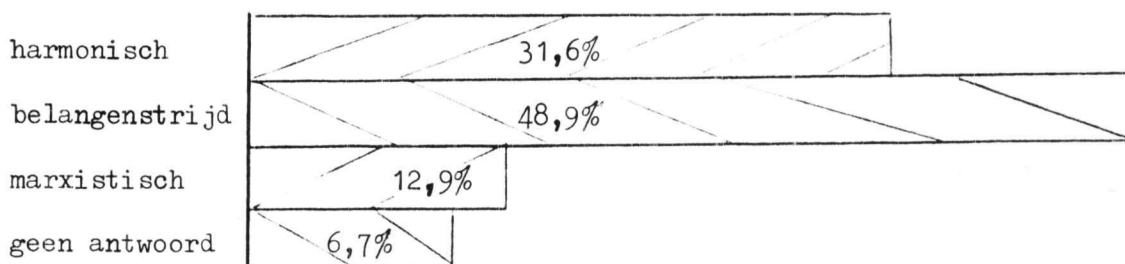
In het kort: marxistische maatschappijvisie inclusief marxistische toekomstverwachting.

Figuur 3a.

Omwille van de overzichtelijkheid zullen wij de bovenstaande categorieën samentrekken tot drie, in een reeks die van harmonisch (categorie 1 + 2) via belangenstrijd (3) tot marxistisch (4 + 5) loopt.

Figuur 3b.

Bij de categorie "harmonisch" dienen wij te bedenken dat het overgrote merendeel van deze categorie gevormd wordt door mensen met een individualistische maatschappijvisie. In "Der Autorenreport" werd ook reeds gewezen op de individualistische maatschappijvisie van de schrijver. Uit een aantal vragen naar politieke interessegebieden konkludeert men daar: "... was vielmehr auch hier deutlich wird, ist die Ich-Bezogenheit, von der aus viele Autoren ihre Arbeit und wohl auch ihr politisches Engagement zu leisten versuchen" ²⁾.

Ten aanzien van literatuurthema's merken Fohrbeck en Wiesand (Der Autorenreport) even later op: "Das Zentral-Thema, Der einzelne und die Umwelt", kenmerkend u.a. für ein aus dem Frühliberalismus hinübergerettetes Gesellschaftsbild (....), vermag allenfalls moralische, nicht aber gesellschaftsbezogene, konkret-politische Handlungsräume aufzuzeigen ³⁾.

²⁾ K. Fohrbeck, A.J. Wiesand, Der Autorenreport. Reinbek bei Hamburg, juni, 1972, pp. 365.

³⁾ Idem.

Wel valt er, vgl. Fohrbeck en Wiesand, een toename van het politieke bewustzijn te konstateren bij jongere schrijvers.

Ook in het onderzoek van A. van der Zwan ⁴⁾ staan enkele opmerkingen die wijzen in de richting van een individualistische literatuuropvatting.

Als hij een aantal (3) auteurs vraagt naar de maatschappelijke betekenis van literatuur verkrijgt hij resp. de volgende antwoorden:

- "de schrijver verwoordt weliswaar zijn eigen individuele ervaringen, maar door anderen tot diezelfde bezigheid te brengen gaat hij maatschappelijk functioneren" ⁵⁾
- "Het (literatuur) kan mensen ertoe brengen zich bewust te worden van hun eigen emoties en die emoties minder geremd te beleven" ⁶⁾
- "Literatuur als maatschappelijk verschijnsel is de overdracht van gevoelens, menselijk besef, zicht op dingen, waardoor anderen tot zelfherkenning en bewustzijnsverruiming komen" ⁷⁾.

Hoewel wij geenszins pretenderen, evenmin als van der Zwan, dat de hier geboden opvattingen representatief zijn voor de Nederlandse schrijver, zullen zij zeker ook geen zeldzaamheidswaarde bezitten.

In feite geven al deze citaten blijk van ^{een} poging een in wezen individualistische literatuur maatschappelijk te laten functioneren. De term maatschappelijk functioneren geeft daarbij aan dat de literatuur bij een groot aantal individuen overkomt.

Deze maatschappelijke functionaliteit, die tegenwoordig door veel auteurs gezien wordt als een uitweg uit hun maatschappelijk isolement, en door van der Zwan kennelijk ook zo gehanteerd wordt in zijn beleidsadviezen, heeft echter in wezen weinig invloed op het karakter van de literatuur zelf. Het blijft individualistische literatuur met als belangrijkste thema "het individu en zijn omgeving".

Tegenover deze individualistische literatuur (al of niet gericht op maatschappelijke functionaliteit) staat een maatschappelijke literatuur. Bij deze maatschappelijke literatuur staat niet het individu in het middelpunt maar de maatschappij als een geheel van groeperingen.

Deze literatuur leidt niet tot persoonlijk bewustzijn, maar tot maatschappelijk bewustzijn, inzicht in de maatschappelijke structuur, b.v. proletarische literatuur.

---

4) A. van der Zwan, De sociale positie v.d. auteur in Nederland, Amsterdam, juli 1971.

5) A. van der Zwan, De sociale positie van de auteur in Nederland, Onderzoeksmateriaal, Amsterdam, juli 1971, pp. 5.

6) Idem pp. 12. 7) Idem pp. 20.

Wanneer wij nu terugkijken naar de onderzoeksresultaten betreffende maatschappijvisie, zien wij dat 69,7% van de schrijvers de maatschappij primair ziet als een verzameling van maatschappelijke groeperingen. Vergelijken wij dit met de naar mijn weten zeer geringe hoeveelheid maatschappelijke literatuur dan zien wij dat de maatschappijvisie van een schrijver kennelijk nauwelijks samenhangt met het soort literatuur dat hij schrijft.

Vermoedelijk ligt de verklaring hiervoor in het feit dat maatschappijvisie een vrij abstract idee is.

Men "weet" b.v. wel als iemand er naar vraagt dat de maatschappij primair bestaat uit een verzameling groepen, maar men ervaart zijn eigen leven (van waaruit men tenslotte schrijft) niet als bepaald door groepen doch als bestaande uit individuele relaties.

Men is zich in zijn eigen leven niet bewust van de grotere maatschappelijke verbanden.

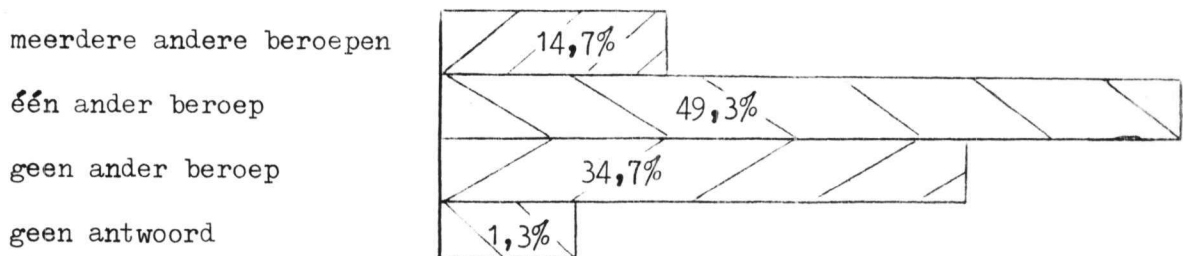
Het hebben van een bepaalde maatschappijvisie betekent nog niet dat men zich ook bewust is van die maatschappijstructuur. Daarvoor is nodig dat men deze structuur als een realiteit in zijn eigen concrete leven kan ervaren, en niet slechts als een rationele abstraktie.

Dan eerst is het mogelijk dat men deze maatschappelijke structuur weerspiegelt in het literaire produkt.

Par. 1.4. Beroepsstructuur.

a) Nevenberoepen.

Figuur 4. Aantal nevenberoepen.

In totaal heeft 64% van de nederlandse schrijvers een of meer nevenberoepen.

Daar bij de bruto inkomensstructuur ook het inkomen uit nevenberoepen mee gerekend is, mogen wij aannemen dat een vrij groot deel van het daar vermeldde inkomen afkomstig is van inkomsten uit het neven beroep. De relatie tussen inkomen en het aantal nevenberoepen wordt in de volgende tabel weergegeven.

Tabel   Inkomen en beroepsstructuur.

inkomen beroeps- structuur	minder dan f.10.000	f.10.000/ f.15.000	f.15.000/ f.20.000	f.20.000/ f.30.000	meer dan f.30.000
meerdere ne- venberoepen	12,5	12,12	19,36	11,11	20,64
één nevenbe- roep	50,0	39,39	45,16	48,89	58,73
geén neven- beroep	37,5	48,49	35,48	40,00	20,63
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

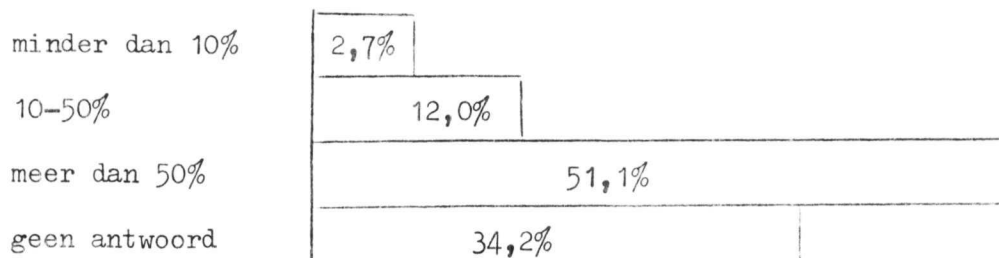
gamma = -.19

Tau B = -.13

Er bestaat tussen inkomen en beroepsstructuur een niet erg sterke negatieve samenhang van -.19. Dit betekent dat iemand met meerdere nevenberoepen over het algemeen een hoger inkomen heeft dan iemand zonder nevenberoep.

b. Het deel van de totale arbeidstijd dat men besteed aan een nevenberoep.

Figuur 5. Het gedeelte van de arbeidstijd dat besteed wordt aan een nevenberoep.

Wanneer wij het aantal nevenberoepen en de totale daaraan besteedde arbeidstijd samen bekijken zien wij dat 64% van de nederlandse schrijvers een of meer nevenberoepen uitoefent, terwijl bovendien 51,1% van de auteurs, dat is dus ongeveer 80% van de auteurs die een nevenberoep uitoefenen, aan dat nevenberoep meer dan 50% van hun totale arbeidstijd besteedden. Als wij nu ook nog bedenken dat de gemiddelde inkomsten voor

het nevenberoep hoger zijn (vgl. V.v.L.-enquête en de tabel onder C) dan de gemiddelde inkomsten uit de literaire arbeid, dan lijkt het zeker gerechtvaardigd om te stellen dat minstens de helft van het in de inkomensstructuur vermeldde inkomen afkomstig is uit een nevenberoep. Zo meteen (bij de aard van het nevenberoep), zullen wij bovendien nog zien dat dat nevenberoep meestal van niet-literaire aard is. Dit betekent voor de inkomensstructuur dat een zeer aanzienlijk deel van het inkomen afkomstig is uit niet-literaire arbeid.

Wij zullen nu eerst nog de relatie nagaan tussen het inkomen en de tijd die aan het nevenberoep besteed wordt.

Tabel   Inkomen en tijd besteed aan het nevenberoep.

inkomen tijd nevenberoep	minder dan f.10.000	f.10.000/ f.15.000	f.15.000/ f.20.000	f.20.000/ f.30.000	meer dan f.30.000
< 10%	11,54	0,00	5,00	3,57	0,00
10-50%	19,23	23,53	30,00	17,86	9,80
>50%	69,23	76,47	65,00	78,57	90,20
Totaal	100	100	100	100	100

gamma = .35

Tau B = .19

Er bestaat tussen inkomen en de tijd besteed aan het nevenberoep een redelijk sterke positieve samenhang van .35. Zoals wel te verwachten was, is het inkomen dus hoger naarmate men meer tijd aan het nevenberoep besteed.

c. De aard van het nevenberoep (literair of niet-literair).

Figuur 6. De aard van het nevenberoep.

literair	19,1%
niet-literair	43,6%
geen antwoord	37,3%

In "Der Autorenreport" ⁸⁾ wordt m.b.t. de beroepsstructuur een onderverdeling gemaakt in:

- Freie Autoren: auteurs zonder nevenberoep.
- Nebenberufliche Autoren: schrijvers die hun schrijverschap beoefenen naast een volledige betrekking.
- Teilberufliche Autoren: schrijvers die tevens een part-time baan hebben.

De verdeling der auteurs over deze categorieën is als volgt:

Freie Autoren	40%
Nebenberufliche Autoren	49%
Teilberufliche Autoren	11%.

Ofschoon deze indeling niet volledig overeenkomt met de door ons gemaakte is een globale vergelijking van de gegevens wel mogelijk.

De categorie "Freie Autoren" komt overeen met onze categorie "geen ander beroep" uit figuur 4. Deze omvat in ons onderzoek 34,7% van de auteurs. De categorie "Nebenberufliche Autoren" komt globaal overeen met onze categorie "meer dan 50% van de arbeidstijd" uit figuur 5, die 51,1% van de nederlandse auteurs omvat.

De categorie "Teilberufliche Autoren" tenslotte komt in grote trekken overeen met de som van onze categorieën "10-50% van de arbeidstijd" en "minder dan 10%" uit figuur 5. Samen vallen onder deze beide categorieën 14,7% van de nederlandse schrijvers.

Tot slot van deze paragraaf over de beroepsstructuur besteden wij nog enige aandacht aan de samenhang tussen het inkomen en de aard van het nevenberoep.

Tabel   Inkomen en de aard van het nevenberoep.

inkomen aard nevenberoep	minder dan f.10.000	f.10.000/ f.15.000	f.15.000/ f.20.000	f.20.000/ f.30.000	meer dan f.30.000
literair	29,17	43,75	47,37	25,00	22,92
niet-literair	70,83	56,25	52,63	75,00	77,08
Totaal	100	100	100	100	100

gamma = .19

Tau B = .11

8) K. Fohrbeck, A.J. Wiesand, Der Autorenreport, Reinbek bei Hamburg, juni 1972, pp. 31.

Tussen het inkomen en de aard van het nevenberoep bestaat een positieve samenhang van .19.

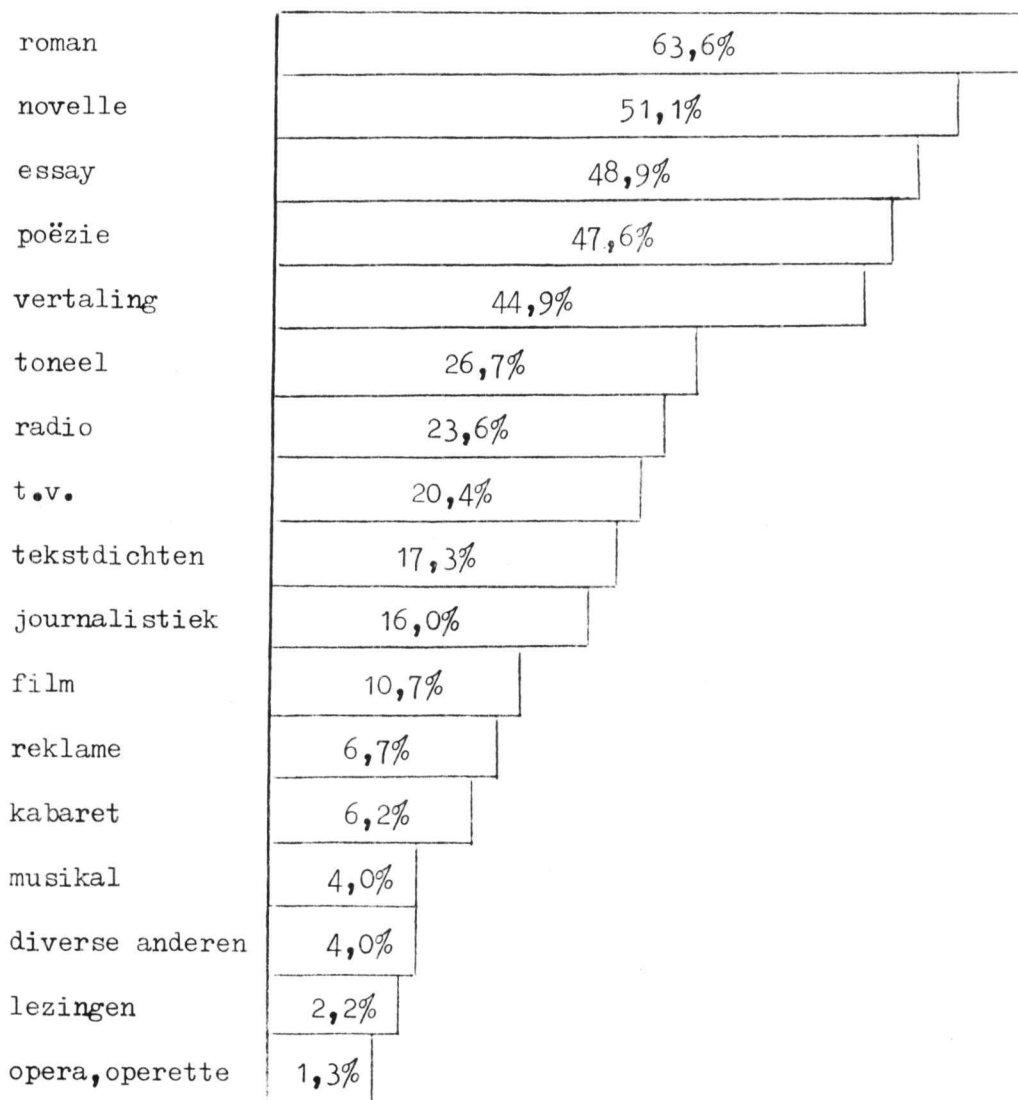
Indien het nevenberoep dat een auteur uitoefent dus niet-literair van aard is geniet hij een hoger inkomen dan als dat nevenberoep literair van aard is.

Dit onderstreept de stelling uit paragraaf 1.4. b), n.l. dat het grootste deel van het inkomen van de schrijver afkomstig is uit niet-literaire arbeid.

Par. 2. Literaire gegevens en gedragsaspecten.

Par. 2.1. De literaire genres waarmee de auteur zich bezig houdt.

Figuur 7. De literaire genres waarmee men zich bezig houdt.

De roman is duidelijk het veruit belangrijkste genre, direkt gevolgd door novelle, essay, poëzie en vertaling.

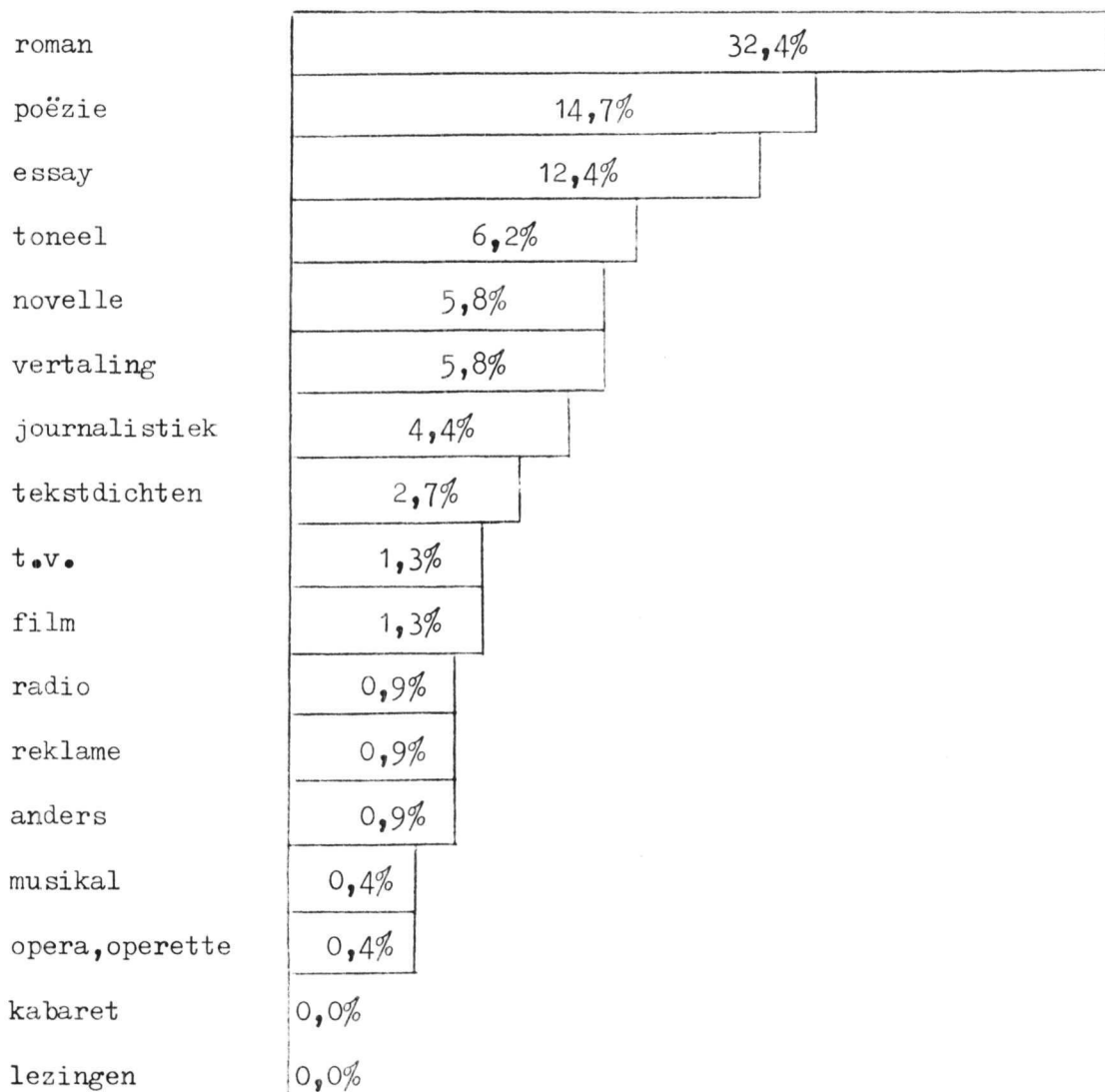
De hier gegeven cijfers m.b.t. journalistiek lijken ons aan de lage kant. Mogelijk heeft het feit dat journalistiek niet als aparte antwoordcategorie in de vragenlijst vermeld stond, en slechts via de rest categorie "anders n.l." in de tabel terecht is gekomen, hier het beeld vertekend. Dit geldt tevens voor figuur 8 en 9.

Par. 2.2. De literaire genres waar de auteur zich het meest mee bezig houdt.

Hoewel novelle en vertaling vaak worden genoemd als een genre waarmee men zich bezig houdt worden ze relatief weinig genoemd als het genre waarmee men zich het meest bezig houdt.

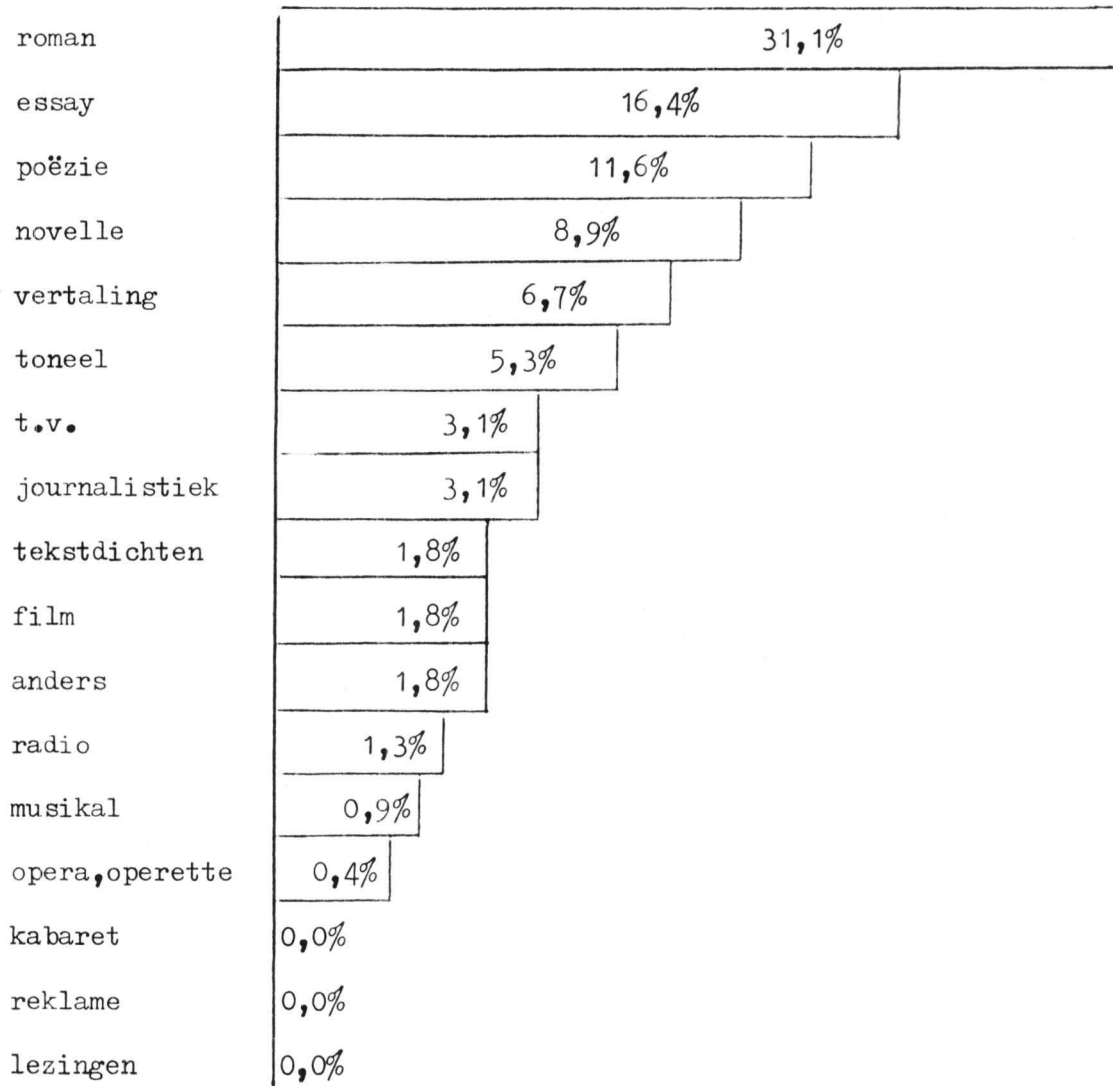
Het belang van de roman als literair genre wordt nog eens onderstreept.

Figuur 8. De literaire genres waar de auteur zich het meest mee bezig houdt.

Par. 2.3. Het literaire genre waar men zich op het ogenblik (ten tijde van de enquête) mee bezig houdt.

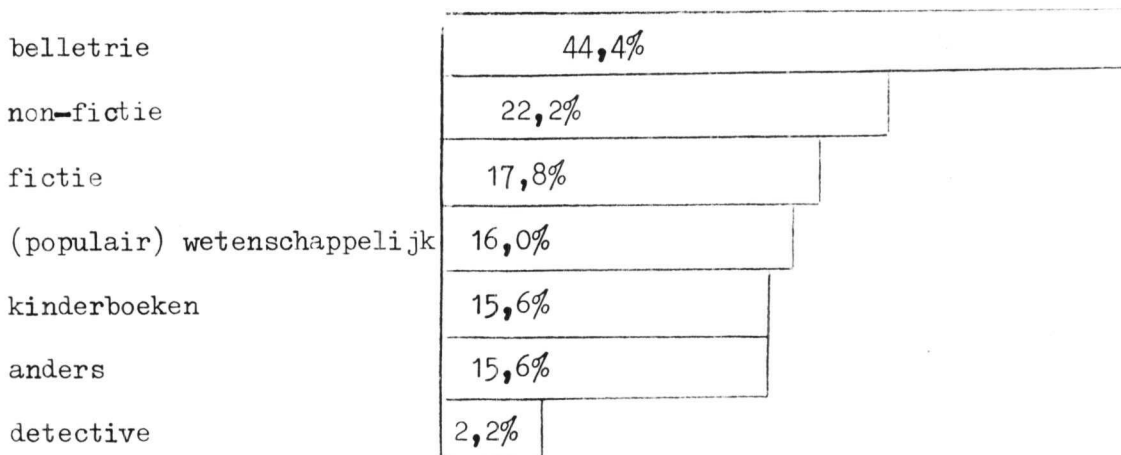
Figuur 9. Momentele literaire bezigheid.

In grote lijnen komt dit overeen met het beeld dat wij uit figuur 8 kregen.

Par. 2.4. De soorten literair werk waar men zich het meest mee bezig houdt.

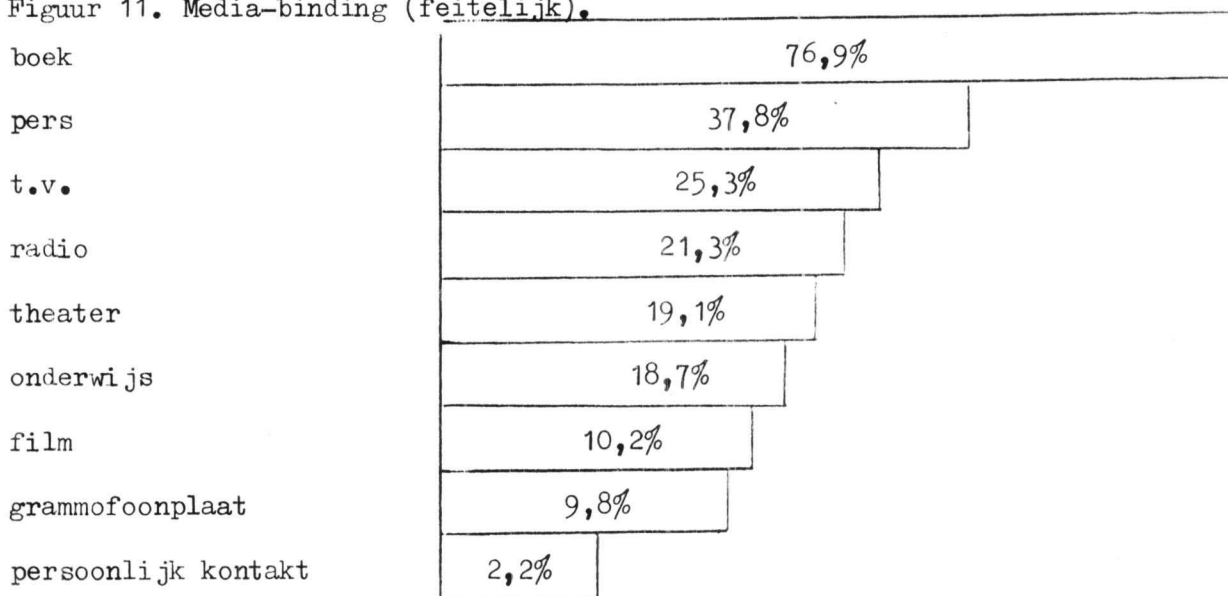
Figuur 10. Belangrijkste soorten literair werk.

Zoals uit het voorgaande (fig. 7 t/m 9) verwacht mocht worden is belletrie veruit de meest voorkomende soort literair werk.

Par. 2.5. De media waar men de sterkste binding mee heeft.

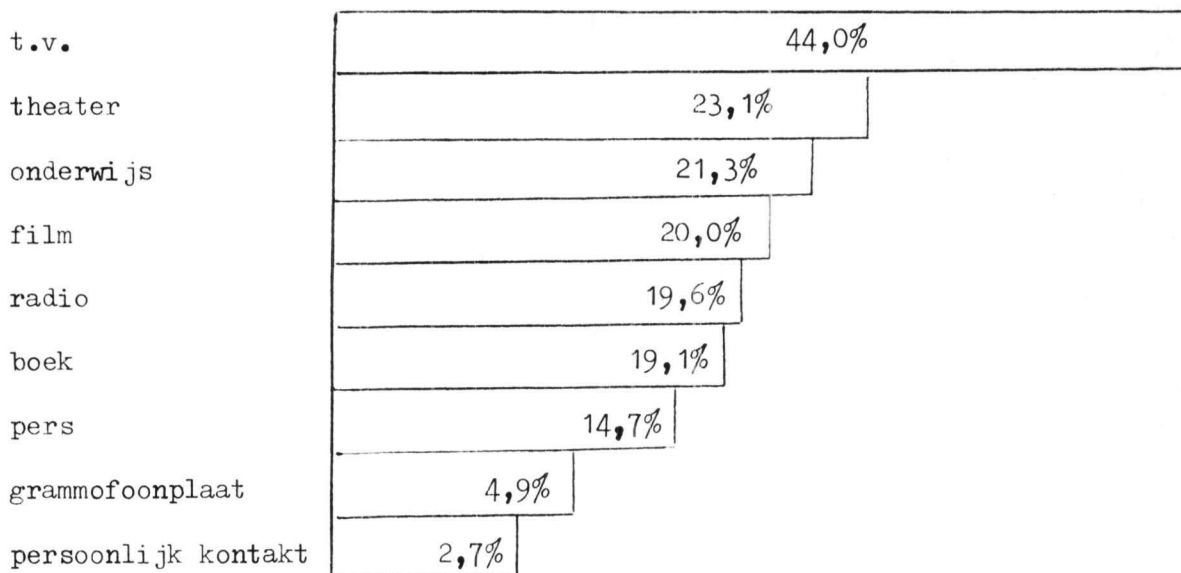
Figuur 11. Media-binding (feitelijk).

De produktie van boeken is voor de auteur veruit het belangrijkste. De binding met de pers is ook redelijk sterk, vooral als men bedenkt dat er in de onderzoekspopulatie (leden van de V.v.L.) waarschijnlijk weinig echte journalisten zitten. Journalistiek wordt vermoedelijk vooral gezien als een nevenberoep.

Par. 2.6. Media waarmee men meer binding en/of samenwerking wenst.

Figuur 12. Gewenste media binding.

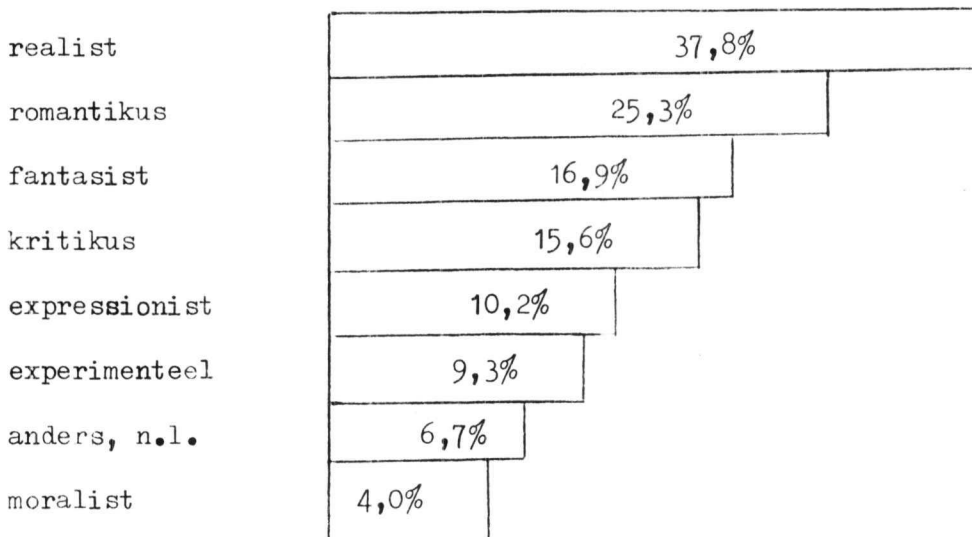

open antwoord →

Opvallend is de grote belangstelling voor audio-visuele media, hetgeen er op duidt dat de feitelijke binding met deze media voor de auteur nogal wat te wensen overlaat. Daar de binding met boek en pers reeds sterk is, is het begrijpelijk dat de wens naar meer binding met deze beide media vrij gering is.

Par. 2.7. De plaats die de auteur naar zijn eigen oordeel inneemt binnen de literaire traditie.

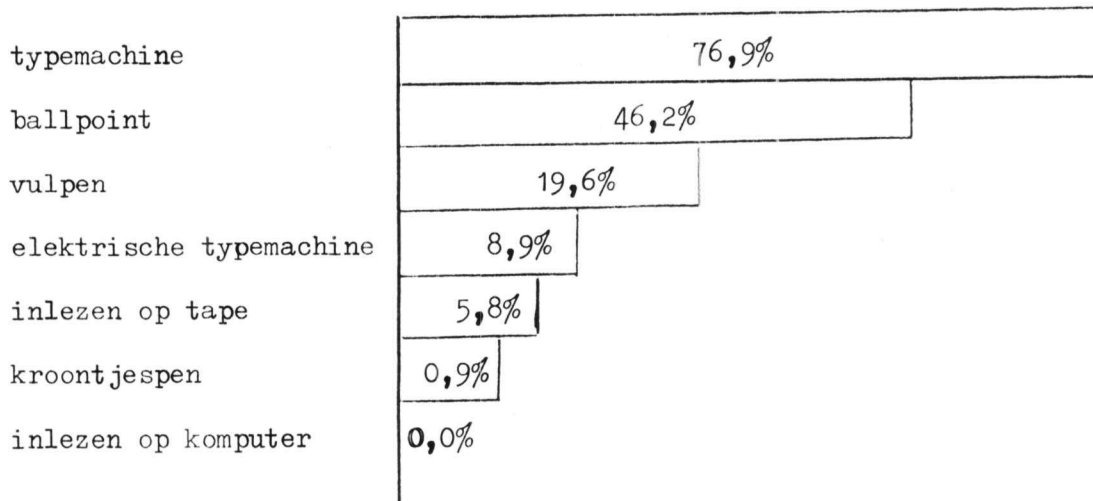
Figuur 13. Plaats binnen literaire traditie.

Het merendeel der auteurs noemt zichzelf realist.

Par. 2.8. Het schrijfmateriaal waarvan men gebruik maakt.

Figuur 14. Schrijfmateriaal.

Typemachine en ballpoint zijn het meest gebruikte schrijfmateriaal.

Par. 2.9. De openheid van de werkwijze.

De openheid van de werkwijze laat, evenals de in par. 2.10 t/m 2.12 te behandelen variabelen, iets zien van het maatschappelijk karakter van iemands schrijverschap, van de relatie die een schrijver heeft met voor het schrijverschap van belang zijnde delen van het maatschappelijk leven.

Wat betreft de openheid van de werkwijze betekent dit meer in concreto: ziet een schrijver zich als iemand die in de maatschappij staat, althans die ervoor openstaat en erdoor te beïnvloeden is, of sluit hij zich ervoor af.

Deze variabele sluit aan bij het in hoofdstuk I gemaakte onderscheid tussen enerzijds schrijven als een geïsoleerde bezigheid, de functie van het schrijven is het schrijven zelf; en anderzijds schrijven als een maatschappelijk funktionerende (in welke zin dan ook) bezigheid.

De openheid van de werkwijze van de auteur zijn wij nagegaan aan de hand van de volgende uitspraken:

1. Schrijft U als U "er zin in heeft", of schrijft U volgens een min of meer vaststaand tijdschema.
2. Last U tijdens het schrijven plaats vindende gebeurtenissen in Uw verhaal in.
3. Maakt U eerst een schema over de inhoud van het te schrijven manuscript dat U daarna uitwerkt of begint U gewoon te schrijven, waardoor het manuscript al schrijvende als het ware vanzelf ontstaat.

4. Indien U een strak werkschema of een globaal ontwerp maakt, wijkt U dan hiervan af bij het schrijven.
5. Praat U veel met mensen over de inhoud van het manuscript dat U aan het schrijven bent.
6. Herschrijft U vaak Uw manuscript voor het naar de uitgever gaat.
7. Vindt U dat U gewoonlijk een hoge produktiviteit per dag hebt.

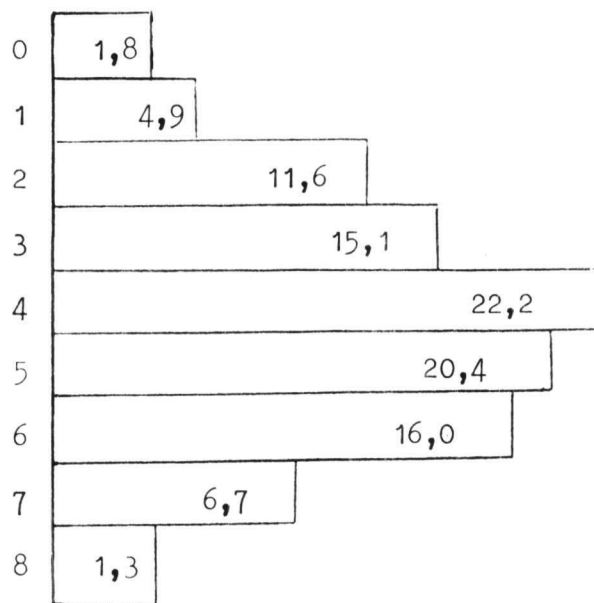
Voor deze uitspraken is nagegaan of ze schaalbaar waren, d.w.z. er werd gekeken of de uitspraken verwezen naar dezelfde onderliggende dimensie, n.l. openheid van de werkwijze.

Hierbij bleek dat de uitspraken 1,5,6 en 7 bij een criterium van .10 een Likert-schaal vormen (vgl. bijlage).

Door de uitspraken te sommeren verkregen wij een schaal voor de openheid van de werkwijze. Deze schaal loopt van 0 (zeer gesloten) tot 8 (zeer open).

In het onderstaande diagram is aangegeven hoe de respondenten over deze schaal verdeeld zijn.

Figuur 15. De mate van openheid van de werkwijze.

Het aantal auteurs met een relatief open werkwijze en dat met een relatief gesloten werkwijze ontloopt elkaar dus niet veel. Hoewel het aantal auteurs met een relatief open werkwijze iets groter is.

Par. 2.10. De proletarisering van de auteurspositie.

Onder de proletarisering van de auteurspositie verstaan wij de mate waarin de positie van de auteur is gaan lijken op die van een loonafhankelijke werknemer die in opdracht van een uitgever manuskripten vervaardigt. Deze variabele meet de feitelijke invloed van de wijze waarop literaire waren in deze maatschappij geproduceerd en gedistribueerd worden op (de vrijheid van) een schrijver.

De mate van proletarisering van de auteurspositie zijn wij nagegaan aan de hand van een aantal uitspraken m.b.t. de relatie van de auteur met zijn uitgever.

Deze uitspraken zijn:

1. Heeft U gewoonlijk een duurzaam, dit wil zeggen voor méér dan een produktie geldend, kontrakt met een uitgever.
2. Schrijft U in opdracht van uitgevers.
3. Schrijft U volgens vooraf met de uitgever vastgestelde levertermijnen.
4. Heeft Uw uitgever inspraak met betrekking tot de inhoud van het boek.
5. Heeft Uw uitgever inspraak met betrekking tot Uw schrijfstijl.
6. Waarop zou U, in het algemeen gesproken, willen zeggen dat het kontakt met Uw uitgever berust: - zakelijkheid
- persoonlijke loyaliteit
- of beide.

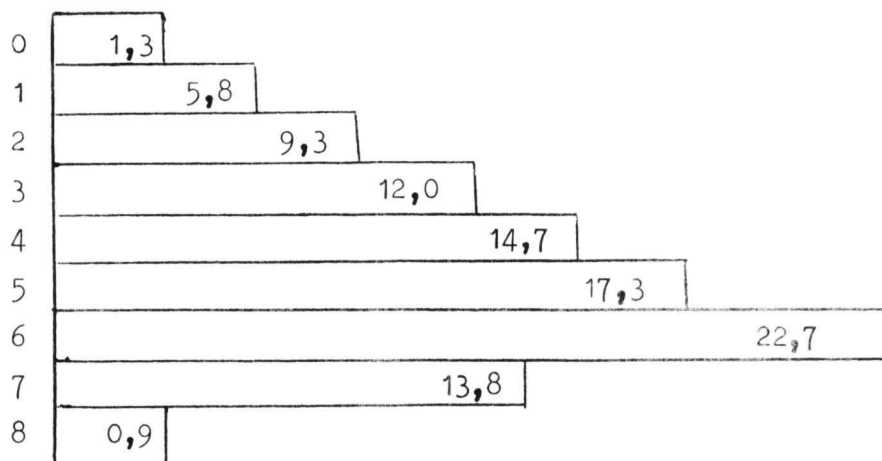
Voor de bovenstaande uitspraken is nagegaan of ze schaalbaar zijn.

Hierbij bleken de uitspraken 1,2,3,4 en 5 bij een criterium van .10 een Likert-schaal te vormen.

Door de uitspraken te sommeren verkregen wij een schaal voor de proletarisering van de auteurspositie. Deze schaal loopt van 0 (sterk geproletariseerde positie) tot 8 (zwak geproletariseerde positie).

In het onderstaande diagram is aangegeven hoe de respondenten over de schaal verdeeld zijn.

Figuur 16. De mate van proletarisering van de auteurspositie.

Hieruit blijkt dat het aantal auteurs met een relatief zwak geproletariseerde positie iets groter is dan het aantal auteurs met een relatief sterk geproletariseerde positie.

Par. 2.11. De binding met de Vereniging voor Letterkundigen.

Wij hebben ons bezig gehouden met de mate waarin de auteur zich verbonden voelt met de V.v.L. om te bezien welk soort auteurs zich het meest aange-trokken voelt tot de V.v.L..

Tevens beschouwen wij deze V.v.L.-binding als een indicatie voor belang-stelling voor wat er op literair gebied zoal gebeurd.

Ook het lidmaatschap van andere literaire verenigingen buiten de V.v.L. (zie 2.12) dient in dit licht gezien te worden.

De mate waarin de auteur zich verbonden voelt met de V.v.L. zijn wij na-gegaan aan de hand van de volgende uitspraken:

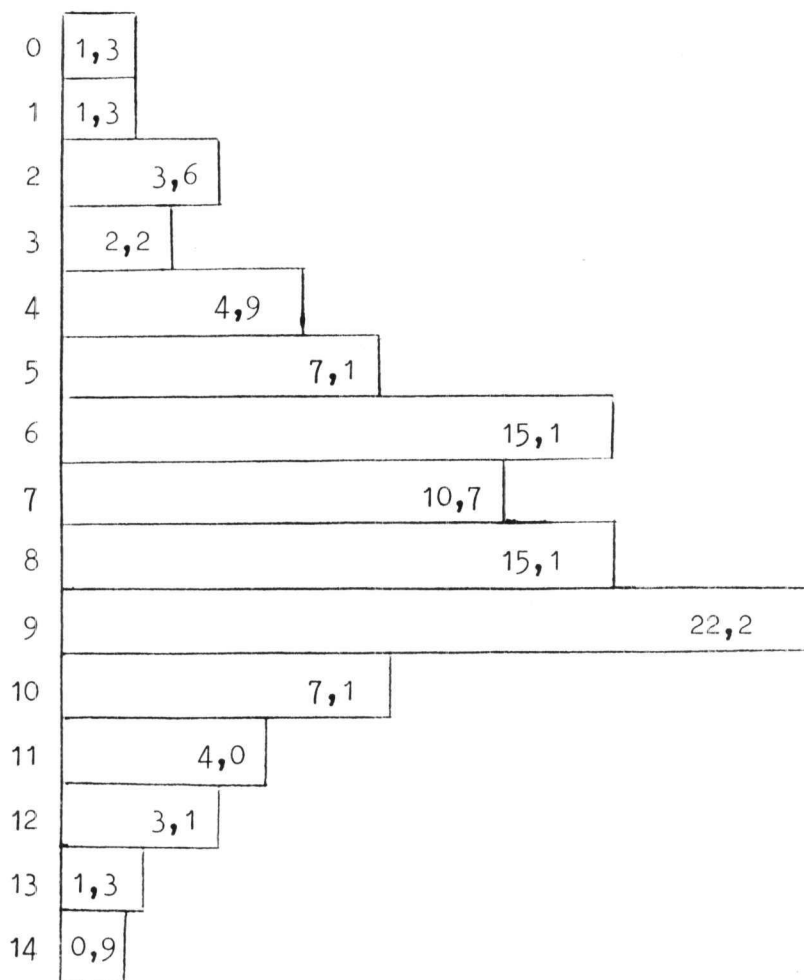
1. Voelt U zich betrokken bij de V.v.L. en haar opzet?
2. Bent U werkzaam in werkgroepen binnen de V.v.L.?
3. Bent U actief betrokken bij de V.v.L.?
4. Leest U het blad van de V.v.L.?
5. Staat U achter de uitgangspunten en strategie van de V.v.L.?
6. Neemt U deel aan akties van de V.v.L.?

Bovenstaande uitspraken bleken bij een criterium van .05 een Likert-schaal te vormen.

Door de uitspraken te sommeren verkregen wij een schaal voor de mate van V.v.L.-binding. Deze schaal loopt van 0 (sterke V.v.L.-binding) tot 14 (zwakke binding met V.v.L.).

In het onderstaande diagram is aangegeven hoe de respondenten over deze schaal verdeeld zijn.

Figuur 17. De mate waarin de auteur zich met de Vereniging voor Letterkundigen verbonden voelt.

Het klassemidden ligt bij 7,75. Dat betekent dat het aantal auteurs met een geringe V.v.L.-binding iets groter is als dat met een sterke V.v.L.-binding.

Par. 2.12. De relatie met literaire organisaties buiten de V.v.L..

Van de nederlandse auteurs die lid zijn van de Vereniging voor Letterkundigen is 47,3% ook nog lid van enige andere literaire organisatie buiten de V.v.L..

9,8% van de auteurs is op enigerlei wijze betrokken bij een schrijverskollektief. Merendeels bestaan deze schrijvers kollektieven uit samenwerkingsverbanden binnen een radio, c.q. t.v.-team.

17,0% van de nederlandse schrijvers is lid van de redactie van een literair of ander tijdschrift.

De verenigingen, buiten de V.v.L., waarvan auteurs lid zijn hebben wij ingedeeld in een aantal categorieën:

1. Internationale verenigingen. De veruit meest genoemde internationale vereniging is de P.E.N. klub.
2. Regionale verenigingen, zoals De Friese Schrijversbond, De Gelderse Bloem, Vereniging van Limburgse Schrijvers, De Rotterdamse Kunststichting enz..
3. Beroepsverenigingen, zoals Nederlandse Vereniging van Journalisten, Nederlandse Vereniging van Toneel- Radio en T.V.-schrijvers, Nederlands Genootschap van Vertalers, enz..
4. Levensbeschouwelijke verenigingen, zoals Vereniging van Christenauteurs, Schrijverskontakt.
5. Kultuurpeppers verenigingen, zoals Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, Vestdijk kring, Sigma, Campert stichting, van Eeden genootschap, enz..

Na indeling in de voornoemde categorieën verkregen wij de volgende cijfers voor het percentage van de schrijvers dat lid is van deze verenigingen.

Figuur 18. Lidmaatschap van verenigingen buiten de V.v.L..

Aard v.d. vereniging	Percentage v.d. schrijvers dat er lid van is
Internationaal	30,4%
Regionaal	4,0%
Beroeps	10,7%
Levensbeschouwelijk	3,6%
Kultuurpeppers	19,2%

Par. 2.13. De produktiviteit van de auteur.

Om de waarde van bepaalde houdingen van schrijvers voor de literatuurproduktie in Nederland te kunnen beoordelen, is het van belang om te weten of het om houdingen van veel, dan wel van weinig producerende schrijvers gaat. Wij zijn de produktiviteit van de auteur nagegaan aan de hand van de volgende gegevens:

- het aantal publikaties van de auteur
- de gemiddelde omvang van de publikaties
- het aantal jaren dat de auteur schrijft.

Met behulp van de volgende berekening verkregen wij zo een produktiviteits-index.

$$\text{Produktiviteit} = \frac{\text{aantal publikaties} \times \text{gemiddelde omvang produkties}}{\text{aantal jaren dat men schrijft}}$$

Dit bracht met zich mee dat, indien een van deze drie gegevens in de enquête niet vermeld was, de produktiviteit niet berekend kon worden.

Dit verklaard dan ook het vrij hoge percentage auteurs dat terecht kwam in de kategorie "geen antwoord", n.l. 47,6%. De overige auteurs hebben wij verdeeld in vier kwartielen (vier groepen van telkens evenveel respondenten), lopend van lage tot hoge produktiviteit.

Figuur 19. Produktiviteit.

Produktiviteit	Percentage auteurs
lage produktiviteit	12,9%
↓	12,9%
↓	12,9%
hoge produktiviteit	12,4%

In het volgende hoofdstuk zullen de in dit hoofdstuk ter sprake gekomen structurele gegevens en gedragsaspecten in verband gebracht worden met de in hoofdstuk II behandelde oriëntaties.

HOOFDSTUK IV - ORIENTATIES EN SCHRIJVERSCHAP.

Inleiding.

In dit hoofdstuk zal de samenhang tussen de, in hoofdstuk II besproken, schrijversoriëntaties en de structurele gegevens en gedragsaspecten betreffende het schrijverschap uit hoofdstuk III nagegaan worden.

Door een beschrijving van de korrelatie tussen aspecten van de werkelijkheid van het schrijverschap en de oriëntatie, c.q. zelfopvatting van de schrijver hopen wij een beeld te geven van het schrijverschap van auteurs met een hoge mate van een bepaalde oriëntatie.

Wij gaan er daarbij van uit dat de zelfopvatting van de schrijver enerzijds objektieve aspecten van het schrijverschap reflekteert, met andere woorden de aard van het schrijverschap de zelfopvatting van de schrijver bepaalt, terwijl die zelfopvatting anderzijds een leidraad is bij het handelen van de auteur. De handelingen die ons daarbij interesseren zijn die, die de auteur tot auteur maken, n.l. het produceren van literatuur.

Par. 1. Lezersoriëntaties.

Publieksoriëntatie.

In de volgende tabel wordt de sterkte en de richting aangegeven van de korrelatie tussen publieksoriëntatie enerzijds en de structurele gegevens en gedragsaspecten anderzijds. Hierbij zijn de categorieën waarin minder dan 20% van de respondenten zitten weggelaten, daar de aantallen dan te klein worden om nog betrouwbare uitspraken over de mate van samenhang te doen.

Als b.v. slechts 15% van de schrijvers zegt fantasist te zijn, zal er verder niet meer ingegaan worden op de sterkte van de samenhang tussen het hebben van een publieksoriëntatie en het al of niet fantasist zijn. In de bijlage zullen deze samenhangen wel vermeld worden.

Wij nemen in de onderstaande tabel aan dat er een samenhang bestaat indien $\gamma \geq .10$ is.

Tabel 1. Publieksoriëntatie en schrijverschap ¹⁾.

	richting	samenhang	gamma	Tau ^B
geslacht, burgerlijke staat	/			
maatschappijvisie	/		.02	.01
beroepsstructuur (wel/geen nevenberoep)	/		.05	.04
% tijd besteed aan nevenberoep	/		.04	.02
literair/niet literair neven- beroep	+		.19	.11
inkomen (laag/hoog)	-		-.12	-.09
lage/hoge produktiviteit	-		-.18	-.13
gesloten/open werkwijze	/		.06	.05
sterke/zwakke proletarisering	+		.31	.25
sterke/zwakke binding met V.v.L.	/		.06	.05
wel/geen lidmaatschap andere kulturele organisaties	-		-.26	-.16
geen/wel lidmaatschap buiten- landse kulturele organisaties	+		.31	.18
geen/wel lidmaatschap kultuur- peppers organisaties	+		.36	.18
De genres waar de schrijver zich mee bezig houdt:				
roman (niet/wel)	+		.10	.06
novelle " "	+		.15	.09
essay " "	+		.12	.07
poëzie " "	+		.41	.26
vertalen " "	/		-.03	-.02
toneel " "	/		-.06	-.03
radio " "	/		-.01	-.01
t.v. " "	-		-.20	-.10
de soorten werk die de schrijver het meest doet:				
belletrie (niet/wel)	+		.30	.18
non fictie " "	-		-.11	-.06
werkt voor t.v. " "	-		-.12	-.07
werkt voor radio " "	/		.05	.02
" " pers " "	-		-.10	-.06
" " boek " "	+		.42	.22

	richting van de samenhang	gamma	Tau ^B
wil werken voor t.v. (niet/wel)	-	-.13	-.08
" " " radio " "	/	.03	.02
" " " film " "	/	-.07	-.03
" " " theater" "	/	.07	.04
" " " onderw." "	-	-.42	-.22
plaats binnen literaire traditie			
realist (niet/wel)	-	-.12	-.07
romantikus " "	+	.22	.12
schrijfgereedschap:			
vulpen " "	/	.03	.02
ballpoint " "	+	.22	.13
typemachine " "	-	-.27	-.14

- 1) Betekenis der tekens: / = geen samenhang
 + = positieve samenhang
 - = negatieve samenhang

Wij dienen er rekening mee te houden dat, de bovenstaande samenhangen, ofschoon onderling vrij consistent, over het algemeen nogal zwak zijn.

Tussen een hoge publieksoriëntatie en het hebben van een nevenberoep bestaat geen samenhang. Heeft een auteur met een hoge publieksoriëntatie echter een nevenberoep, dan is dat nevenberoep relatief vaak literair van aard.

De produktiviteit van deze auteurs is groot, en hun inkomen relatief hoog. Auteurs met een hoge publieksoriëntatie schrijven weinig belletrie, romans, nouvelles, essays en poëzie, dus weinig echt "literaire" literatuur. Ze houden zich vooral bezig met non-fiction, en dan vooral voor de media pers en t.v.. Aan boeken werken ze relatief weinig. Als ze de kans kregen zouden ze vooral meer willen werken voor t.v. en onderwijs.

Voor de massamedia pers en t.v. werken deze auteurs dus veel. Het ligt in de aard van deze media, dat ze moeten beschikken over een vrij strakke organisatie met auteurs als vaste medewerkers. Deze medewerkers zullen, meer dan de auteurs bij de boekenproduktie, gebonden zijn aan bepaalde levertermijnen voor hun manuskripten, terwijl ook de keuze van onderwerp en uitwerking ervan minder vrij zal zijn. Het is dan ook niet

verwonderlijk dat de schrijverspositie van deze auteurs sterke proletari-
seringsaspecten vertoont. Hun positie is sterk gaan lijken op die van
loonarbeiders t.o.v. hun werkgevers.

Door deze sterke gebondenheid zal het voor deze auteurs ook makkelijker
zijn zich bewust te worden van die gebondenheid. Hij zal minder geneigd
zijn zijn werk te zien als een geïsoleerde activiteit die los staat van
de maatschappelijke verhoudingen waarin ze plaats vindt. (Tussen publieks-
oriëntatie en isolatie-oriëntatie bestaat een relatief sterke negatieve
samenhang van -0.15 , zie hoofdstuk II, par. 1.).

Het beeld dat hier naar voren komt van de auteur met een hoge publieks-
oriëntatie is dat van de professionele kommunikatievakman die de deskun-
digheid bezit om te voldoen aan de vraag naar literair vakmanschap door
de massamedia. Gezien zijn grote produktiviteit en hoog inkomen voldoet
hij kennelijk in sterke mate aan deze vraag.

Als een auteur schrijft voor een massamedium is hij er zeker van dat het
geschrevene letterlijk terecht komt bij een publiek; wat er bij dat pu-
blik mee gebeurt, is uiteraard vers twee.

Daar de auteur dit tijdens het schrijven weet, zal dat van invloed zijn
op zijn schrijversoriëntatie en dus ook op de aard van zijn literaire
produktie.

Wij zien dus hoe hier de feitelijke schrijverspositie van de auteur, n.l.
medewerker aan een massamedium, zijn oriëntatie beïnvloedt.

Aangezien deze auteurs zich niet veel bezig houden met echt "literaire"
literatuur, is het begrijpelijk dat ze zelden lid zijn van andere organi-
saties buiten de V.v.L., zowel kulturele-, buitenlandse kulturele-, als
kultuurpeppersorganisaties.

In overeenstemming met het soort werk dat ze doen (non-fiction), en de
media waarvoor ze dat vooral doen (t.v. en pers) noemen zij zichzelf voor-
namelijk realist en zelden romanticus.

Als schrijfmateriaal maken ze meestal gebruik van een typemachine en zel-
den van 'n ballpoint.

Isolatie-oriëntatie.

Tabel 2. Isolatie-oriëntatie en schrijverschap.

		richting v/d	gamma	Tau ^B
		relatie	samenhang	
geslacht/burgerlijke staat		-		
maatschappijvisie		+	.19	.14
beroepsstructuur (wel/geen neven- beroep)		-	-.13	-.09
% tijd besteed aan nevenberoep		+	.14	.08
literair/niet literair nevenberoep		/	.03	.02
inkomen (laag/hog)		+	.21	.16
lage/hoge produktiviteit		/	-.02	-.01
gesloten/open werkwijze		/	.01	.01
sterke/zwakke proletarisering		/	-.04	-.03
sterke/zwakke binding met V.v.L.		/	.00	.00
wel/geen lidmaatschap andere kul- turele organisaties		/	-.08	-.05
geen/wel lidmaatschap buitenlandse kulturele organisaties		/	-.02	-.01
geen/wel lidmaatschap kultuurpep- pers organisaties		/	.05	.03
de genres waar de auteur zich mee bezig houdt:				
roman	(niet/wel)	-	-.14	-.08
novelle	" "	/	-.09	-.06
essay	" "	+	.20	.13
poëzie	" "	/	.02	.01
vertalen	" "	/	.06	.04
toneel	" "	/	.04	.02
radio	" "	/	-.11	-.06
t.v.	" "	/	-.00	-.00
de soorten werk die de schrijver het meest doet:				
belletrie	(niet/wel)	-	-.24	-.15
non-fiction	" "	+	.10	.05
werkt voor t.v.	" "	/	-.03	-.01
" " radio	" "	/	-.04	-.02
" " pers	" "	+	.14	.09
" " boek	" "	/	-.08	-.04

		richting v/d samenhang	gamma	Tau ^B
wil werken voor t.v.	(niet/wel)	/	-.07	-.04
" " " radio	" "	+	.11	.05
" " " film	" "	-	-.19	-.10
" " " theater	" "	/	-.01	-.01
" " " onderwijs	" "	/	.07	.03
plaats binnen literaire traditie				
realist	(niet/wel)	/	.06	.04
romantikus	" "	/	-.27	-.15
schrijfgereedschap	" "			
vulpen	" "	/	-.00	-.00
ballpoint	" "	/	-.01	-.01
typemachine	" "	+	.18	.09

Onder auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie bevinden zich relatief veel gehuwde vrouwen.

Deze auteurs hebben vaak een uitgesproken individualistische, niet-geëngageerde maatschappijvisie. In hoofdstuk II vermeldden wij reeds dat deze niet-geëngageerdheid door hen zelfs gezien wordt als een noodzakelijke voorwaarde om te kunnen schrijven. Zij stellen zich bewust op naast de samenleving.

Naast hun literaire hoofdberoep oefenen ze zelden een nevenberoep uit. Indien ze wel een nevenberoep hebben, besteden ze hieraan weinig tijd.

Het zijn auteurs die zich voornamelijk bezig houden met de produktie van literatuur, en dan vooral "literaire" literatuur. Pure schrijvers die beantwoorden aan het traditionele beeld dat men van een auteur heeft.

Het schrijven van belletrie, vooral romans, is hun voornaamste bezigheid. Daarnaast schrijven ze ook redelijk veel voor radio. Zoals te verwachten viel houden ze zich vooral bezig met de meer individuele vormen van literatuurproduktie (wij nemen aan dat hun werk ook inhoudelijk sterk individualistisch getint is, maar hierover hebben wij geen gegevens), dus weinig werk voor massamedia, maar wel veel romanproduktie.

Het gemiddelde inkomen van de auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie is erg laag. Dat is niet verwonderlijk, daar de financiële moeilijkheden in de nederlandse schrijverswereld zich voornamelijk konsentreren rond de boekenproduktie (klein afzetgebied).

De auteurs die zich in hoofdzaak op die boekenproduktie richten, (dat blijken vooral de auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie en die met een hoge

effektgerichte publieksoriëntatie te zijn), zullen dat dan ook het sterkst ervaren. Wil een auteur in Nederland een redelijk inkomen verdienen dan is hij wel gedwongen dat via baantjes buiten de boekenproduktie om, te doen. Auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie blijken zichzelf relatief vaak te zien als romantici. Ze schrijven weinig essays en non-fiction.

In overeenstemming hiermee werken ze weinig voor de pers.

Hoewel ze voor de radio werken, willen ze hier niet méér voor werken. Wel zouden ze graag meer willen werken voor de film, als zijnde een nieuwe tak van de kunst en nieuwe mogelijkheid voor individuele expressie.

Als schrijfmateriaal maken zij relatief weinig gebruik van een typemachine. Hun technische outillage blijft m.a.w. relatief beperkt.

Effektgerichte-publieksoriëntatie.

Tabel 3. Effekterichte-publieksoriëntatie en schrijverschap.

		richting v/d samenhang	gamma	Tau ^B
geslacht/burgerlijke staat		-		
maatschappijvisie		/	-.04	-.03
beroepsstructuur (wel/geen neven- beroep)		+	.16	.11
% tijd besteed aan nevenberoep		+	.15	.08
literair/niet literair nevenberoep		+	.13	.07
inkomen (laag/hoog)		+	.11	.09
lage/hoge produktiviteit		+	.23	.18
gesloten/open werkwijze		-	-.10	-.08
sterke/zwakke proletarisering		-	-.12	-.10
sterke/zwakke binding met V.v.L.		+	.19	.16
wel/geen lidmaatschap andere kul- turele organisatie		+	.14	.09
geen/wel lidmaatschap buitenlandse kulturele organisaties		-	-.33	-.19
geen/wel lidmaatschap kultuurpep- pers organisaties		-	-.17	-.08
de genres waar de auteur zich mee bezig houdt:				
roman	(wel/niet)	+	.13	.08
novelle	" "	/	.04	.02
essay	" "	-	-.28	-.17
poëzie	" "	-	-.34	-.21
vertalen	" "	+	.33	.21
toneel	" "	+	.13	.07
radio	" "	+	.20	.11
t.v.	" "	+	.31	.15
de soorten werk die de schrijver het meest doet:				
belletrie	(niet/wel)	-	-.21	-.13
non-fiction	" "	+	.17	.09
werkt voor t.v.	" "	+	.26	.14
werkt voor radio	" "	+	.10	.05
" " pers	" "	/	.03	.02
" " boek	" "	-	-.20	-.10

		richting v/d samenhang	gamma	Tau ^B
wil werken voor t.v.	(niet/wel)	/	-.09	-.06
" " " radio	" "	-	-.26	-.13
" " " film	" "	-	-.20	-.10
" " " theater	" "	/	.07	.04
" " " onderwijs	" "	-	-.14	-.07
plaats binnen literaire traditie				
realist	(niet/wel)	/	.07	.04
romantikus	" "	/	.08	.04
schrijfgereedschap				
vulpen	" "	-	-.15	-.08
ballpoint	" "	/	.03	.02
typemachine	" "	-	-.23	-.12

Tot de auteurs met een hoge effekgerichte-publieksoriëntatie behoren evenals tot de isolatie-oriëntatie, relatief veel gehuwde vrouwen. Deze auteurs hebben vaak een nevenberoep. Aan dat nevenberoep besteden zij echter in het algemeen weinig tijd. Meestal is het nevenberoep literair van aard.

Ze hebben relatief vaak een lage produktiviteit. Overeenkomstig hiermee is hun inkomen laag.

Ze nemen er kennelijk de tijd voor, c.q. het kost kennelijk veel tijd, om de uit te dragen gedachten op papier te krijgen. Tekenend voor dit probleem is ook hun relatief open werkwijze: ze blijven openstaan voor nieuwe ideeën e.d. om hun boodschap beter op papier te krijgen.

Gezien de lage produktiviteit en het lage inkomen zullen zij voor de uitgever niet van zo groot financieel belang zijn. Het is dus niet verwonderlijk dat hun relatie met de uitgever geen sterke proletariseringsaspecten vertoont, temeer daar het bereiken van een bepaald effekt op de lezer, dat hun bij het schrijven voor de geest staat, zoals het overdragen van bepaalde ideeën of opvattingen, c.q. het opgang brengen van bepaalde bewustwordingsprocessen, zijn neerslag zal moeten vinden in vorm en inhoud van het werk.

Zij zullen dan waarschijnlijk ook niet zo snel geneigd zijn toe te geven aan bepaalde wensen van de uitgever t.a.v. het manuscript. Tegenover deze geringe binding met de uitgever staat dat hun positie een meer geïsoleerd karakter zal dragen dan die van de kommunikatievakman die een plaats met een (min of meer) duidelijke taakomschrijving binnen een samenwerkingsverband dat periodiek kranten c.q. televisieprogramma's produceert, bekleedt.

De positie van de auteur met een hoge effektgerichte publieksoriëntatie vertoont wat de geïsoleerdheid ervan betreft sterke gelijkenis met die van de auteur met een hoge isolatie-oriëntatie.

De veronderstelling lijkt zelfs gerechtvaardigd dat de gerichtheid op een bij het publiek te bereiken effekt, waarbij het voor de auteur niet te achterhalen is of en in hoeverre dat effekt bereikt is, niet evenals de gerichtheid op het kunstwerk als zodanig van de auteur met een hoge isolatie-oriëntatie voornamelijk een reactie is op die geïsoleerde positie van de auteur ¹⁾.

De werkwijze van auteurs met een hoge effektgerichte-publieksoriëntatie is relatief open, hetgeen voor hen waarschijnlijk betekent dat de werkwijze en het resultaat, aangezien ze in functie staan van het bereiken van een bepaald effekt, vaak kritisch bekeken moeten worden tegen de achtergrond van dat te bereiken effekt.

Zij hebben een sterke binding met de V.v.L. en zijn ook vaak lid van andere kulturele-, buitenlandse kulturele- en cultuurpeppers-organisaties. Blijkens hun lidmaatschap van literaire organisaties, de aard van hun eventuele nevenberoepen en het soort werk dat ze schrijven is hun belangstelling vooral gericht op puur literair werk, en verwachten zij bij hun effektgerichte strevingen heil van de vakbroeders.

Ze schrijven voornamelijk belletrie, met name poëzie en essays.

Romans, non-fiction, vertaalwerk, toneel, radio- en t.v. werk schrijven zij weinig.

Zij werken vooral aan boekenproduktie en weinig voor de media radio en t.v.. Voor radio, film en onderwijs willen ze meer werken. Zij verwachten kennelijk van deze media, dat die geëigend zijn als overbrenger van hun ideeën op bepaalde publieksgroepen.

Als schrijfmateriaal maken ze voornamelijk gebruik van vulpen en typemachine.

Het beeld dat hier naar voren komt van de auteur met een hoge effektgerichte publieksoriëntatie is dat van een zelfstandige literaire producent die tracht via het qua kommunikatiemogelijkheden weinig zekere medium boek eventuele lezers te beïnvloeden. Hij doet dat vooral via gedichten en korte verhalen. De onzekerheid van het medium boek hoopt hij te kunnen reduceren door het verkrijgen van toegang tot radio, film en onderwijs.

---

¹⁾ Zie ook: A. Romein Verschoor, Literatuur in engere zin bestaat niet, in: Vrij Nederland, 3 juni, 1972.

Kreativiteit en bewustwording staan hoog in zijn vaandel.

Deze bewustwording c.q. bewustmaking, zal waarschijnlijk meer persoonlijk dan maatschappelijk zijn, gezien de overwegend individualistische maatschappijvisie van de auteur (zie hoofdstuk III, par. 1.3.) en de feitelijke, weinig maatschappelijke, aard van de literaire produktie.

Hij is geïnteresseerd in de literaire creativiteitsuiting, maar niet een die los staat van hemzelf en de lezer.

Marktorientatie.

Tabel 4. Marktorientatie en schrijverschap.

		richting v/d samenhang	gamma	Tau ^B
geslacht/burgerlijke staat		/		
maatschappijvisie		+	.15	.10
beroepsstructuur (wel/geen neven- beroep)		-	-.13	-.09
% tijd besteed aan nevenberoep		+	.20	.11
literair/niet literair nevenberoep		-	-.15	-.08
inkomen (laag/hoog)		-	-.16	-.12
lage/hoge produktiviteit		/	.03	.02
gesloten/open werkwijze		/	.02	.02
sterke/zwakke proletarisering		+	.18	.14
sterke/zwakke binding met V.v.L.		/	.05	.04
wel/geen lidmaatschap andere kultu- rele organisaties		-	-.16	-.10
geen/wel lidmaatschap buitenlandse kulturele organisaties		+	.20	.11
geen/wel lidmaatschap kultuurpep- pers organisaties		/	.01	.00
de genres waar de auteur zich mee bezig houdt:				
roman	(niet/wel)	-	-.11	-.07
novelle	" "	/	-.03	-.02
essay	" "	+	.19	.12
poëzie	" "	+	.11	.07
vertalen	" "	/	.02	.01
toneel	" "	-	-.11	-.06
radio	" "	/	-.07	-.04
t.v.	" "	-	-.46	-.23
de soorten werk die de schrijver het meest doet:				
belletrie	(niet/wel)	+	.12	.07
non-fiction	" "	/	-.01	-.01
werkt voor t.v.	" "	-	-.28	-.15
" " radio	" "	/	.06	.03
" " pers	" "	-	-.13	-.07
" " boek	" "	/	.01	.01

		richting v/d samenhang	gamma	Tau ^B
wil werken voor t.v.	(niet/wel)	/	-.02	-.01
" " " radio	" "	/	.06	.03
" " " film	" "	/	-.08	-.04
" " " theater	" "	-	-.17	-.09
" " " onderwijs	" "	+	.15	.07
plaats binnen literaire traditie				
realist	(niet/wel)	/	-.07	-.04
romantikus	" "	/	-.09	-.05
schrijfgereedschap:				
vulpen	" "	+	.10	.05
ballpoint	" "	/	-.04	-.02
typemachine	" "	-	-.20	-.10

Auteurs met een hoge marktoriëntatie hebben relatief vaak een individualistische, niet-geëngageerde maatschappijvisie.

Ze hebben zelden een nevenberoep. Indien ze wel een nevenberoep hebben is dat vaak niet-literair van aard.

Aan hun nevenberoep besteden ze relatief weinig tijd.

Over het algemeen hebben ze een hoog inkomen.

Aangezien ze slechts zelden in een nevenberoep werkzaam zijn, moet dat hoge inkomen voornamelijk verkregen worden met inkomsten uit literaire arbeid. Hoge inkomsten uit literaire activiteit betekent dat er tamelijk veel goed verkopende literatuur vervaardigd moet worden, althans voor wat betreft de boekenschrijvers. Wij zullen zo meteen nog zien dat er van deze auteurs ook veel voor pers en t.v. werken, juist als bij auteurs met een sterke publieksoriëntatie.

De goede verkoop van hun literatuur maakt deze auteurs uit financieel oogpunt interessant voor uitgevers.

Daar hun eigen houding ten aanzien van literatuur en de verspreiding daarvan via uitgevers er primair een is die gericht is op de aspecten die met de verkoop te maken hebben, een houding die parallel loopt met de houding die de uitgever inneemt tegenover het boek, zal het voor schrijver en uitgever niet moeilijk zijn om met betrekking tot de vervaardiging van het manuscript tot afspraken te komen die verkoop bevorderend werken.

Het is dan ook begrijpelijk dat hun relatie met uitgevers een relatief sterk proletarisch karakter draagt.

Deze samenhang tussen hoge marktorientatie en sterke proletarisering van de schrijverspositie wordt daarnaast ook nog verklaard door het feit dat veel van deze auteurs werkzaam zijn voor massamedia (zie publieksorientatie). Zij zijn zelden lid van andere kulturele- en buitenlandse kulturele organisaties, hetgeen (evenals het soort werk dat zij schrijven) duidt in de richting van weinig puur "literaire" belangstelling.

Evenals dat bij auteurs met een publieksorientatie het geval was interesseren ook deze auteurs zich weinig voor vakbroeders, ofwel: zij beoefenen het schrijverschap niet in een gevoel van verbondenheid met andere schrijvers.

Auteurs met een hoge marktorientatie schrijven vooral romans, toneel- en t.v. werk.

Belletrie, essays en poëzie schrijven ze relatief weinig.

Voor pers en t.v. werken ze veel, terwijl ze méér willen werken voor theater.

Voor het onderwijs willen ze niet méér werken.

Ze werken weinig met vulpen en veel met typemachine; m.a.w. hun technische equipment is relatief up to date.

Voorals wat de relatie met uitgevers en literaire organisaties betreft zijn auteurs met een hoge marktorientatie vergelijkbaar met auteurs met een hoge publieksorientatie. Ook de aard van hun literaire arbeid, hoewel die niet al te duidelijk naar voren komt uit de gegevens, lijkt in die richting te liggen. (Wij herinneren er aan dat de samenhang tussen publieksorientatie en marktorientatie vrij sterk is, n.l. .17, zie hoofdstuk II, par. 1.).

Par. 2. Functie-orientaties.

In hoofdstuk II, par. 2. hebben wij gezien dat de beide functie-orientaties, ruilwaarde- en gebruikswaarde-orientatie, veel minder duidelijk uit de onderzoeksresultaten naar voren komen als de lezersorientaties. Hetzelfde is nu het geval met het beeld dat wij krijgen van de auteurs die een hoge mate van een van deze orientaties hebben.

Met andere woorden de functie-orientaties vertonen slechts weinig samenhang met de door ons onderzochte aspecten van het schrijverschap.

Ruilwaarde-oriëntatie.

Tabel 5. Ruilwaarde-oriëntatie en schrijverschap.

		richting v/d	samenhang	gamma	Tau ^B
geslacht/burgerlijke staat		/			
maatschappijvisie		+		.11	.08
beroepsstructuur (wel/geen neven- beroep)		/		.02	.01
% tijd besteed aan nevenberoep		/		.09	.05
literair/niet literair nevenberoep		+		.10	.05
inkomen (laag/hoog)		/		-.03	-.02
lage/hoge produktiviteit		/		-.05	-.04
gesloten/open werkwijze		+		.12	.09
sterke/zwakke proletarisering		+		.18	.14
sterke/zwakke binding met V.v.L.		/		.03	.03
wel/geen lidmaatschap andere kul- turele organisaties		-		-.21	-.13
geen/wel lidmaatschap buitenlandse kulturele organisaties		+		.29	.17
geen/wel lidmaatschap kultuurpep- pers organisaties		+		.31	.15
de genres waar de auteur zich mee bezig houdt:					
roman	(niet/wel)	/		-.09	-.05
novelle	" "	/		-.01	-.01
essay	" "	+		.28	.18
poëzie	" "	+		.26	.16
vertalen	" "	+		.14	.09
toneel	" "	-		-.16	-.08
radio	" "	-		-.20	-.10
t.v.	" "	-		-.30	-.15
de soorten werk die de schrijver het meest doet:					
belletrie	(niet/wel)	/		.03	.02
non-fiction	" "	-		-.25	-.13
werkt voor t.v.	" "	-		-.31	-.17
" " radio	" "	/		-.04	-.02
" " pers	" "	/		-.04	-.02
" " boek	" "	+		.25	.13

	richting v/d samenhang	gamma	Tau ^B
wil werken voor t.v. (niet/wel)	/	-.09	-.06
" " " radio " "	+	.23	.11
" " " film " "	-	-.13	-.06
" " " theater " "	/	.02	.01
" " " onderwijs" "	/	-.06	-.03
plaats binnen literaire traditie:			
realist (niet/wel)	/	.05	.03
romantikus " "	/	.06	.03
schrijfgereedschap:			
vulpen " "	/	.03	.01
ballpoint " "	/	.01	.01
typemachine " "	/	-.07	-.03

Auteurs met een sterke ruilwaarde-oriëntatie hebben relatief vaak een individualistische, niet-geëngageerde maatschappijvisie.

Indien ze een nevenberoep hebben is dat meestal literair van aard.

Hun werkwijze is gesloten en hun schrijverspositie is sterk geproletariseerd.

De openheid/geslotenheid van de werkwijze hangt overigens alleen samen met effect-gerichte publieksoriëntatie (open werkwijze) en ruilwaarde oriëntatie (gesloten werkwijze).

Te verwachten was deze gesloten werkwijze eigenlijk ook bij een markt-oriëntatie; en zelfs bij de publieksoriëntatie van schrijvers die relatief veel en regelmatig moeten leveren aan de pers. In het laatste geval kan men zich echter voorstellen dat de schrijver de deur uit moet om te zien wat zijn publiek bezielt, zoals b.v. Carmiggelt dit blijkens zijn dagelijkse "Kronkels" in Het Parool doet.

Deze auteurs zijn zelden lid van andere kulturele-, buitenlandse- en cultuurpeppers organisaties dan de V.v.L.. Vakbroeders interesseren hun kennelijk niet veel.

Ze schrijven weinig essays, poëzie en vertaalwerk, maar wel veel non-fictie, toneel-, radio- en t.v. werk.

Ze werken relatief veel voor t.v. en weinig voor het boek.

Gezien de sterke proletarisering van de schrijverspositie en het soort werk dat ze doen (veel werk voor massamedia en weinig boekenproductie) mogen wij aannemen dat de auteur met een hoge ruilwaarde-oriëntatie vrij vaak een (massa)kommunikatievakman is.

Voor film willen deze auteurs meer werken en voor radio niet méér.

Deze belangstelling voor het medium film is ons inziens anders dan die van schrijvers met een isolatie-oriëntatie: waar deze laatsten (waarschijnlijk) zich aangetrokken voelen tot de film als tot de zevende muze, zal de op ruilwaarde georiënteerde schrijver in succes-films, dus in films die er bij het publiek goed ingaan, mogelijkheden zien klinkende munt te slaan uit zijn werk.

In grote trekken komt de aard van het schrijverschap van deze auteurs overeen met die van de auteurs met een hoge publieksoriëntatie en die van de auteurs met een hoge marktorientatie. (Ruilwaarde-oriëntatie hangt vrij sterk samen met alle andere oriëntaties, uitgezonderd gebruikswaarde-oriëntatie, zie hoofdstuk II, par. 3 tabel 2).

Gebruikswaarde-oriëntatie.

Tabel 6. Gebruikswaarde-oriëntatie en schrijverschap.

		richting v/d	samenhang	gamma	Tau ^B
geslacht/burgerlijke staat		/			
maatschappijvisie		/		.08	.06
beroepsstructuur (wel/geen neven- beroep)		/		-.09	-.06
% tijd besteed aan nevenberoep		/		-.00	-.00
literair/niet literair nevenberoep		/		-.06	-.03
inkomen (laag/hog)		/		-.06	-.05
lage/hoge produktiviteit		-		-.10	-.08
gesloten/open werkwijze		/		.04	.03
sterke/zwakke proletarisering		/		-.09	-.08
sterke/zwakke binding met V.v.L.		/		-.08	-.06
wel/geen lidmaatschap andere kulturele organisaties		+		.22	.14
geen/wel lidmaatschap buitenlandse kulturele organisaties		/		-.09	-.05
geen/wel lidmaatschap kultuurpep- pers organisaties		-		-.36	-.18
de genres waar de auteur zich mee bezig houdt:					
roman	(niet/wel)	/		-.08	-.05
novelle	" "	/		.01	.01
essay	" "	/		.08	.05
poëzie	" "	/		-.09	-.05
vertalen	" "	+		.24	.15
toneel	" "	/		.03	.01
radio	" "	+		.30	.16
t.v.	" "	/		.00	.00
de soorten werk die de schrijver het meest doet:					
belletrie	(niet/wel)	-		-.10	-.06
non-fiction	" "	-		-.12	-.06
werkt voor t.v.	" "	/		-.07	-.04
" " radio	" "	+		.10	.05
" " pers	" "	/		.04	.02
" " boek	" "	/		.08	.04

		richting v/d	gamma	Tau ^B
wil werken voor t.v.	(niet/wel)	/	-.02	-.01
" " " radio	" "	/	.07	.04
" " " film	" "	-	-.22	-.11
" " " theater	" "	/	-.06	-.03
" " " onderwijs	" "	/	.07	.03
plaats binnen literaire traditie:				
realist	(niet/wel)	/	-.06	-.04
romantikus	" "	-	-.27	-.14
schrijfgereedschap:				
vulpen	" "	/	.02	.01
ballpoint	" "	/	.08	.05
typemachine		-	-.18	-.09

Auteurs met een hoge gebruikswaarde-oriëntatie hebben relatief vaak een hoge produktiviteit. Ze produceren kennelijk vele unieke produkten. Ze zijn vaak lid van andere kulturele- en cultuurpeppers organisaties. Kennelijk zijn zij dus geïnteresseerd in de verrichtingen van hun vakbroeders.

Vertaal- en radiowerk schrijven ze zelden.

Ze schrijven vaak belletrie en non-fictie.

Deze auteurs werken weinig voor radio en willen meer werken voor film.

Vaak zijn het romantici.

Ze schrijven vaak met een typemachine.

Het beeld dat zo ontstaat van het schrijverschap van auteurs met een hoge gebruikswaarde-oriëntatie komt enigszins overeen met dat van auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie en dat van auteurs met een hoge effektgerichte publieksoriëntatie. (Gebruikswaarde-oriëntatie heeft een samenhang van .13 met isolatie-oriëntatie). Over het algemeen genomen is het echter behoorlijk onduidelijk en er zitten ook nogal wat aspecten in die met elkaar in tegenspraak lijken.

Ze schrijven b.v. zowel veel belletrie als non-fictie, een combinatie die verder bij geen enkele oriëntatie voorkomt.

Verder zijn het vaak romantici, een kenmerk van het schrijverschap van auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie; terwijl ze tevens vaak met een typemachine werken, iets dat auteurs met een hoge isolatie-oriëntatie juist zelden doen.

Wij nemen aan dat deze onduidelijkheid in het beeld van het schrijverschap voornamelijk het gevolg is van het feit dat de gebruikswaarde-oriëntatie zelf nogal onduidelijk uit het onderzoek naar voren is gekomen (zie hoofdstuk II, par. 2.).

Par. 3. Slotwoord.

In dit projekt hebben wij ons bezig gehouden met oriëntaties van auteurs. Deze oriëntaties hebben wij gezien als subjektieve uitdrukkingen van de objektieve gegevens van de positie en de funktie van de auteur in de samenleving.

Met andere woorden, de omstandigheden waaronder de schrijver zijn beroep uitoefent en de funktie die zijn werk in de samenleving vervult bepalen zijn houding ten opzichte van het schrijven.

Teneinde een vorm van plausibiliteit in empirisch materiaal voor deze theorie te verkrijgen zijn wij de meetbaarheid nagegaan van de door ons onderscheiden oriëntaties.

Dit is gebeurd in hoofdstuk II. Hierbij bleek dat de oriëntaties inderdaad meetbaar zijn, hoewel dat bij enkele oriëntaties minder duidelijk was dan bij andere.

Wij mogen dit zien als een aanwijzing voor de juistheid van de theorie dat de houding t.o.v. het schrijven (de oriëntatie) inderdaad de subjektieve neerslag is van de objektieve omstandigheden van de schrijver.

Behalve als subjektieve "neerslag" funktioneren de oriëntaties (vgl. onze theorie) evenwel ook als leidraad bij het handelen van de auteur.

Waarbij ons dan vooral het handelen interesseert dat een auteur tot auteur maakt: het schrijven.

Indien dit juist is zal er een samenhang moeten bestaan tussen de oriëntatie van de auteur en de wijze waarop hij zijn schrijverschap uitoefent. In hoofdstuk IV zijn wij deze samenhang voor een aantal aspecten van het schrijverschap nagegaan. Hoewel het in sommige gevallen niet zo duidelijk bleek als wel wenselijk was, menen wij globaal genomen toch te kunnen stellen dat er wel degelijk een samenhang bestaat tussen de schrijversoriëntatie en de wijze waarop het schrijverschap zich manifesteert.

Samenvattend kunnen wij zeggen dat de theorie omtrent oriëntaties, zijnde enerzijds afspiegeling van de achtergrond en anderzijds leidraad bij het handelen, weliswaar niet bewezen is; maar dat wij in het empirisch materiaal toch wel degelijk een vorm van plausibiliteit gevonden hebben voor deze theorie.

Wat tenslotte de oriëntatie zelf betreft kunnen wij het volgende zeggen over de diverse onderscheiden soorten:

Publieksoriëntatie: de auteur met een publieksoriëntatie vat zichzelf op als een professionele kommunikatievakman die bij uitstek de deskundigheid bezit om dingen te maken die door lezers gelezen kunnen worden.

Hij doet dat vooral voor de media pers en t.v. en wel in de vorm van non-fiction.

Hij heeft een grote produktiviteit en een relatief hoog inkomen.

Isolatie-oriëntatie: voor de auteur met een isolatie-oriëntatie is schrijven de meest individuele expressie van zijn meest individuele emoties. Voor hem is kunst er slechts omwille van de kunst zelf; l'art pour l'art. Zij treden in het voetspoor van de tachtigers.

Deze auteurs ervaren zichzelf en hun positie als auteur, als losstaand van hun maatschappelijke positie en de maatschappelijke verhoudingen waarbinnen zij leven.

Zo zijn ook hun manuskripten voor hen onafhankelijk van de maatschappelijke en economische functies die zij vervullen of kunnen vervullen.

Zij houden zich voornamelijk bezig met de individuele vormen van literatuur produktie, en dan vooral romans. Voor massamedia werken ze dan ook weinig.

Zij zien zichzelf veelal als romantici.

Hun inkomen is erg laag.

Effektgerichte-publieksoriëntatie: voor de auteur met een effectgerichte publieksoriëntatie is schrijven een mogelijkheid om bij de lezer een bepaald effect te bewerkstelligen. Hij heeft bepaalde opvattingen en ideeën die hij bij de lezer over wil brengen.

Omdat hij een boodschap over wil brengen, zoekt hij naar middelen om dat zo goed mogelijk te doen. Vandaar dat hij zich veel bezig houdt met taal- en vormexperimenten.

Zijn literaire produktie bestaat voornamelijk uit poëzie en essays.

Voor massamedia werkt hij weinig.

Hij heeft een relatief lage produktiviteit en een laag inkomen.

Marktorientatie: voor de auteur met een marktorientatie is schrijven een mogelijkheid om via de verkoop van het literaire produkt op de markt te voorzien in zijn levensonderhoud.

Zijn literaire produktie bestaat vooral uit romans, toneel- en t.v. werk. Daarnaast schrijven zij ook veel voor de massamedia pers en t.v. (evenals de auteurs met een publieksoriëntatie).

Over het algemeen hebben deze auteurs een relatief hoog inkomen.

Ruilwaarde-oriëntatie: de auteur met een ruilwaarde-oriëntatie richt zijn aandacht vooral op die aspecten van het literaire produkt die bij het op de markt brengen ervan verkoop bevorderend werken.

Hij schrijft vooral non-fiction, toneel-, radio- en t.v.-werk.
Hij werkt veel voor massamedia.

Gebruikswaarde-oriëntatie: voor de auteur met een gebruikswaarde-oriëntatie is schrijven een mogelijkheid om literair werk te produceren dat een bepaalde, niet-ekonomische, funktie heeft voor hemzelf en/of voor andere mensen.

Hij schrijft veel belletrie en non-fiction; hoewel de juistheid hiervan nogal diskutabel is (zie par. 2.).

Deel II.

Bijlagen.

Bijlage A.

De vragenlijst.

SOCIOLOGISCH INSTITUUT

VAN DE KATHOLIEKE UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN

De leden van de Vereniging van Letterkundigen.

Uw brief d.d.:

no.:

NIJMEGEN, januari 1973

Adelbertuslaan 4

Tel. (080) 55 87 11, tst. 2018

Ons kenmerk: Mu/EK - 78.

Onderwerp:

Geachte heer/mevrouw,

De vakgroep sociologie van de massakommunikatie van het Sociologisch Instituut te Nijmegen wil van haar kant in de tegenwoordige discussie over de maatschappelijke plaats en functie van kunst en kunstenaar een bijdrage leveren door studies te verrichten over sociale aspecten van kunst en kunstenaarschap, dus ook van literatuur en schrijverschap. Via deze brief en bijgevoegde enquête nodigen wij u uit uw medewerking te verlenen aan een van die studies: die over de samenhang tussen een aantal oriëntaties van schrijvers ten aanzien van hun schrijverschap, en de wijze waarop zij schrijven.

Onlangs hebben wij de bedoelingen van deze studie uiteengezet in een artikel in het blad "Mededelingen van de Vereniging van Letterkundigen/Vakbond van Schrijvers" d.d. december j.l. onder de titel "De auteur onderzocht, maar hoe?!".

De huidige stand van de discussie over de maatschappelijke plaats en taak van literatuur en schrijvers heeft een sterk economisch aksent. Gezien de onbevredigende economische situatie waarin veel schrijvers leven, is dit niet onbegrijpelijk. Echter, wegens de ontwikkelingen in de uitgeverwereld en het beleid van C.R.M. tendeert die discussie in een voor veel schrijvers niet aantrekkelijke richting. Wij menen hierom, dat in de discussie ook aan andere aspecten van het schrijverschap aandacht besteed moet worden. Met andere woorden, dat economische aspecten van het schrijverschap gelijktijdig en in samenhang met andere aspecten gezien moeten worden. De andere aspecten, die wij bestuderen zijn "de kommunikatie met lezers", die via literatuur tot stand komt, "artistiek vakmanschap", en de "literaire produktie" van schrijvers, ofwel de feitelijke praktijk van een schrijver. In ons onderzoek willen wij de meningen van schrijvers registreren over "kommunikatie met lezers", "artistiek vakmanschap" en "economische aspecten van het schrijverschap". Tevens wordt aandacht besteed aan de werking van de desbetreffende meningen in hun schrijverspraktijk.

Mocht u geïnteresseerd zijn in meer informatie omtrent onze bedoelingen, dan willen wij u graag verwijzen naar voornoemd artikel. Ook over de voortgang

en de eindresultaten van het onderzoek zult u overigens via het blad "Mededelingen" op de hoogte gehouden worden. Zo kunnen degenen die meegewerkt hebben aan de enquête te weten komen tot watvoor resultaten het onderzoek heeft geleid en is er de meeste kans dat de studie een effectieve bijdrage zal leveren in de discussie over de maatschappelijke plaats en functie van literatuur en schrijverschap.

Deze studie verrichten wij in een vorm van samenwerking met het bestuur van de Vereniging van Letterkundigen. Van dit bestuur hebben wij de adressen gekregen van de nederlandse schrijvers, voorzover zij lid zijn van de vereniging. Het heeft ze ons niet afgestaan dan na ampel overleg. Toen wij onze bedoelingen in eerste instantie voorgelegd hadden, was de reactie, dat het bestuur, geheel afgezien van de inhoud van het onderzoek, tegen voortdurende toezending van (door de leden ongevraagde) enquête-formulieren is.

Echter, nu wij in het artikel "De schrijver onderzocht, maar hoe?!" nogmaals onze bedoelingen verduidelijkt hebben, hoopt het bestuur dat de leden niet wrevelig zullen worden over de ongevraagd toegestuurde enquête en zullen meewerken aan het succes van onze studie. Deze medewerking bestaat dan uit het retourneren van de ingevulde vragenlijst nu, en discussie over, konkluderen uit en kommentaar op de onderzoeksresultaten later.

Wat deze enquête betreft: op het eerste gezicht lijkt hij nogal omvangrijk. In feite valt dit echter mee, aangezien hij voornamelijk bestaat uit vragen met voorgedrukte antwoord-alternatieven, zodat u slechts het meest van toepassing zijnde antwoord hoeft aan te kruisen. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat wij te allen tijde geïnteresseerd zijn in opmerkingen, die u bij vragen (buiten onze antwoordcategorieën om) zou willen maken.

Het spreekt vanzelf dat alle gegevens strikt vertrouwelijk en volkomen anoniem behandeld zullen worden: wij kennen de namen van de respondenten niet. Wij hopen dat u met ons tot de konklusie komt, dat onze studie uw medewerking waard is, en dat we daarom zo spoedig mogelijk uw ingevulde enquête mogen ontvangen. Voor het terugzenden kunt u bijgevoegde antwoordenveloppe gebruiken, die niet gefrankeerd hoeft te worden.

De vakgroep sociologie van de massakommunikatie,

Drs G.J. Muskens, staflid

Wim Meyer, doktoraal-student.

Sociologisch Instituut Nijmegen
Vakgroep Massakommunikatie.

Vragenlijst behorende bij het onderzoek: "Oriëntaties van auteurs".

Wilt U bij het invullen van de vragenlijst op het volgende letten:
Daar het hier voornamelijk vragen met voorgedrukte antwoord-alternatieven betreft, hoeft U enkel aan te geven welk antwoord voor U het meest van toepassing is op de betreffende vraag. Dit kunt U doen door het cijfer, dat achter, respektievelijk onder, het van toepassing zijnde antwoord staat te omcirkelen.

Bij sommige vragen wordt er niet om één antwoord gevraagd, maar om meerdere. Daarnaast zijn er ook vragen, waarbij U in Uw eigen bewoordingen antwoord moet geven. In beide gevallen staat dit uitdrukkelijk bij de vraag vermeld.

1. Wat is Uw geslacht?

mannelijk	1
vrouwelijk	2

2. Wat is Uw burgerlijke staat?

gehuwd	1
ongehuwd	2
konkubinaat c.q. samenlevend	3
gehuwd geweest	4

3-5. Er volgen nu een aantal uitspraken aan de hand waarvan wij hopen Uw mening te leren kennen over wat wij genoemd hebben:

- de schrijver als kommunikator
- de schrijver als artistiek vakman
- de schrijver als ekonomies handelend individu

Wij verzoeken U bij elke uitspraak te willen aangeven in hoeverre U het er mee eens of oneens bent. Dit kan geschieden door het cijfer onder het meest van toepassing zijnde antwoord op de betreffende uitspraak te omcirkelen.

	zeer eens	eens	eens noch oneens	oneens	zeer oneens
1. Ik vind dat ik als schrijver buiten de samenleving sta.	1	2	3	4	5
2. Schrijven is voor mij primair kommunikatie met lezers.	1	2	3	4	5
3. Het is nuttig, dat ik me als schrijver ook op andere wijzen dan via mijn boeken verkoop, met andere woorden dat ik mijn eigen manager c.q. public-relationsman ben.	1	2	3	4	5
4. Uitgever(s) en boekhandel(s) helpen mij op effectieve wijze het contact met de lezers tot stand te brengen.	1	2	3	4	5
5. Ik ben een schrijver omdat ik de kunst versta via taal, kompositie en vorm een nieuwe werkelijkheid, de werkelijkheid van het boek te scheppen.	1	2	3	4	5
6. Een boek is volgens mij alleen goed als het de lezers aan het denken zet.	1	2	3	4	5
7. Ik vind het erg belangrijk om met schrijven geld te verdienen.	1	2	3	4	5
8. In onze samenleving vind ik lezers op de eerste plaats anonieme kopers van boeken, zijnde handelsartikelen.	1	2	3	4	5

	zeer eens	eens	eens noch oneens	oneens	zeer oneens
9. Ik vind het prettig als ik een boek van mezelf zie op een opvallende plaats in boekhandels.	1	2	3	4	5
10. Ik vind lovende boekrecensies belangrijk omdat zij goede reclame zijn voor het betreffende boek.	1	2	3	4	5
11. Om te kunnen schrijven is contact met lezers voor mij een essentiële voorwaarde.	1	2	3	4	5
12. Wie mijn boeken kopen interesseert mij niet, als mijn boeken maar verkocht worden.	1	2	3	4	5
13. Om te kunnen schrijven moet ik me kunnen inleven in de leefwereld van mijn lezers.	1	2	3	4	5
14. Ik vind mijn boeken goed als ze een hoge oplage halen.	1	2	3	4	5
15. Boekrecensies houden de lezers op de hoogte van wat ik, als schrijver, hen aan zinvols aan te bieden heb.	1	2	3	4	5
16. Eksperimenteren met de taal is voor mij als schrijver erg belangrijk.	1	2	3	4	5
17. Bibliotheken zijn een belangrijk kanaal tussen mij, als schrijver, en mijn lezers.	1	2	3	4	5
18. Ik blijf schrijven ook al zou ik niet gelezen worden.	1	2	3	4	5

19. Er zijn maar weinig mensen, die mijn werk op zijn werkelijke waarde kunnen schatten.
20. Boekrecensies geven mij inzicht in de begrijpelijkheid van mijn boeken voor anderen.
21. Een boek is naar mijn mening in onze samenleving primair een handelsartikel.
22. Het is niet belangrijk dat de lezers in mijn geschriften mijn bedoelingen terug vinden: iedereen moet er maar het zijne uithalen.
23. Mijn schrijverschap is het best gekarakteriseerd met de term: "L'art pour l'art".
24. Voor iemand iets schrijven is voor mij belangrijker dan schrijven an sich.
25. Ik vind reclame voor boeken belangrijk omdat het de verkoop ervan bevordert.
26. Het nut van bibliotheken weegt voor mij niet op tegen hun nadelige effecten op de verkoop van mijn boeken.
27. Taal en vorm pas ik aan, aan het bevattingsvermogen van mijn lezers.

	zeer eens	cens noch oneens	oneens	zeer oneens	
19. Er zijn maar weinig mensen, die mijn werk op zijn werkelijke waarde kunnen schatten.	1	2	3	4	5
20. Boekrecensies geven mij inzicht in de begrijpelijkheid van mijn boeken voor anderen.	1	2	3	4	5
21. Een boek is naar mijn mening in onze samenleving primair een handelsartikel.	1	2	3	4	5
22. Het is niet belangrijk dat de lezers in mijn geschriften mijn bedoelingen terug vinden: iedereen moet er maar het zijne uithalen.	1	2	3	4	5
23. Mijn schrijverschap is het best gekarakteriseerd met de term: "L'art pour l'art".	1	2	3	4	5
24. Voor iemand iets schrijven is voor mij belangrijker dan schrijven an sich.	1	2	3	4	5
25. Ik vind reclame voor boeken belangrijk omdat het de verkoop ervan bevordert.	1	2	3	4	5
26. Het nut van bibliotheken weegt voor mij niet op tegen hun nadelige effecten op de verkoop van mijn boeken.	1	2	3	4	5
27. Taal en vorm pas ik aan, aan het bevattingsvermogen van mijn lezers.	1	2	3	4	5

	zeer eens	eens	eens noch oneens	oneens	zeer oneens
28. Schrijven is voor mij eigen- lijk wat de tachtigers noem- den een allerindividueelste expressie van een allerindi- vidueelste emotie.	1	2	3	4	5
29. Grafische experimenten vind ik belangrijk als nieuwe vormen van literaire expres- sie.	1	2	3	4	5

6-7. Op dezelfde manier als hierboven willen wij aan de hand van de volgende uitspraken Uw mening leren kennen ten aanzien van de functies van literatuur in onze samenleving.

Ons staan in deze theoretisch de volgende functies voor ogen:

- gebruikswaarde functie: in hoeverre zijn boeken vormen voor zinvolle mededelingen of artistieke waarde.
- ruilwaarde functie: in hoeverre zijn boeken "handelsartikelen", die via verkoop in het levensonderhoud van schrijvers voorzien.

1. Ik vind dat de waarde van een boek enkel wordt bepaald door de inhoud ervan.
2. Ieder boek is voor mij op zichzelf waardevol.
3. Aan de hand van oplagecijfers van andere boeken en marketing onderzoek op het gebied van boeken kan ik te weten komen hoe en waarover ik het beste kan schrijven.
4. De verkoopprijs van een boek is de werkelijke waarde ervan.
5. Een manuscript dat niet als boek uitgegeven wordt is voor mij niet af.
6. Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet kunt vervangen door het andere.
7. Ik vind dat uit de verkoopcijfers van boeken eerst blijkt wat ze waard zijn.
8. Als schrijver lever ik een goede prestatie, als ik een manuscript vervaardig in een korte tijd, vergeleken met de hoogte van het honorarium ervoor.
9. Als het voornaamste probleem in de literaire wereld ervaar ik het lage inkomen van de schrijver.

	zeer eens	eens	eens noch oneens	oneens	zeer oneens
1. Ik vind dat de waarde van een boek enkel wordt bepaald door de inhoud ervan.	1	2	3	4	5
2. Ieder boek is voor mij op zichzelf waardevol.	1	2	3	4	5
3. Aan de hand van oplagecijfers van andere boeken en marketing onderzoek op het gebied van boeken kan ik te weten komen hoe en waarover ik het beste kan schrijven.	1	2	3	4	5
4. De verkoopprijs van een boek is de werkelijke waarde ervan.	1	2	3	4	5
5. Een manuscript dat niet als boek uitgegeven wordt is voor mij niet af.	1	2	3	4	5
6. Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet kunt vervangen door het andere.	1	2	3	4	5
7. Ik vind dat uit de verkoopcijfers van boeken eerst blijkt wat ze waard zijn.	1	2	3	4	5
8. Als schrijver lever ik een goede prestatie, als ik een manuscript vervaardig in een korte tijd, vergeleken met de hoogte van het honorarium ervoor.	1	2	3	4	5
9. Als het voornaamste probleem in de literaire wereld ervaar ik het lage inkomen van de schrijver.	1	2	3	4	5

	zeer eens	eens	eens noch oneens	oncens	zeer oncens
10. Elke succesformule voor het schrijven van boeken vind ik zeer nuttig.	1	2	3	4	5
11. Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet met het andere kunt vergelijken.	1	2	3	4	5
12. Ik vind het niet onmogelijk, gezien de aard van het schrijverschap, (kollektieve) arbeidsovereenkomsten voor schrijvers met uitgevers af te sluiten.	1	2	3	4	5
13. Ik vind de beste boeken die, die in de loop van de geschiedenis hun waarde blijken te behouden.	1	2	3	4	5
14. Het schrijvershonorarium voor een manuskript is voor mij de werkelijke waarde ervan in geld uitgedrukt.	1	2	3	4	5
15. Als schrijver behoort ik goed te letten op de verhouding tussen mijn produktiviteit, mijn inkomsten en mijn kosten.	1	2	3	4	5

Na de voorafgaande twee groepen vragen, die bedoeld waren om een aantal houdingen te leren kennen, nu wat meer konkrete vragen over Uw praktijk als schrijver.

De eerste groep bevat vragen die betrekking hebben op literaire activiteit. Wij verzoeken U ook hier weer het cijfer achter het van toepassing zijnde antwoord te willen omcirkelen.

8.a) Met welk(c) genre(s) houdt U zich als schrijver bezig?

(MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

roman	1
novelle	2
essay	3
poëzie	4
tekstdichten (liedjes etc.)	5
vertaling	6
toneel (scenarios)	7
kabaret	8
musical	9
opera, operette	10
radio (hoorspelen)	11
t.v. (scenarios)	12
film (scenarios)	13
reklame (teksten)	14
anders, n.l.....	15
.....	
.....	

(ZO NODIG ANTWOORD IN EIGEN BEWOORDING)

b) Indien U zich met meerdere genres bezig houdt, met welk genre houdt U zich dan het meest bezig?

(GELIEVE HET DESBETREFFENDE NUMMER IN TE VULLEN) .....

c) Met welk genre houdt U zich op dit moment bezig?

(GELIEVE HET DESBETREFFENDE NUMMER IN TE VULLEN) .....

9. Welk van de volgende soorten werk doet U het meest?

(SLECHTS EEN ANTWOORD)

belletrie	1
fictie	2
non-fictie	3
detective	4
kinderboeken	5
(populair) wetenschappelijke boeken	6
andere, n.l.....	7
.....	
.....	

(ZO NODIG ANTWOORD IN EIGEN
BEWOORDING)

10.a. Met welke "media" hebt U de sterkste bindingen?

(MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

televisie	1
radio	2
film	3
pers	4
boek	5
grammofoonplaat	6
theater	7
onderwijs	8
andere, n.l.....	9
.....	
.....	

(ZO NODIG ANTWOORD IN EIGEN
BEWOORDING)

b. Met welke "media" zou U meer bindingen en/of samenwerking wensen?

(MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

televisie	1
radio	2
film	3
pers	4
boek	5
grammofoonplaat	
theater	7
onderwijs	8
andere, n.l.....	9
.....	

(ZO NODIG ANTWOORD IN EIGEN
BEWOORDING)

11. Als U zichzelf binnen de literaire tradities zou moeten plaatsen, hoe zou U zichzelf dan noemen?

Vul eventueel zelf een kwalificatie naar eigen "smaak" in.

(SLECHTS EEN ANTWOORD)

realist(e)	1
fantasist(e)	2
expressionist(e)	3
romantikus(a)	4
kritikus(a)	5
experimenteel	6
anders, n.l.....	7
.....	
.....	

(ZO NODIG ANTWOORD IN EIGEN BEWOORDING)

12. Met welke van de volgende apparatuur vervaardigt U Uw manuskripten?

(MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

kroontjespen	1
vulpen	2
ballpoint	3
typemachine	4
elektrische typemachine	5
inlezen op tape	6
inlezen op komputer	7
anders, n.l.....	8
.....	
.....	

(ZO NODIG ANTWOORD IN EIGEN BEWOORDING)

13. Binnen het kader van literaire activiteit volgen nu een aantal vragen met betrekking tot wat wij de mate van flexibiliteit in de werkwijze van schrijvers hebben genoemd.

1. Schrijft U als U "er zin in heeft", of schrijft U volgens een min of meer vaststaand tijdschema?

strak tijdschema	1
soepel tijdschema	2
geen tijdschema	3

2. Last U tijdens het schrijven plaats vindende gebeurtenissen in Uw verhaal in?

regelmatig	1
een enkele keer	2
nooit of bijna nooit	3

3. Maakt U eerst een schema over de inhoud van het te schrijven manuskript dat U daarna uitwerkt of begint U gewoon te schrijven, waardoor het manuskript al schrijvende als het ware vanzelf ontstaat?

ik maak een strak werkschema	1
ik maak een globaal ontwerp	2
ik begin gewoon te schrijven	3

4. Indien U een strak werkschema of een globaal ontwerp maakt, wijkt U dan hiervan af bij het schrijven?

altijd of vaak	1
soms	2
nooit of bijna nooit	3

5. Praat U veel met mensen over de inhoud van het manuskript dat U aan het schrijven bent?

ik praat veel over de inhoud	1
ik praat soms over de inhoud	2
ik praat niet over de inhoud	3

6. Herschrijft U vaak Uw manuskript voor het naar de uitgever gaat?

altijd of vaak	1
soms	2
nooit of bijna nooit	3

7. Vindt U dat het gewoonlijk een hoge produktiviteit per dag hebt?

hoge produktiviteit	1
redelijke produktiviteit	2
lage produktiviteit	3

Aan de hand van de volgende drie groepen vragen trachten wij de aard van uw relaties met uitgevers en literaire organisaties te leren kennen.

14. Relatie met uitgevers.

1. Heeft u gewoonlijk een duurzaam, dit wil zeggen voor méér dan een produktie geldend, kontrakt met een uitgever ?

ja	1
nee	2

2. Schrijft u in opdracht van uitgevers ?

vaak	1
soms	2
nooit	3

3. Schrijft u volgens vooraf met de uitgever vastgestelde levertermijnen ?

vaak	1
soms	2
nooit	3

4. Heeft uw uitgever inspraak met betrekking tot de inhoud van het boek ?

vaak	1
soms	2
nooit	3

5. Heeft uw uitgever inspraak met betrekking tot uw schrijfstijl ?

vaak	1
soms	2
nooit	3

6. Waarop zou u, in het algemeen gesproken, willen zeggen dat het contact met uw uitgever berust ?

zakelijkheid	1
persoonlijke loyaliteit	2
beide	3

15. Relatie met Vereniging van Letterkundigen

1. Voelt u zich betrokken bij de V.v.L. en haar opzet ?

sterk	1
matig	2
niet	3

2. Bent u werkzaam in werkgroepen binnen de V.v.L. ?

vaak	1
soms	2
nooit of bijna nooit	3

3. Bent u actief betrokken bij de V.v.L. ?

sterk	1
matig	2
niet of nauwelijks	3

4. Leest u het blad van de V.v.L. ?

intensief	1
oppervlakkig	2
niet of nauwelijks	3

5. Staat u achter de uitgangspunten en strategie van de V.v.L. ?

sterk	1
enigszins	2
niet of nauwelijks	3
ik ken de uitgangspunten niet	4

6. Neemt u deel aan akties van de V.v.L. ?

vaak	1
soms	2
nooit of bijna nooit	3
ik weet niet welke akties de V.v.L. voert	4

16. Relaties met andere literaire organisaties dan de V.v.L.

1. a) Bent u lid van nog andere literaire organisaties dan de V.v.L. ?

ja	1
nee	2

b) Zo ja, welke ?

(ANTWOORD IN EIGEN BEWOORDING)

.....
.....
.....

2. a) Bent op enigerlei wijze betrokken bij een schrijvers kollektief ?

ja	1
nee	2

b) Zo ja, welke ?

(ANTWOORD IN EIGEN BEWOORDING)

.....
.....
.....

3. a) Bent u lid van de redactie van een literair of ander tijdschrift ?

ja	1
nee	2

b) Zo ja, welke ?

(ANTWOORD IN EIGEN BEWOORDING)

.....
.....
.....

17. Wij willen graag weten hoe ongeveer uw maatschappij-visie is. Hierom leggen wij u een vijftal typeringen voor over de samenleving. Kunt u aangeven, welke van deze typeringen het meest overeenkomt met uw maatschappij-visie door het desbetreffende nummer te omcirkelen.

1. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat zij bestaat uit een grote hoeveelheid individuen, die, hoewel zij op velerlei wijzen van elkaar verschillen, gezamenlijk een harmonisch geheel vormen.

1

2. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats gevormd wordt door groeperingen (standen, klassen, zuilen, geslachten, leeftijdsgroepen, etc.), die een harmonisch geheel vormen.

2

3. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats gevormd wordt door maatschappelijke groeperingen, die in een voortdurende belangenstrijd gewikkeld zijn. 3
4. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats bestaat uit twee klassen, kapitaalbezitters en loonarbeiders, die wat betreft hun belangen lijnrecht tegenover elkaar staan. 4
5. De beste typering van onze samenleving vind ik, dat ze op de eerste plaats bestaat uit twee klassen, kapitaalbezitters en loonarbeiders, die wat betreft hun belangen lijnrecht tegenover elkaar staan, en waarbij de klasse der loonarbeiders tenslotte de klasse der kapitaalbezitters zal doen verdwijnen. 5

Tenslotte volgen hier nog een aantal algemene vragen met betrekking tot uw maatschappelijke positie als schrijver.

Hierbij zijn ook een aantal vragen die u in andere enquêtes reeds tegen gekomen zult zijn. Ofschoon deze gegevens op zichzelf dus reeds bekend zijn, is het toch noodzakelijk deze vragen nog eens te stellen, om ze in verband te kunnen brengen met de overige in deze enquête naar voren gekomen aspecten van het schrijverschap.

18. a) Oefent u naast uw beroep als schrijver nog een of meer andere beroepen uit ?

meer andere beroepen	1
één ander beroep	2
geen ander beroep	3

- b) Zo ja, besteedt u dan aan dit (deze) ander(e) beroep(en) in totaal ruw geschat

minder dan 10% van uw arbeidstijd	1
minder dan 10-50% van uw arbeidstijd	2
meer dan 50% van uw arbeidstijd	3

c) Vindt u dit (deze) ander(e) beroep(en) overwegend van literaire of van niet-literaire aard ?

literair	1
niet-literair	2

19. Hoeveel jaar bent u reeds als schrijver werkzaam ?

.....jaar

20. Hoeveel publikaties, zowel boeken als artikelen in tijdschriften etc., heeft u bij benadering als schrijver op uw naam staan ?

.....publicaties

21. Wat is de gemiddelde omvang(uitgedrukt in pagina's) van deze publikaties ?

.....pagina's

22. Onder welke van de volgende bruto inkomens categorieën (inkomen als schrijver plus eventuele neveninkomsten) valt u ?

minder dan f 10.000.-	1
f 10.000.- - f 15.000.-	2
f 15.000.- - f 20.000.-	3
f 20.000.- - f 30.000.-	4
meer dan f 30.000.-	5

Indien u behoefte hebt aan opmerkingen omtrent ons onderzoek geven wij u hiertoe de gelegenheid door middel van de volgende twee vragen. Het is voor deze enquête evenwel niet noodzakelijk dat u ze beantwoordt.

23. a) Wat is uw mening over de door ons gestelde vragen ?

b) Hebt u in het algemeen opmerkingen over het onderwerp waarover deze enquête handelt ?

Bijlage B.

De faktoranalyse.

Verslag van de faktoranalyses, uitgevoerd ten behoeve van het projekt "oriëntaties van auteurs".

Een van de doeleinden waarvoor men van faktoranalyse gebruik maakt is het beschrijven van een aantal variabelen in termen van een kleiner aantal referentievariabelen. De referentievariabelen geven de dimensies weer waarmee de oorspronkelijke variabelen meer of minder sterk samenhangen. De mate van samenhang van een bepaalde variabele met een dimensie wordt weergegeven door de hoogte van de faktorlading. Het praktische nut van de faktoranalyse is dus dat een groot aantal variabelen gereduceerd kan worden tot een betrekkelijk klein aantal, wat op zijn beurt de analyse vergemakkelijkt.

Een ander doel, waarvoor men faktoranalyse kan gebruiken, is het toetsen van een theoretisch opgesteld meetmodel. Wanneer men b.v. veronderstelt dat een bepaald begrip via een aantal dimensies geoperationaliseerd moet worden kan men m.b.v. faktoranalyse toetsen of deze dimensies empirisch inderdaad aanwezig zijn.

Op de eerste plaats is het doel dus het toetsen van een theoretisch opgesteld meetmodel.

Op de tweede plaats is het doel een reductie van een groot aantal variabelen tot een klein aantal hanteerbare dimensies.

Vanwege ruimtegebrek worden slechts de geroteerde faktormatrices gepresenteerd; de correlatiematrices en de ongeroteerde faktormatrices zijn niet in het verslag opgenomen. (Geïnteresseerden kunnen zich wenden tot het Sociologisch Instituut, waar de niet in het verslag opgenomen gegevens ter inzage aanwezig zijn).

In alle navolgende faktoranalyses zijn de factoren geëxtraheerd m.b.v. de methode der principal components en orthogonaal geroteerd (varimax). De berekeningen zijn uitgevoerd m.b.v. de computer van het URC van de R.K. Universiteit te Nijmegen.

De volgende faktoranalyses zijn uitgevoerd:

- A. Faktoranalyse m.b.t. auteursoriëntaties afgeleid van de "historische objectiviteit" (vraag 3-5 in de vragenlijst, statement 1 t/m 29).
- B. Faktoranalyse m.b.t. auteursoriëntaties afgeleid van de "funktionele objectiviteit" (vraag 6-7 in de vragenlijst, statement 1 t/m 15).

A. Faktoranalyse auteursoriëntaties afgeleid van de "historische objectiviteit".

Uitspraak/faktor	$\bar{x}$ (gemiddelde skore)	sd ???
1. Ik vind dat ik als schrijver buiten de samenleving sta.	4.0942	..
2. Schrijven is voor mij primair kommunikatie met lezers.	2.7220	..
3. Het is nuttig, dat ik me als schrijver ook op andere wijzen dan via mijn boeken verkoop, met andere woorden dat ik mijn eigen manager c.q. public-relationsman ben.	2.9507	..
4. Uitgever(s) en boekhandel(s) helpen mij op effectieve wijze het kontakt met de lezers tot stand te brengen.	3.1121	..
5. Ik ben een schrijver omdat ik de kunst versta via taal, kompositie en vorm een nieuwe werkelijkheid, de werkelijkheid van het boek te scheppen.	2.3139	..
6. Een boek is volgens mij alleen goed als het de lezers aan het denken zet.	2.6682	..
7. Ik vind het erg belangrijk om met schrijven geld te verdienen.	2.6188	..
8. In onze samenleving vind ik lezers op de eerste plaats anonieme kopers van boeken, zijnde handelsartikelen.	3.5561	..
9. Ik vind het prettig als ik een boek van mezelf zie op een opvallende plaats in boekhandels.	1.8700	..
10. Ik vind lovende boekrecensies belangrijk omdat zij goede reclame zijn voor het betreffende boek.	2.3363	..
11. Om te kunnen schrijven is kontakt met lezers voor mij een essentiële voorwaarde.	3.2691	..
12. Wie mijn boeken kopen interesseert mij niet, als mijn boeken maar verkocht worden.	3.4484	..

13. Om te kunnen schrijven moet ik mij kunnen inleven in de leefwereld van mijn lezers. 3.2780
14. Ik vind mijn boeken goed als ze een hoge oplage halen. 3.9776
15. Boekrecensies houden de lezers op de hoogte van wat ik als schrijver, hen aan zinvols aan te bieden heb. 2.7489
16. Experimenteren met de taal is voor mij als schrijver erg belangrijk. 2.8386
17. Bibliotheken zijn een belangrijk kanaal tussen mij, als schrijver, en mijn lezers. 2.4574
18. Ik blijf schrijven ook al zou ik niet gelezen worden. 2.3049
19. Er zijn maar weinig mensen, die mijn werk op zijn werkelijke waarde kunnen schatten. 3.2108
20. Boekrecensies geven mij inzicht in de begrijpelijkheid van mijn boeken voor anderen. 2.9327
21. Een boek is naar mijn mening in onze samenleving primair een handelsartikel. 3.4395
22. Het is niet belangrijk dat de lezers in mijn geschriften mijn bedoelingen terug vinden: iedereen moet er maar het zijne uithalen. 3.1569
23. Mijn schrijverschap is het best gekarakteriseerd met de term "l'art pour l'art". 3.8744
24. Voor iemand iets schrijven is voor mij belangrijker dan schrijven an sich. 3.1256
25. Ik vind reclame voor boeken belangrijk omdat het de verkoop ervan bevordert. 2.0448
26. Het nut van bibliotheken weegt voor mij niet op tegen hun nadelige effecten op de verkoop van mijn boeken. 3.4933
27. Taal en vorm pas ik aan, aan het bevattingsvermogen van mijn lezers. 3.2601
28. Schrijven is voor mij eigenlijk wat de tachtigers noemden een allerindividueelste expressie van een allerindividueelste emotie. 3.2870
29. Grafische experimenten vind ik belangrijk als nieuwe vormen van literaire expressie. 3.1076

Sx (standaarddeviatie).

Uitspraak/faktor	Sx
1.	1.0090
2.	1.1497
3.	1.1723
4.	1.1408
5.	0.9888
6.	1.0869
7.	1.0213
8.	1.0902
9.	0.6182
10.	0.8622
11.	1.0457
12.	1.0269
13.	1.1918
14.	0.9155
15.	1.0671
16.	1.1564
17.	0.9311
18.	1.1623
19.	0.9729
20.	0.9887
21.	1.0859
22.	1.1315
23.	0.9853
24.	1.0556
25.	0.7503
26.	0.9273
27.	1.2509
28.	1.1397
29.	1.1073

Geroteerde faktormatrix bij 4 factoren.

Uitspraak/faktor	I	II	III	IV	Communalities
1.	-0.1738	0.6198	0.0194	-0.1478	0.4366
2.	0.6517	-0.2390	0.1864	0.1168	0.5301
3.	0.2260	-0.0626	0.0070	0.5393	0.3459
4.	0.1973	0.0060	-0.1022	0.2069	0.0922
5.	-0.1987	0.3036	0.0238	0.2946	0.2190
6.	-0.0339	0.1325	0.4408	-0.1332	0.2307
7.	0.2299	0.0228	-0.2610	0.5258	0.3979
8.	-0.0006	0.4918	-0.2724	0.1667	0.3438
9.	0.0016	-0.0204	0.1547	0.6041	0.3892
10.	-0.0328	0.0029	0.0754	0.6634	0.4469
11.	0.6496	-0.0012	0.3145	0.0749	0.5265
12.	0.0720	0.4405	-0.4438	0.1999	0.4361
13.	0.7650	-0.0566	0.0867	-0.0765	0.6018
14.	0.6219	0.0796	-0.2035	0.1281	0.4509
15.	-0.0170	-0.0305	0.3651	0.3223	0.2383
16.	-0.0110	0.4066	0.5236	-0.0308	0.4406
17.	0.1652	-0.1911	0.5687	0.2450	0.4473
18.	-0.5396	0.2178	0.2990	-0.1038	0.4388
19.	-0.2316	0.4671	0.0331	-0.2390	0.3300
20.	0.0428	0.0539	0.5623	0.0787	0.3271
21.	0.3406	0.4420	-0.0271	-0.0469	0.3144
22.	-0.0264	0.3823	0.1404	0.1322	0.1840
23.	-0.1002	0.6251	0.0620	-0.0122	0.4047
24.	0.6965	-0.1078	0.1218	0.0287	0.5123
25.	-0.0240	0.0782	-0.0618	0.6689	0.4580
26.	0.0435	0.2393	-0.4669	0.0061	0.2771
27.	0.6234	-0.1353	-0.0981	0.0113	0.4167
28.	-0.1595	0.5028	-0.0851	0.0409	0.2872
29.	0.0541	0.3609	0.3801	-0.1034	0.2884

percentage verklaar-

de variantie per

faktor   0.1188   0.0925   0.0799   0.0817

Totaal verklaarde variantie: 0.3729

Varimax criterium: 0.4247

Geroteerde faktormatriks bij 3 factoren.

Uitspraak/faktor	I	II	III	Communalities
1.	-0.3966	0.4139	0.0885	0.3365
2.	0.6763	-0.1481	0.1918	0.5161
3.	0.4331	0.2565	0.0388	0.2548
4.	0.2553	0.1391	-0.0785	0.0907
5.	-0.1431	0.4078	0.0707	0.1918
6.	-0.1348	-0.0326	0.4449	0.2171
7.	0.4123	0.3570	-0.2144	0.3434
8.	-0.0732	0.5327	-0.1916	0.3258
9.	0.2494	0.3037	0.1818	0.1875
10.	0.2390	0.3674	0.1080	0.2038
11.	0.5827	0.0022	0.3492	0.4615
12.	0.0228	0.5356	-0.3623	0.4187
13.	0.6431	-0.0943	0.1148	0.4357
14.	0.5698	0.1729	-0.1496	0.3770
15.	0.1161	0.1949	0.3723	0.1631
16.	-0.1578	0.2358	0.5716	0.4072
17.	0.2846	-0.0969	0.5567	0.4003
18.	-0.5807	0.0689	0.2912	0.4268
19.	-0.4381	0.2359	0.0729	0.2529
20.	0.0380	0.0070	0.5692	0.3254
21.	0.1426	0.3389	0.0508	0.1378
22.	-0.0874	0.3642	0.1975	0.1793
23.	-0.2806	0.4897	0.1424	0.3388
24.	0.6414	-0.0819	0.1442	0.4388
25.	0.2298	0.4517	-0.0162	0.2571
26.	-0.0196	0.2657	-0.4249	0.2515
27.	0.5853	-0.0828	-0.0817	0.3561
28.	-0.2696	0.4415	-0.0202	0.2681
29.	-0.1138	0.1791	0.4232	0.2241

percentage verklaarde

variantie per faktor   0.1355   0.0879   0.0797

Totaal verklaarde variantie: 0.3030

Varimax criterium: 0.3307

B₁. Faktoranalyse auteursoriëntaties afgeleid van de "funktionele objectiviteit" met 15 variabelen.

Uitspraak/faktor	$\bar{X}$ (gemiddelde score)
1. Ik vind dat de waarde van een boek enkel wordt bepaald door de inhoud ervan.	2.4170
2. Ieder boek is voor mij op zichzelf waardevol.	3.6547
3. Aan de hand van oplagecijfers van andere boeken en marketing onderzoek op het gebied van boeken kan ik te weten komen hoe en wanneer ik het beste kan schrijven.	3.8924
4. De verkoopprijs van een boek is de werkelijke waarde ervan.	4.4529
5. Een manuscript dat niet als boek uitgegeven wordt is voor mij niet af.	2.9193
6. Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet kunt vervangen door het andere.	2.5785
7. Ik vind dat uit de verkoopcijfers van boeken eerst blijkt wat ze waard zijn.	4.2646
8. Als schrijver lever ik een goede prestatie, als ik een manuscript vervaardig in een korte tijd, vergeleken met de hoogte van het honorarium ervoor.	3.9865
9. Als het voornaamste probleem in de literaire wereld ervaar ik het lage inkomen van de schrijver.	3.0179
10. Elke succesformule voor het schrijven van boeken vind ik zeer nuttig.	3.9193
11. Volgens mij is ieder boek een uniek literair produkt, hierom vind ik dat je het ene boek niet met het andere kunt vergelijken.	2.9238
12. Ik vind het niet onmogelijk, gezien de aard van het schrijverschap, (kollektieve) arbeidsovereenkomsten voor schrijvers met uitgevers af te sluiten.	2.6592

13. Ik vind de beste boeken die, die in de loop van de geschiedenis hun waarde blijken te behouden. 2.5202
14. Het schrijvershonorarium voor een manuscript is voor mij de werkelijke waarde ervan in geld uitgedrukt. 4.1569
15. Als schrijver behoor ik goed te letten op de verhouding tussen mijn produktiviteit, mijn inkomsten en mijn kosten. 3.1435

Sx (standaarddeviatie).

Uitspraak/faktor	Sx
1.	1.1170
2.	1.0639
3.	1.0009
4.	0.6805
5.	1.1801
6.	1.1213
7.	0.7378
8.	0.9302
9.	1.2419
10.	0.9900
11.	1.1359
12.	1.0158
13.	1.0410
14.	0.8404
15.	1.1968

Geroteerde faktormatrix bij 2 factoren met 15 variabelen.

Uitspraak/faktor	I	II	Communalities
1.	-0.0834	-0.1355	0.0253
2.	0.3125	0.4141	0.2691
3.	0.6182	0.0472	0.3844
4.	0.7133	0.1247	0.5244
5.	0.1468	-0.2309	0.0749
6.	-0.0601	0.7939	0.6340
7.	0.6959	0.0299	0.4852
8.	0.6298	0.2090	0.4404
9.	0.3337	0.2529	0.1753
10.	0.7223	0.0267	0.5225
11.	0.0152	0.8403	0.7063
12.	0.0995	0.1607	0.0357
13.	0.1047	0.0995	0.0209
14.	0.6745	0.0182	0.4552
15.	0.4779	0.0788	0.2346

percentage verklaarde

variantie per faktor: 0.2159 0.1166

Totaal verklaarde variantie: 0.3325

Varimax criterium: 0.2774

B₂. Faktoranalyse auteursoriëntaties afgeleid van de "funktionele objectiviteit" met 6 variabelen.

Uitspraak/faktor	$\bar{X}$ (gemiddelde skore)	Sx (standaarddeviatie)
3.	3.7982	1.2015
6.	2.5247	1.1707
8.	3.9327	1.0630
10.	3.8924	1.0533
11.	2.9103	1.1525
15.	3.1031	1.2503

Geroteerde faktormatrix bij 2 factoren met 6 variabelen.

Uitspraak/faktor	I	II	Communalities
3.	0.7274	-0.0913	0.5374
6.	0.0330	0.8523	0.7275
8.	0.6933	0.1885	0.5162
10.	0.7437	-0.0302	0.5540
11.	0.0383	0.8583	0.7381
15.	0.5727	0.0662	0.3324

percentage verklaarde

variantie per faktor: 0.3156   0.2520

Totaal verklaarde variantie: 0.5676

Varimax criterium: 0.4221

Bijlage C.

De itemanalyse.

De itemanalyse^x

In het sociaal-wetenschappelijk onderzoek komt het voor dat een bepaalde theoretische variabele gemeten wordt via operationalisaties van die latente variabele. Na die dataverzameling gaat men dan na of de items waarvan men op theoretische gronden verwachtte dat ze unidimensioneel zouden zijn, ook inderdaad binnen de onderzochte groep als één dimensie kunnen worden beschouwd. De itemanalyse gaat uit van het Likert-type (zeer mee oneens, ..., zeer mee eens), en er wordt slechts verondersteld dat de ordinale antwoordcategorieën gelijkelijk over het antwoordcontinuüm liggen verdeeld.

Op grond van deze veronderstelling kunnen scores opgeteld worden, waarna wordt nagegaan of het verband tussen elk item en de totaalscore voldoende is om te veronderstellen dat de items voor een groot gedeelte verwijzen naar dezelfde dimensie, het te meten latente continuüm.

Strikt genomen is de itemanalyse geen toets op unidimensionaliteit of homogeniteit, want een verzameling items waarvan elk item voldoende samenhangt met de somvariabele (we zullen deze items dan sommeerbaar noemen) kan toch uit 2 of meer onafhankelijke dimensies bestaan. Men kan dan ook nooit een willekeurige verzameling items m.b.v. itemanalyse toetsen op unidimensionaliteit, men kan alleen voor een verzameling items waarvan men op theoretische gronden verwachtte dat ze unidimensionaal zouden zijn, m.b.v. itemanalyse nagaan of deze hypothese verworpen dient te worden.

Itemanalyse lijkt dan ook in zo verre op statistische toetsing dat verwerping van de nulhypothese nog niet het accepteren van de alternatieve hypothese impliceert.

Een statistische toets is itemanalyse niet, daar het criterium op grond waarvan besloten wordt tot al of niet sommeerbaarheid, arbitrair gekozen wordt en niet gekoppeld is aan een bepaalde kansverdeling. Wel wordt in de itemanalyse gebruik gemaakt van statistische rekengrootheden om het verband van elk item met de somvariabele te kunnen bepalen en van statistische hulptoetsen om hypothesen afgeleid van de te testen hypothese: "De items zijn unidimensioneel", te kunnen toetsen.

^x Deze tekst gaat grotendeels, vaak letterlijk, terug op de stencil over de iteratieve itemanalyse m.b.v. korrelatie of toets op diskriminerende vermogen, op basis van totalen of rest-totalen die door de afdeling Mathematische Sociologie van het Sociologisch Instituut te Nijmegen voor intern gebruik is uitgegeven.

Voor deze statistische technieken zijn in het verleden vooral parametrische grootheden, zoals de produktmomentkorrelatie van Pearson, de t-toets van Student, etc. gebruikt waarbij men stilzwijgend de inkonsekventie van het toepassen van parametrische toetsingsgrootheden op diskrete en ordinale gegevens aksepteert. Gadourek (1; pagina 284) stelt dan ook "Meer verantwoord is het een der non-parametrische toetsen toe te passen om het onderscheidingsvermogen van de stimuli te meten". *)

Onder het diskriminerende vermogen van een item verstaat men het vermogen van dat item, groeperingen die op het te meten kontinuüm tegenovergestelde polen bezetten, duidelijk van elkaar te onderscheiden. Aangezien vanuit de inhoudelijke theorie de items de te meten latente variabele moeten opspannen, worden voor deze polaire groepen respondenten, de groepen met de kleinste totaalscores en de groep met de grootste totaalscores genomen. Naar analogie van het onderscheid totaalkorrelatie c.q. resttotaalkorrelatie, lijkt het theoretisch juister per item in een te testen batterij de groepindeling te baseren op de totaalscores van de respondenten op de andere items, de z.g. resttotaalscores. Daar de resttotaal-indeling bij een toenemend aantal items minder zal gaan afwijken van de totaalindeling en daar de resttotaal-indeling aanzienlijk meer komputertijd in beslag neemt dan de totaalindeling, zijn beide methoden in ITEMSOM ingebouwd. Gebruikelijk is voor de groeps-grootte het aantal respondenten gedeeld door 4 te nemen, hetgeen inhoudt dat alle respondenten met een totaalscore behorend tot het eerste kwartiel en tot het hoogste kwartiel de groep vormen. Een vaak geuit bezwaar bij deze groeps-grootte is, dat slechts de helft van de informatie gebruikt wordt, immers bij deze itemanalyse wordt er van de helft van de respondenten slechts gebruikt dat ze totaalscore hebben die kleiner dan het hoge groep en groter dan de lage groep zijn. Eenzelfde kritiek is ook op de korrelatietechnieken te geven, daar de korrelatie voornamelijk bepaald wordt door de hoge en lage scores.

Zijn de groepen gevormd, dan wordt het diskriminerend vermogen van de items nagegaan door te onderzoeken of de groepen respondenten op elk item voldoende verschillen.

Uit de te testen hypothese: "De items zijn unidimensioneel" volgt dat per item een hulptoets kan worden gebruikt, met H_0 : De 2 steekproeven zijn afkomstig uit 2 populaties met eenzelfde verdeling.

H_1 : De 2 steekproeven zijn afkomstig uit 2 populaties met niet eenzelfde verdeling.

*) In het kader van ons onderzoek maakten wij gebruik van de toets van Mann-Whitney, die het diskriminerend vermogen van de items nagaat.

De toetsingsgrootheden welke afhankelijk van het niveau van de data worden berekend per item, liggen niet zoals bij de korrelatie tussen vaste grenzen (-1. en +1.). Uitsluitend voor het onderling vergelijkend maken van de grootheden om daardoor een mogelijkheid te hebben om vooraf aan arbitrair criterium op te geven (en niet voor een statistische toetsing) worden de toetsingsgrootheden herleid tot tweezijdige overschrijdingskansen (tussen 0 en 1).

Indien de tweezijdige overschrijdingskans kleiner of gelijk is aan de opgegeven KRITERIUMWAARDE, wordt voor dat item bij de hulptoets H_0 verworpen ten gunste van H_1 en wordt dat item niet geëlimineerd uit de batterij. Bij een tweezijdige overschrijdingskans groter dan het KRITERIUM, wordt bij de hulptoets H_0 niet verworpen ten gunste van H_1 wat inhoudt dat er geen significant verschil tussen de beide steekproeven is gekonstateerd en dus het item niet voldoende diskriminerend vermogen bezit, zodat het item uit de batterij wordt verwijderd.

Dat bij de transformatie van toetsingsgrootte naar de kans de tweezijdige is genomen, is niet van belang, daar er toch niet getoetst kan worden. Wel is voor deze transformatie vereist dat de groepen voldoende groot zijn.

Voor het onderzoeken van het diskriminerend vermogen bij ordinale data is de toets van Wilcoxon voor 2 steekproeven, die identiek is aan de U-toets van Mann-Whitney (2, pag. 116-127), gekozen omdat deze een hogere statistische power bezit dan bijvoorbeeld de mediaantoets.

$$u^x = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_1(n_1+1)}{2} - R_1 \quad \text{met } n_1 = n_2 = \text{groeps-grootte} = \text{aantal respondenten gedeeld door 4.}$$

$$u = \min(u^x, n_1 \cdot n_2 - u^x) \quad \begin{aligned} N &= n_1 + n_2 \\ R_1 &= \text{bij een rangnummering van de } N \text{ scores} \\ &\quad \text{(beide variabelen dus tezamen) is } R_1 \\ &\quad \text{gelijk aan de som van de rangnummers} \\ &\quad \text{behorende bij score van de lage-kwartiel-respondenten of gelijk aan de som} \\ &\quad \text{van de rangnummers behorende bij van de} \\ &\quad \text{hoge-kwartiel-respondenten.} \end{aligned}$$

Deze u kan waarden aannemen tussen 0 en $n_1 \cdot n_2$ en wordt daarom getransformeerd in een kans. Hiervoor wordt een benadering door een normale verdeling gebruikt, waardoor de groepsgrootte minimaal 20 dient te zijn, hetgeen een minimaal aantal respondenten van 80 voor de itemanalyse impliceert.

$$z = \frac{u - u_u}{\delta_u} = \frac{u - n_1 \cdot n_2}{2 \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{12 \cdot N(N-1)} \cdot (N^3 - N - T)}}$$

$$\text{met } N = n_1 + n_2$$

$$\text{en } T = \sum_{j=1}^k t_j (t_j^2 - 1)$$

t_j = het aantal ties in de j -de categorie van de samengevoegde scores.

Nu volgt z bij benadering een standaardnormale verdeling, zodat de tweezijdige overschrijdingskans berekend kan worden.

Opmerking: ITEMSOM maakt voor de berekening van deze toets gebruik van een aangepaste versie van de subroutine WILCT en PEDINST.

Literatuur:

- 1) Gadourek, L., Sociologische Onderzoekstechnieken, Arnhem, 1967.
- 2) Siegel, S., Nonparametric Statistics of Behavioral Sciences, New York, 1956, pag. 116-127.

De resultaten van de itemanalyse.

Openheid van de werkwijze.

Var./Iter	I	II
1	0.0018	0.0021
2	0.6836	
3	0.5891	
4	0.1405	
5	0.0005	0.0720
6	0.0093	0.0356
7	0.0059	0.0003

Proletarisering.

Var./Iter	I	II
1	0.0078	0.0003
2	0.0	0.0
3	0.0	0.0
4	0.0001	0.0001
5	0.0937	

V.v.L.-binding.

Var./Iter	
1	0.0
2	0.0000
3	0.0
4	0.0
5	0.0
6	0.0

Lijst van geraadpleegde literatuur.

- Walter Benjamin, De auteur als producent, Nijmegen, 1971, Sun-schrift 50.
- Projektgroep "Literatuursociologie", Het boek als waar, Nijmegen, 1971, (stencil).
- Cristopher Caudwell, Illusion and Reality, Study of the sources of poetry, London, 1946.
- Martin Doehlemann, Junge Schriftsteller: Wegbereiter einer antiautori-tären Gesellschaft? Leske Verlag, Opladen, 1970.
- R.D. Herrmann, Der Künstler in der Modernen Gesellschaft, Frankfurt a. Main, 1971.
- Infobul Speciaal Letterkunde, Seksie Nederlands, Nijmegen, 1971.
- Klaus Kreimeier, Grunsätzliche Überlegungen zu einer materialistischen Theorie der Massenmedien, in: Kunst und Gesellschaft, Heft 7, juni 1971.
- Hannelore May, Über die Produktion von Literatur. Versuch einer sozio-ökonomischen Einordnung der Literaturproduzenten, in: Literaturproduzen-ten, Voltaire Handbuch 8, Berlin, 1970.
- Uitgeverij, deel I, in: Totems/Schrift, nummer 7-8, Amandsberg, april, 1970.
- Hannes Schwenger, Literaturproduzenten - eine deutsche Kulturrevolution, in: Literaturproduzenten, Voltaire Handbuch 8, Berlin, 1970.
- J.D. Straver, Het literaire werk als waar, Utrecht, 1971.
- J.F. Vogelaar, De dubbelmoraal van de uitgeverij, Nijmegen 1971, Sun-schrift 50.
- Klaus Ziermann, Romane vom Fliessband. Die imperialistische Massenlite-ratur in West-Deutschland, Berlin, 1969.
- A. van der Zwan, De sociale positie van de auteur in Nederland, Den Haag, 1972.
- Karla Fohrbeck, Andreas J. Wiesand, Der Autorenreport, Reinbek bei Ham-burg, juni, 1972.
- Schriftelijke enquête voor de Vereniging voor Letterkundigen, Intermarco Delamar, Amsterdam, januari 1970.

N.B. Bij hoofdstuk II zijn er enkele stukjes tekst tussen gevoegd (aangege-ven met een hoofdletter en blz.nr.).